

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების სასკოლო მზაობის
პროგრამის გაფართოებული მხარდაჭერა სკოლამდელი აღზრდისა და
განათლების დაწესებულებებში
გზამკვლევი
(საპილოტე ვერსია)

World Vision International-ის ფილიალი საქართველოში
საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო
2019 წელი

ავტორები:

მარიამ მიქიაშვილი, ანა მიქიაშვილი

WV საქართველოს ადრეულ ასაკში ბავშვის განვითარების ტექნიკური პროგრამის
კოორდინატორი: ცირა ბარქაია

რედაქტორი

ჭაბუკი ქირია

World Vision
GEORGIA

შინაარსი

ნაწილი 1.....	Error! Bookmark not defined.
შესავალი	4
გაფართოებული მხარდაჭერის განმარტება, მიზანი და ამოცანები	5
მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის განვითარება	6
ზოგადი განვითარება	7
სოციალური სფეროს და მეტყველების განვითარება.....	8
მოტორული სფეროს განვითარება.....	10
მხედველობის სისტემა, მისი განვითარება და შეფასება.....	13
ფიზიკური გარემო და საჭირო რესურსები	15
გარემო	15
უსაფრთხოება	16
განათება	18
ფერები და კონტრასტები.....	20
ფაქტურები	21
სათამაშო მოედნის მოწყობა.....	21
რესურსები.....	23
არსებული რესურსების ადაპტირება.....	23
ხელით შექმნილი რესურსები.....	24
მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის ძირითად საგანმანათლებლო პროცესში ჩართვა ..	26
ზოგადი პრინციპები.....	26
უსინათლო ბავშვის სწავლების და განვითარების ხელშეწყობის პრინციპები	29
მცირემხედველი ბავშვის სწავლების და განვითარების ხელშეწყობის პრინციპები.....	33
ხედვა და დამოკიდებულებები	36
ძირითადი რეკომენდაციები საგანმანათლებლო პროგრამისა და პროცესის მორგებისათვის	37
დღის განრიგი	37
აქტივობები დიდ და მცირე ჯგუფებში.....	37
ასისტენტი.....	38

ინდივიდუალური გრაფიკი	39
მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან ინდივიდუალური მუშაობა და გაფართოებული კურიკულუმი.....	40
აბილიტაციის პროგრამები.....	55
განსხვავებული ქეისების მართვა.....	57
დაკვირვება.....	58
საკონსულტაციო შეხვედრები: გაზიარება, დაგეგმვა, პროფესიული მხარდაჭერა და სუპერვიზია.....	59
ჯგუფებისა და ჯგუფების მშობლებთან ურთიერთობა	60
ბიბლიოგრაფია	62

შესავალი

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებს საგანმანათლებლო პროცესზე ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით ესაჭიროებათ ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული მომსახურება, რომელიც გულისხმობს გაფართოებულ მხარდაჭერას. ფიზიკური გარემოს მოწყობისას გასათვალისწინებელია რიგი პრინციპები, საჭიროებებზე მორგებული დამხმარე რესურსები, ტექნიკური აღჭურვილობა და საგანმანათლებლო-განმავითარებელი რესურსები; საგანმანათლებლო პერსონალი საჭიროებს სპეციალურ მომზადებასა და მეთოდოლოგიურ მხარდაჭერას: კომპენსატორული უნარების განვითარების მიზნით, სპეციფიკური აქტივობების განსახორციელებლად, სასკოლო მზაობის პროგრამის მიწოდებისთვის. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან აუცილებელია ინდივიდუალური მუშაობაც. გაფართოებული მხარდაჭერა წარმოადგენს არა ალტერნატივას, არამედ სასკოლო მზაობის პროგრამის მისაწვდომობის გაზრდის ხელშეწყობას სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებებში.

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვები განვითარებისა და განათლების პროცესში მხედველობის მქონე თავიანთი თანატოლებისგან განსხვავებულ, დამატებით მხარდაჭერასა და სპეციფიკური პირობებით უზრუნველყოფას საჭიროებენ. მაგალითად, მრავალრიცხოვან ჯგუფურ გარემოში ასეთ ბავშვს შესაძლოა გაუჭირდეს მიმდინარე აქტივობებში ეფექტიანად ჩართვა, ინფორმაციის სრულფასოვნად მიღება და საკუთარი შესაძლებლობების სრულად რეალიზება. შესაბამისად, მას დასჭირდება მრავალრიცხოვან ჯგუფებში სპეციფიკური მხარდაჭერის გაწევა, ისევე როგორც გარკვეული უნარების განსავითარებელი აქტივობების ინდივიდუალურად წარმართვა.

ამ და სხვა ფაქტორების გამო მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვები ისეთი პირობების შექმნას და მხარდაჭერას საჭიროებენ, როგორცაა: ადაპტირებული ფიზიკური გარემო, დამხმარე განმავითარებელი მასალა, ექსპლიციტური და მიხანმიმართული მუშაობა გარკვეული უნარების განვითარებაზე, როგორცაა, მაგ., დამოუკიდებელი ცხოვრების უნარები, სივრცითი ორიენტაცია და მობილობა, ცნებების განვითარება, დამხმარე ტექნიკური მოწყობილობების გამოყენება, ნარჩენი მხედველობის ფუნქციურად გამოყენების ხელშეწყობა და სხვა.

სასკოლო მზაობის ჯგუფი გარკვეულწილად წარმოადგენს ტრანზიციის პროცესს, რომლის დროსაც ხდება ბავშვის სოციალური, კულტურული, ემოციური და ზოგადად ინდივიდუალური თავისებურებების ფორმირება და მათი გათვალისწინებით ბავშვის მომზადება სკოლისათვის. კვლევებით დასტურდება, რომ სათანადოდ ხელშეწყობილი ტრანზიცია (სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებებიდან სკოლაში) ბავშვის შემდგომი საგანმანათლებლო წარმატების განმაპირობებელია. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის სპეციფიკური საჭიროებებიდან გამომდინარე კი მისი ტრანზიციის პროცესი გაფართოებულ მხარდაჭერას მოითხოვს.

აუცილებელია, რომ სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულების ადმინისტრაციასა და პერსონალს, ისევე როგორც მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების ოჯახს, გაანალიზებული ჰქონდეს, ერთი მხრივ, ის გამოწვევები, რომელთა წინაშეც მხედველობის დარღვევის მქონე სკოლამდელი ასაკის ბავშვები დგანან, ხოლო, მეორე მხრივ, ის პასუხისმგებლობები და კომპეტენციები, რომლებიც აღნიშნული ჯგუფის ბავშვების მრავალმხრივი განვითარებისა და ჩართულობის უზრუნველსაყოფად არის საჭირო.

გაფართოებული მხარდაჭერის განმარტება, მიზანი და ამოცანები

სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებაში მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების გაფართოებული მხარდაჭერა ეხება სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების მომსახურების მე-4 წლის სასკოლო მზაობის პროგრამით მიწოდებულ მომსახურებას და განსაზღვრულია მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებისთვის 5 წლის ასაკიდან სკოლის დაწყებითი საფეხურის პირველ კლასში შესვლამდე.

გაფართოებული მხარდაჭერა აერთიანებს იმ აუცილებელ პროფესიულ და მატერიალურ რესურსსა და სპეციალურ მეთოდოლოგიურ ხელშეწყობას, რომელიც მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის მრავალმხრივი განვითარების, საგანმანათლებლო პროცესსა და პროგრამაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდის და სასკოლო მზაობის ფორმირებისთვის არის აუცილებელი. სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებაში მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებისთვის განსაზღვრული სასკოლო მზაობის პროგრამის გაფართოებული მხარდაჭერის მიზანია მასში ჩართული თითოეული ბავშვის ინდივიდუალური საგანმანათლებლო და განმავითარებელი პროცესით უზრუნველყოფა, უწყვეტი მხარდაჭერა და ეფექტიანი და წარმატებული ფუნქციონირებისთვის აუცილებელი კომპეტენციებით აღჭურვა როგორც მიმდინარედ, ისე სამომავლოდ.

წინამდებარე გზამკვლევი მიზნად ისახავს მხედველობის იმ საბაზისო ინფორმაციის მიწოდებას დარღვევის მქონე ბავშვების გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტებისთვის, რომელიც აუცილებელია მათთან ეფექტიანი მუშაობისათვის. გზამკვლევაში მრავლად არის მოყვანილი მაგალითები და ნიმუშები, თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ სპეციალისტის წარმატებული მუშაობა დიდწილად დამოკიდებულია მის კრეატიულობასა და ბავშვისთვის შეთავაზებული, შესაძლებლობებზე მორგებული აქტივობების მრავალფეროვნებაზე.

გისურვებთ წარმატებებს!

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის განვითარება

ბავშვის განვითარება უწყვეტი და განგრძობითი პროცესია, რომელიც დამოკიდებულია ისეთ მრავალფეროვან ფაქტორებზე, როგორცაა, მაგ., გენეტიკა, ფიზიოლოგია, ფიზიკური გარემო, საკვები, წყალი და ჰაერი, აღზრდის სტილი და ბავშვის უნარების განვითარების სტიმულირება. შეუძლებელია განვითარების პროცესის განხილვა მხოლოდ ცალკეული ფაქტორების გათვალისწინებით. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის შემთხვევაში განვითარების პროცესი ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავებულად შეიძლება წარიმართოს სხვადასხვა პირობებში. წინასწარ ვერ ვიტყვით, რამდენად დამოუკიდებელი ან აკადემიურად წარმატებული იქნება ბავშვი რამდენიმე წლის შემდეგ მხოლოდ იმ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, მხედველობის რა დარღვევა აქვს მას. უაღრესად მნიშვნელოვანია ხელშეწყობა, რომელიც ოჯახის წევრებისა და სპეციალისტებისაგან აქვს ბავშვს მასთან მუშაობის დროს.

ჩატარებული გრძელვადიანი კვლევების შედეგებით დასტურდება, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვები სასკოლო განათლების დაწყებითი საფეხურის ბოლოსკენ (11-12 წლის ასაკში) აღწევნ განვითარების იმავე დონეს, დამოუკიდებლობის ისეთსავე ხარისხს და აკადემიურ წარმატებებს, რასაც მათი მხედველი თანატოლები, თუ მათთან ხდება ადრეული შეფასება, ხორციელდება საჭირო ჩარევა და შეირჩევა სწავლების შესაბამისი სტრატეგიები. (Norris et al. 1957). ადრეულ და სკოლამდელ ასაკში, ნაწილობრივ კი დაწყებითი განათლების საფეხურზე, მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების უნარები და აკადემიური შედეგები შესაძლოა საშუალოდ რამდენიმე წლითაც კი განსხვავდებოდეს მათი თანატოლების შედეგებისგან. ეს კავშირშია ინფორმაციის მიღებისთვის არა მხედველობის, არამედ სხვა სენსორული არხების გამოყენებასთან, რაც უფრო დეტალურად განხილულია ქვემოთ. ზოგადად, არ არის განსხვავება მხედველობის დარღვევის მქონე და მხედველი ადამიანების ინტელექტის საშუალო მაჩვენებელს შორის (Mason et al. 1997) და თუ ჩვენ ირგვლივ არის უამრავი მაგალითი იმისა, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებს აქვთ მიღწევების უფრო დაბალი მაჩვენებელი, ეს გამოწვეულია სათანადო ხელშეწყობის არარსებობით. (Baggett, 1994; Branker, 1997; Enberg, 1999; Fichten, 2005; and Roy, 2000; Scott, 2009). თავისთავად, ეს არ გამორიცხავს, პირიქით, ამყარებს მიდგომას, რომ შედეგების მიღწევამდე მისასვლელი გზა მხედველობის დარღვევის მქონე მოსწავლეთა სწავლების და განვითარების პროცესში სპეციფიკურია და განსხვავდება მათი მხედველი თანატოლების განვითარების კანონზომიერებებისგან (Kingsley 1997 in Mason et al. 2001).

შედეგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების მიღწევების და წარმატების მიმართ გრძელვადიანი მოლოდინი არ უნდა იყოს იმაზე დაბალი, ვიდრე მათი მხედველი თანატოლების მიმართ, თუმცა მუშაობის პროცესში ძალიან მნიშვნელოვანია

განსხვავებული, სპეციფიკური მხარდაჭერა და ასევე განვითარების ინდივიდუალური ტემპის აღიარება.

ზოგადი განვითარება

სამყაროს შემეცნება სხვადასხვა შეგრძნების არხით მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით და ამ ინფორმაციების სინთეზით ხდება. კლასიკურად გამოყოფენ შეგრძნების 5 არხს: ვიზუალური, სმენითი, ტაქტილურ-ჰაბტიკური, გემოვნებით-ყნოსვითი, კინესთეტიკურ-ვესტიბულარული. ყველა არხი თავის როლს თამაშობს, თუმცა ნეიროფსიქოლოგები მიიჩნევენ, რომ მხედველობის საშუალებით ადამიანები ბევრად სწრაფად და ბევრად მეტ ინფორმაციას იღებენ, ვიდრე სხვა გზებით ერთად. ბავშვს, რომელმაც მხედველობის გარეშე ან ნაწილობრივი მხედველობით უნდა შეიმეცნოს სამყარო, შესაბამისი მხარდაჭერა სჭირდება. თუმცა სწორი და დროული ხელშეწყობის პირობებშიც კი სკოლამდელ ასაკში შესამჩნევი განსხვავებებია მხედველობის დარღვევის მქონე და მათი მხედველი თანატოლების განვითარებაში.

ვიზუალური გზით მიღებული ინფორმაციის ნაკლებობა იწვევს იმას, რომ ბავშვებს აქვთ სირთულეები სხვა ადამიანების მოძრაობების მიბაძვის დროს, სივრცითი მიმართებების აღქმისას, საკუთარი მოქმედების ეფექტურობის და მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების განსაზღვრისას მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებს აქვს უფრო ნაკლები მოტივაცია, დაამყარონ ურთიერთობა გარესამყაროსთან, ვიდრე მათ მხედველ თანატოლებს, რადგან ვიზუალურად საინტერესო ობიექტები მათ ყურადღებას ნაკლებად იქცევს. შესაბამისად, გართულებულია სპონტანური შემეცნებაც, მოძრაობის და მეტყველების სტიმულირებაც. საკუთარი ქმედებების არასაკმარისი ვიზუალური კონტროლი ართულებს კავშირს სათამაშოებსა და სხვა საგნებთან.

უსინათლო ბავშვებში ადრეულ ეტაპებზე ძირითადად ვლინდება ქვემოთ ჩამოთვლილი სირთულეები:

- ✓ გვიან მიღწევა ობიექტის პერმანენტულობის გაგება;
- ✓ სპონტანური თამაშები დიდი ხნის განმავლობაში მიმართულია საკუთარ სხეულთან (მაგ., ნივთების პირში ჩადება, სტერეოტიპები);
- ✓ საგნების მიზნობრივი გამოყენების ათვისება და ფუნქციის გაგება უფრო გვიან ხდება, ვიდრე მათ მხედველ თანატოლებში;
- ✓ ობიექტების ნაწილების აღქმა გადავადებულია და ისინი დიდხანს რჩება „ერთიანი ობიექტის“ ეტაპზე მათი იდენტიფიცირების გარეშე;
- ✓ მიმართებითი თამაშების ათვისება ხდება შედარებით გვიან (ჩადება-ამოღება, დამალვა, დაკიდება-ჩამოხსნა, დაფარება-მოხსნა და ა.შ.);

- ✓ სივრცითი მიმართებების გართულებული აღქმის გამო მხედველ თანატოლებთან შედარებით გვიან მიიღწევა სათამაშო კუბურებით შენობების აშენება და კუბების აწყობაც;
- ✓ მოგვიანებით იწყება სიმბოლური თამაშები;
- ✓ გართულებულია ობიექტების სპონტანური განსხვავება და კლასიფიცირება;
- ✓ ვლინდება მზრუნველის მიმართ ემოციური მიჯაჭვულობა ან პირიქით, ინდიფერენტულობა;
- ✓ მხედველ თანატოლებთან შედარებით გვიან ვლინდება განვითარების ეტაპების სხვა ინდიკატორები.

სამყაროს აღქმასა და შემეცნებაში ბავშვს ეხმარება აქტიური მონაწილეობა ყველა სახის ყოველდღიურ საქმიანობაში, პრაქტიკული გამოცდილების მიღება და კეთებით სწავლება!

სოციალური სფეროს და მეტყველების განვითარება

სანამ ნებისმიერი ბავშვი დაიწყებს მეტყველებას, კომუნიკაცია, რა თქმა უნდა, მანამდე მყარდება და ეს პრევერბალური ინტერაქციის სახით ხდება. თუმცა პრევერბალური სიგნალები ძირითადად ვიზუალურია. მაგ., მზერის მიპყრობა მზრუნველ პირზე, მისი მიმიკის იმიტირება, ამ პირის ყურადღების ცენტრში ყოფნის და მისი მოსვლა-წასვლის აღქმა. ინტერაქციის რეგულაცია ხდება მზერის მიპყრობით და მოშორებით. დაწყება - მზერის ფოკუსირებით, ხოლო დასრულება - მზერის გადატანით.

უსინათლო ბავშვის სოციალური სფეროს განვითარებისთვის სპეციალისტები შემდეგ რეკომენდაციებს გვთავაზობენ:

- ბავშვში პოზიტიური ემოციების გამომწვევი გზების პოვნა (ღიმილი, სიცილი);
- ბავშვის გარკვევა საკუთარ გრძნობებში (გრძნობებისთვის სახელის დარქმევა);
- ბავშვისთვის ცხადი უნდა იყოს, იმყოფება თუ არა ვინმე მასთან ახლოს. სასურველია, მაგ., მსუბუქი ფიზიკური კონტაქტი;
- მისალმების და დამშვიდობების რიტუალები;
- ბავშვმა უნდა იგრძნოს ყურადღება თავისი ქცევებისა და სიგნალების მიმართ;
- ბავშვის გრძნობების არეკვლა და ვერბალიზება.

ენის განვითარება რთული პროცესია და რამდენიმე კომპონენტს მოიცავს: 1) წარმოთქმა არტიკულაცია; 2) გრამატიკა/სინტაქსი – გამონათქვამის ფორმა; 3) სემანტიკა (სიტყვის მნიშვნელობა) – შინაარსი; 4) კომუნიკაცია (პრაგმატიკა) – აზრის გამოხატვის ფუნქცია.

მეტყველების განვითარებისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია პრევერბალური კომუნიკაცია, რაზეც ზემოთ არის აღნიშნული. შესაძლოა სასკოლო მზაობის პროგრამაში ჩართული ბავშვის მეტყველების

განვითარება ჯერ კიდევ საგრძნობლად განსხვავდებოდეს მისი მხედველი თანატოლებისგან. თუმცა ეს აუცილებელი არაა. ვერბალური კომუნიკაციის ფუნქციას გარკვეულ ასაკში არავერბალური სიგნალები ასრულებენ: ემოცია სახეზე, ჟესტები, სხეულის მოძრაობა, გარკვეული ბგერები და ა.შ. ეს ყველაფერი ბავშვს უქმნის მეტყველების ფუნქციურ გამოცდილებას და უღვიძებს მოტივაციას.

თუ მისი სიგნალები მეტყველების დაწყებამდე არ იქნა სწორად აღქმული და თუ ბავშვმა არ მიიღო შესაბამისი უკუკავშირი თუნდაც მცირე სიგნალზე, ის უფრო და უფრო ნაკლებ ინიციატივას გამოიჩინებს შემდგომ კომუნიკაციაში.

უსინათლობით გამოწვეული ბარიერები მეტყველების ათვისებისას:

- სიმბოლოსა და მნიშვნელობის ძნელად აღქმა;
- ზოგიერთი სიტყვის მნიშვნელობის ძნელად გაგება გადავადებული კოგნიტური განვითარების გამო;
- არასაკმარისი გამოცდილება და შედარების და კატეგორიზაციის განსხვავებული პროცესები (შედარებას ძირითადად მხედველობით ვახდენთ);
- ენის საკომუნიკაციო ფუნქციის გამწვანებული აღქმა;
- სოციალურ-კომუნიკაციური დაბრკოლებებისა და შეფერხებული განვითარება;
- სიტყვების გამწვანებულად დაკავშირება საგნებთან სმენითი და ტაქტილური ინფორმაციის გართულებული სინთეზის გამო;
- რეკომენდაციები ენის დაუფლებისთვის (მეტყველებამდე):
- მეტყველებამდე დიალოგი; ორმხრივი აქცია – რეაქცია;
- ბავშვის ბგერითი მეტყველების იმიტირება და პასუხი; შეძლებისდაგვარად, ამავე დროულად ხდება ხელის მიდებით მოპირდაპირის ტუჩების და პირის მოძრაობების აღქმა;
- რიტუალიზირებული თამაშები (ენისა და სპეციფიკური მოძრაობების კომბინაცია);
- ჟესტური, შემდეგ ენობრივი გამოწვევების პროვოცირება;
- რიტუალიზირებული ენობრივი ქცევები ბავშვთან ურთიერთობის დროს;
- ენის ათვისების საწყის ფაზაში საჭიროა ვერბალური კონტაქტი ბავშვთან! (არა ენობრივი თავდასხმა, არამედ დიალოგი(!));
- „აქ და ახლა-ს“ პრინციპის გათვალისწინება: საკონტაქტო პირის საუბარი მაქსიმალურად უნდა უკავშირდებოდეს უშუალოდ უსინათლო ბავშვისთვის აღქმად საგნებს/მოვლენებს (მომენტალური შეგრძნებები, მოძრაობები, საქმიანობები, ემოციები, ნივთები, აკუსტიკური შთაბეჭდილებები, ობიექტების პერცეპტული და ფუნქციონალური თვისებები);
- საგნების ძალიან კონკრეტული, ზუსტი და კონსისტენტური დასახელებები (კატეგორიზაციის პრობლემის გამო);

- კონკრეტული ობიექტების დასახელების ხელშეწყობა, მაგ., სავსე კალათა: ბავშვი იღებს/ შეიგრძნობს – დედა ასახელებს.

ამ ფაზაში აუცილებელია რადიოს, ტელევიზორის, აუდიოზღაპრების თავიდან აცილება. ამან შეიძლება ენის მნიშვნელობის გაგების ძლიერი გართულება გამოიწვიოს უსინათლო ბავშვში.

რეკომენდაციები ენის დაუფლებისთვის (მოგვიანებით):

- ისეთი კითხვების დასმა, რომლებიც უფრო მეტად „კი/არა“- ს ითხოვენ პასუხად;
- ბავშვის აზრების/შეხედულებების გათვალისწინება/ჩაწვდომა; საუბარში პირველობის დათმობა ბავშვისთვის; ბავშვის მეტად ალაპარაკება და შეგულიანება საუბრის გასაგრძელებლად;
- ჭარბი ვერბალიზმის თავიდან აცილება რეალური გამოცდილებებისა და გარესამყაროს თვითდაკვირვების მიხედვით -> სიტყვის მნიშვნელობების გაფართოება;
- პრინციპი: როცა შესაძლებელია რეალური გამოცდილების მიღება, თავიდან უნდა იქნას აცილებული მხოლოდ ვერბალური ახსნა-განმარტებები და ხელი უნდა შეეწყოს რეალური გამოცდილების მიღებას (მაგ. რა არის „ხე“?). აუცილებელია ხელით შეხება, ხელის მოხვევა, ასვლა, ფოთლების მოწყვეტა და სხვ.);
- პირის ნაცვალსახელების გაგება, - მე/შენ შენაცვლებები: ბავშვის (ასევე ოთახში სხვა ადამიანების!) მიმართვა არა მხოლოდ ნაცვალსახელით „შენ“, არამედ – დამატებითი სახელით;
- თამაშები ნაცვალსახელების სწორად გამოსაყენებლად, მაგ.: სხეულის ნაწილების დასახელება: „ჩემი ცხვირი“ – „შენი ცხვირი“, ბურთის გაგორება: „ჩემკენ – შენკენ“ და ა.შ;
- ბავშვის მოზრუნება მოლაპარაკისკენ: გასათვალისწინებელია, რომ უსინათლო ბავშვებს ხშირად აქვთ მეტყველების თავისებურებები, თუმცა უსინათლობიდან გამომდინარე და არა უმაღლესი ნერვული დაზიანების გამო!
- ზოგჯერ უსინათლო ბავშვებს შეცდომით უსვამენ აუტიზმის სპექტრის დიაგნოზს სოციალურ და მეტყველების სფეროში არსებული სირთულეების გამო.

მოტორული სფეროს განვითარება

მხედველობის ფუნქციები არის არა მხოლოდ შემეცნების და კომუნიკაციის პროცესებში მონაწილეობა, არამედ ის დიდ როლს თამაშობს მოძრაობის პროცესშიც. ვიზუალური ინფორმაციის საფუძველზე ხდება მოძრაობის სტიმულირება და მოტივაციის გაღვივება (ბავშვმა დაინახა ბურთი და მოუნდა აეღო); მხედველობის ფუნქცია ასევე მოძრაობის დროს თვითკონტროლი და წონასწორობის დაცვა, ბარიერების არიდება, მოძრაობის მოზომვა; მხედველობის გზით მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე ხდება პროპრიოცეპტული და ვესტიბულარული შეგრძნებების სინთეზი და რეგულირება; მხედველობა მონაწილეობს საკუთარი მოძრაობების და მათი შედეგების აღქმაშიც, ამ

მოდრაობების გარესამყაროს მოთხოვნილებებთან მუდმივი შეთავსების პროცესშიც; მხედველობით ხდება დაკვირვება და იმიტაციით სწავლაც.

ძირითადი მოტორული უნარები ვითარდება საყოფაცხოვრებო აქტივობებით და ამიტომ მნიშვნელოვანია ბავშვის ჩართვა ყოფით საქმიანობებში.

უსინათლო ბავშვებს მხედველ თანატოლებთან შედარებით ახასიათებთ შეფერხება გადაადგილებისას; მაგ.: ცოცვა, ხოხვა, სიარული; მეტი შეფერხება დინამიკური მოძრაობის ათვისებისას, მაგ.: თავის აწევა, დაყრდნობა, წამოჯდომა და წამოწოლა, ადგომა და ისევ დაჯდომა; მოტორული უნარ-ჩვევების ოდნავ შეფერხებული ათვისება (მაგ., მარტო ჯდომა, დგომა).

მოდრაობის განვითარების ხელშეწყობის პრინციპები უსინათლო ბავშვებისთვის

მოდრაობის სტიმულირება უმთავრესია მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის მოტორული სფეროს განვითარების პროცესში. საჭიროა: აქტიური დახმარება ავეჯის და კედლების გასწვრივ სიარულისას (თუ ამის ბავშვს ჯერ კიდევ ეშინია); სივრცის გათავისუფლება ზედმეტი ბარიერებისგან; კომპლექსური მოძრაობების სწავლება თამაშით (მაგ., კიბეზე ასვლა, ხტუნვა, ხტომა, ველოსიპედით სეირნობა და ა.შ.). რეკომენდებულია ადაპტირებული დამხმარე საშუალებების გამოყენება გარეთ გადაადგილებისას, რათა ბავშვმა თავი უფრო დაცულად იგრძნოს და მეტად თავდაჯერებულად გადაადგილდეს. აუცილებელია მრავალფეროვანი, საჭიროების შემთხვევაში პასიური მოძრაობების სწავლება პროპრიოცეპტული და ვესტიბულარული შეგრძნებების გასაღვიძებლად (მაგ., ქანაობა, აწევა და სხვა). მოძრაობის სტიმულირება შესაძლოა მოხდეს მოტივაციის გაღვივებით (მაგ., აკუსტიკური ან ტაქტილური სტიმულატორები, სათამაშოები, რომლებიც უკონტაქტოდ იქცევენ ბავშვის ყურადღებას); ადრეულ ასაკში იყენებენ სხვადასხვა საშუალებას, რომ ბავშვმა უკეთ შეძლოს საკუთარი მოძრაობის ეფექტიანობის აღქმა. (ზანზალაკებიანი ფეხსაცმელები, ჭრაჭუნა და შრაშუნა ფაქტურები, რეზონანსული დაფა და სხვა).

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან მუშაობისას საჭიროა სივრცის შექმნა უცვლელი განლაგებებით და საინტერესო ობიექტებით. გარემოს სტაბილურობა მას დაეხმარება ყოველ ჯერზე გაუმყარდეს წარმოდგენა სივრცის შესახებ, ხშირი ცვლილებები კი დააბნევს და ეჭვებს გაუჩენს, თავდაჯერებულობას შეუმცირებს.

მოდრაობის სტიმულირების აქტივობების დაგეგმვისას აუცილებელია ზრუნვა გარემოს უსაფრთხოების ნაწილზეც. თუ ბავშვმა ერთხელ განიცადა შიში ან მტკივნეული შეჯახება, შესაძლოა ამან დიდხანს შეაფერხოს მისი მოტორული უნარების განვითარება. საჭიროა დაბრკოლებების ასაცილებელი დამხმარე საშუალებების გამოყენების სწავლებაც (მაგ., გორგოლაჭებიანი ხელჯოხი, ჭოჭინა, გადაადგილების სხვა საშუალებები).

მოდრაობის ხელშეწყობისთვის აუცილებელია ემოციური მხარდაჭერაც, რათა ბავშვმა ადვილად დაძლიოს შიში. შესაძლოა ფიზიკური კონტაქტიც გახდეს საჭირო, რაც ნელ-ნელა, ნაბიჯ-ნაბიჯ უნდა შემცირდეს. მაგ., ჯერ ხელის მოკიდება, შემდეგ მხოლოდ მხარზე დადება, შემდეგ მსუბუქი კონტაქტი ხელის მაჯასთან ან იდაყვთან გარედან, შემდეგ მხოლოდ ვერბალური კონტაქტი, რომ ბავშვმა იგრძნოს თქვენი ახლოს ყოფნა.

მოდრაობების მრავალფეროვანი პატერნების ასათვისებლად ეფექტურია მათი ჩვენება სხვის ან საკუთარ სხეულზე. მხედველი თანატოლები ხომ უამრავ ინფორმაციას იღებენ სხვების მოძრაობების შესახებ.

სტერეოტიპული ქცევა

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებს ხშირად ახასიათებთ სტერეოტიპული მოძრაობები, რაც იწვევს გარშემომყოფების დაზნეულობას. სტერეოტიპული მოძრაობა თანაბარი, რიტმული და განმეორებითი მოძრაობაა, რომელსაც, ერთი შეხედვით, არანაირი ადაპტური ფუნქცია არ გააჩნია იმ სიტუაციისთვის (ანუ, ბავშვს „არაფერში სჭირდება“). დაბადებიდან უსინათლო ბავშვების 98 % ადრეულ ასაკში აჩვენებს, მინიმუმ, ერთ სტერეოტიპულ ქცევას (ყოველდღიურად). დაახლ. 50 % აჩვენებს 3-დან 4-მდე განსხვავებულ სტერეოტიპულ ქცევას. ყველაზე ხშირი სტერეოტიპული ქცევებია: თვლების წვალევა ხელებით (75%; საათში 24%); ხელის/თითების განმეორებითი მოძრაობა (75%; საათში 25%); განმეორებითი მანიპულაცია ობიექტით (79%; საათში 19%); ზედატანის რწევა (65%; საათში 8%); თავის განმეორებითი ქნევა (68%; საათში 11%).

სტერეოტიპულ ქცევასთან შეხვედრისას ჩნდება მთავარი კითხვა, თუ რა იწვევს მას. ამასთან დაკავშირებით დღეისათვის არ არსებობს მეცნიერულად დადასტურებული ერთი მიზეზი. სხვადასხვა თეორიულ ჭრილში მას სხვადასხვაგვარად ხსნიან. მაგ., განვითარების ფსიქოლოგიის პერსპექტივიდან სტერეოტიპული ქცევა არის ნორმალური მოტორული განვითარების დროებითი ბლოკადის და შეფერხების შედეგი. სხეული მზადაა მოძრაობისთვის, თუმცა არ ხდება საკმარისი რაოდენობით მოძრაობა, რის შედეგადაც ჩნდება უნებლიე და გაუცნობიერებელი მოძრაობები. ამ მიდგომით სტერეოტიპული ქცევები შესაძლოა იყოს სიფხიზლის ნიშანი და მას ჰქონდეთ აღზნების დამარეგულირებელი ფუნქცია. ბიჰევიორისტულ ჭრილში ესაა ნეგატიური ან პოზიტიური გავლენით ნასწავლი ქცევა და მოძრაობების ათვისება-გამოყენება ხდება უსიამოვნო სიტუაციებიდან თავის დასაღწევად ან ყურადღების მისაქცევად.

რომელი თეორიის ჭრილშიც არ უნდა ავხსნათ სტერეოტიპული ქცევები, ფაქტია, რომ მათი უმრავლესობა ბავშვებს არა აქვთ გაცნობიერებული და ვერ ახერხებენ შემჩნევას, თუ როდის იწყებენ ამა თუ იმ მოძრაობას. საკუთარ მოძრაობაზე კონტროლის გაზრდა, თვითდაკვირვება, სხეულის უკეთ შეცნობა და მრავალფეროვანი კინესთეტიკური გამოცდილებები ეხმარება ბავშვს სტერეოტიპული

ქცევების შემცირებაში. ასევე შესაძლოა სტერეოტიპული მოძრაობების დროის და ადგილის შეზღუდვაც, მაგ., „როდესაც რწევა მოგინდება, შეგიძლია დაჯდე ბურთზე და 5 წუთის შემდეგ განაგრძო საქმიანობა“.

სტერეოტიპულ ქცევებთან დაკავშირებით არსებობს როგორც პრევენციული (წინასწარ თავიდან ასაცილებელი), ასევე ინტერვენციული (გამოვლენილი ქცევის შესამცირებელი) ღონისძიებები.

მხედველობის სისტემა, მისი განვითარება და შეფასება

იმისათვის, რომ დავინახოთ, მხოლოდ თვალი და მისი ჯანმრთელი ფუნქციონირება არ არის საკმარისი. ის მხედველობის სისტემის მხოლოდ ერთ-ერთი ნაწილია. ვიზუალური ინფორმაციის მიღება-გადამუშავებაში თვალის გარდა ჩართულია მხედველობის ნერვი და თავის ტვინის კეფის ნაწილში მდებარე მხედველობის ცენტრი. თავად ცალკე აღებული თვალიც რთული აგებულებისაა. სინათლის სხივი დიდ გზას გადის, სანამ ჩვენ გამოსახულებას დავინახავთ. ამ დიდი გზის ნებისმიერ ნაწილში მცირედმა დაზიანებამაც კი შესაძლოა გამოიწვიოს მხედველობის დარღვევა.

შესაძლოა თვალი, როგორც ორგანო, იყოს სრულიად ჯანმრთელი, მაგრამ მხედველობის ნერვის დაზიანების გამო ვერ ხდებოდეს ინფორმაციის გადაცემა თავის ტვინამდე. ან თვალი და ნერვი ჩვეულებრივ ფუნქციონირებდეს, მაგრამ ცენტრალური ნერვული სისტემის დაზიანების ან განვითარების დარღვევის გამო ვიღებდეთ ვიზუალური აღქმის დარღვევას.

იმის მიხედვით, თუ მხედველობის სისტემის რომელი ნაწილია დაზიანებული, შესაძლოა სახეზე იყოს „სრული სიბრმავე“, „ლეგალურისიბრმავე“ (Legal blindness - როდესაც ადამიანი ხედავს მკვეთრ შუქსა და ჩრდილებს, მაგრამ ეს მხედველობა იმდენად მცირეა, რომ მდგომარეობა მანც უსინათლობის ჯგუფში გადის), ან მცირემხედველობა. მცირემხედველობის ფორმები ასევე მრავალფეროვანია. ჩვეულებრივი მხედველობის შემთხვევაში ჩვენ გვჭირდება გავარჩიოთ ფერები, ფორმები, ვიწნოთ სახეები, გამოსახულება იყოს მკვეთრი და მკაფიო, შეგვეძლოს თვალის გაყოლება მოძრავ ობიექტებზე როგორც ჰორიზონტალურად, ასევე ვერტიკალურად და წრიულად, ვხედავდეთ საღამოსაც, ცუდი განათების პირობებში შეგვეძლოს მზერის ფოკუსირება და სასურველი დროით სასურველ ობიექტზე ფიქსაცია (შეჩერება). მხედველობის სხვადასხვა დარღვევის შემთხვევაში მცირემხედველ ადამიანებს ამ ჩამონათვალიდან შეიძლება მხედველობის სხვადასხვა ფუნქცია ჰქონდეთ დაქვეითებული და, შესაბამისად, მათ მიერ აღქმული გამოსახულება ერთმანეთისგან საკმაოდ განსხვავდებოდეს. დარღვევების მიხედვით ვარიანებს ჩარევის სტრატეგიები და რეკომენდაციებიც. მაგ., ზოგიერთ შემთხვევაში სათვალის შერჩევა საერთოდ ვერ ხერხდება, ზოგს

ქარბი განათება სჭირდება, მაშინ როდესაც სხვას შეიძლება ქარბმა მზის სხივმა, პირიქით, დისკომფორტი შეუქმნას.

მხედველობის დარღვევა შესაძლოა იყოს როგორც თანდაყოლილი (პრენატალური ან პერინატალური) მიზეზებით გამოწვეული, ისე შემდგომ შეძენილი. დარღვევა ზოგ შემთხვევაში შეიძლება პროგრესირებდეს, რის შედეგადაც იკლებდეს მხედველობა ან შესაძლოა მხედველობის დარღვევა იყოს სტაბილური მდგომარეობა. უსინათლობის ან მცირემხედველობის გამომწვევი ფაქტორები განაპირობებენ იმასაც, თუ რა ჩარევა უნდა განხორციელდეს შემდგომში.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ბავშვი არ იბადება აბსოლუტური მხედველობით და ზრდასთან ერთად მხედველობის სისტემაც რამდენიმე წლის განმავლობაში ვითარდება. თუნდაც თვალის ზომა დაახლოებით ორ-სამჯერ იზრდება დაბადებიდან თვალის სრულ მომწიფებამდე. მაგ., ახალდაბადებულ ბავშვს არ შეუძლია მზერის ფიქსაცია გაჩერებულ ობიექტზე და მზერის მიდევნება მოძრავ საგნებზე, მაგრამ 6 თვის ასაკისთვის ორივე უნარი უკვე კარგადაა განვითარებული.

შესაბამისად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მხედველობა თანდათანობით ვითარდება და „დანახვის სწავლა შესაძლებელია“. მცირემხედველი ბავშვების შემთხვევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ვიზუალურ სტიმულირებას და სპეციალურ სავარჯიშოებს. ვარჯიშების და სწორი ხელშეწყობის პირობებში შესაძლებელია ბავშვის მხედველობის შესაძლებლობები და ვიზუალური აღქმა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდეს.

მხედველობის მდგომარეობის შესახებ შესაძლოა გვექონდეს 3 სახის მონაცემი: 1. ოფთალმოლოგის სამედიცინო ანგარიში, სადაც მოცემულია ობიექტური გაზომვის შედეგები; 2. თავად მხედველობის დარღვევის მქონე ადამიანის (ამ შემთხვევაში მშობლის ან ბავშვის) თვითანგარიში იმის შესახებ, თუ რას და როგორ ხედავს ბავშვი; 3. დაკვირვების საფუძველზე მხედველობის ფუნქციური შეფასების მონაცემები. მხედველობის ობიექტური შეფასება, რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანია, თუმცა საგანმანათლებლო პროცესში ის შეიძლება ნაკლებად ინფორმაციული იყოს. ბევრად მეტი შეგვიძლია გავიგოთ მხედველობის ფუნქციური შეფასების ანგარიშიდან, რომელიც მომზადებულია სპეციალური ცოდნის მქონე ფსიქოლოგის, ოკუპაციური თერაპევტის ან სპეციალური მასწავლებლის მიერ. ფუნქციური მხედველობის შეფასებაში შეიძლება ასახული იყოს ჯგუფის პედაგოგის ან აღმზრდელის დაკვირვებების მონაცემებიც, მაგ., თუ როგორი განათების პირობებში, რა მანძილზე, რა ფერის და ფორმის, რა ზომის მოძრავ თუ უძრავ ობიექტებს ამჩნევს ბავშვი; რამდენად ადვილად იქცევს მის ყურადღებას მხედველობის ველში შემოსული საგანი და რამდენად ხალხგრძლივად შეუძლია მზერის ფიქსაცია; შეუძლია თუ არა თვალის მიდევნება მოძრავ ობიექტებზე; ასევე, რა პირობებში ცნობს ის ნაცნობ სახეებს და, ზოგადად, როგორ იყენებს მხედველობას ყოფით სიტუაციებში, თამაშისთვის, თვითმოვლისთვის, კვების დროს, ნაცნობ თუ უცნობ გარემოში ორიენტირებისთვის და სხვა. ბავშვის თამაშზე დაკვირვებით ძალიან დიდი

ინფორმაციის მიღება შეგვიძლია იმის შესახებ, თუ როგორ იყენებს ის საკუთარ მხედველობას, თუმცა შეიძლება მას ბევრად მეტი რესურსი ჰქონდეს და მხედველობის გამოყენების სწავლებას საჭიროებდეს. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ სხვადასხვა გარემო პირობებში ბავშვის მხედველობის შესაძლებლობები შეიძლება საგრძნობლად იცვლებოდეს. განათება, მანძილი, ფერი, კონტრასტი და მიმართება ფიგურასა და ფონს შორის ძალიან მნიშვნელოვანია მცირემხედველი ბავშვებისთვის; ასევე ის, თუ რამდენ დროს მივცემთ მას ამა თუ იმ ობიექტის აღსაქმელად.

ფიზიკური გარემო და საჭირო რესურსები

გარემო

უსინათლო და მცირემხედველი ბავშვებისთვის უმნიშვნელოვანესია ფიზიკური გარემოს მორგება. იმისათვის, რომ მათ თავისუფლად შეძლონ გადაადგილება, ყველა აქტივობაში ჩართვა, თავი იგრძნონ უსაფრთხოდ და კომფორტულად, საჭიროა რიგი რეკომენდაციების გათვალისწინება. აუცილებელია ყურადღების მიქცევა მის ინდივიდუალურ საჭიროებებზეც, რათა დარწმუნებული ვიყოთ, რომ განვითარებისათვის ყველაზე შესაფერის ფიზიკურ პირობებს ვთავაზობთ ბავშვს. ამგვარად, უმნიშვნელოვანესია, გარემოს მოწყობისას, შენობის აშენების და/ან რემონტის პროცესშივე იყოს გათვალისწინებული უნივერსალური დიზაინის პრინციპები. გაეროს შშმ პირთა უფლებების კონვენციის მიხედვით, „უნივერსალური დიზაინი“ გულისხმობს პროდუქტის, გარემოს, პროგრამებისა და მომსახურების ისეთ დიზაინს, რომელიც ყველა ადამიანს აძლევს მისი მაქსიმალური გამოყენების საშუალებას, ადაპტაციისა და სპეციალური დიზაინის გამოყენების აუცილებლობის გარეშე. „უნივერსალური დიზაინი“ არ გამორიცხავს საჭიროების შემთხვევაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე კონკრეტული ჯგუფის მიერ დამხმარე საშუალებების გამოყენებას.“ (გაეროს შშმ პირთა უფლებების კონვენცია, 2006).

თუმცა ხშირ შემთხვევაში გვიწევს გონივრული მისადაგების გამოყენებაც. ამავე კონვენციის მიხედვით, „გონივრული მისადაგება გულისხმობს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში იმ აუცილებელი და შესაბამისი მოდიფიკაციებისა და კორექტივების განხორციელებას, რაც არ იწვევს დაუძლეველ და გაუმართლებელ სირთულეებს და უზრუნველყოფს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანაბარი უფლებებისა და თავისუფლების ფუნდამენტურ ღირებულებათა რეალიზებას“. გონივრულ მისადაგებას გარკვეული უპირატესობებიც კი აქვს. უნივერსალური დიზაინისაგან განსხვავებით, გონივრული მისადაგების პრინციპის გამოყენება შესაძლებელია ნებისმიერ შენობაში, მათ შორის, მაშინაც კი, როცა ძირეული რემონტი არ ტარდება. ამასთან, იგი საშუალებას გვაძლევს, გავითვალისწინოთ ბავშვის ინდივიდუალური საჭიროებები და ამის მიხედვით მოვაწყოთ სკოლამდელი დაწესებულების შიდა თუ გარე ტერიტორია. რა თქმა უნდა, ეს არ აკნინებს

უნივერსალური დიზაინის მნიშვნელობას, რადგან ის საბაზისო პრინციპები, რომლებსაც ემყარება იგი, მისაღები და აუცილებელია ნებისმიერი ადამიანისთვის.

არანაკლებ ღირებულია სპეციალისტების მიერ საკუთარი ფანტაზიითა და ბავშვზე დაკვირვების საფუძველზე მიღებული დასკვნებით მოწყობილი გარემო და დამზადებული რესურსები. ხშირად სულ მცირე ცვლილებაც კი საკმარისია იმის მისაღებად, რაც ბავშვის დამოუკიდებლობის ხარისხს ერთი ორად აამაღლებს. ამგვარი ცვლილებებისთვის სულაც არ არის აუცილებელი უზარმაზარი ხარჯის გაწევა. კვლევებით დასტურდება, რომ ნებისმიერი შენობის აშენება უნივერსალური დიზაინის პრინციპების გათვალისწინებით მის ღირებულებას მაქსიმუმ ერთი პროცენტით ზრდის. რაც შეეხება არსებული შენობის მორგებას, ამ შემთხვევაშიც ხარჯი, როგორც წესი, მინიმალურია. გარემოს მოწყობა ისე, რომ იგი უსაფრთხო და განმავითარებელი იყოს მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის, ბუნებრივია, საჭიროებს გარკვეულ ფინანსურ რესურსს, თუმცა სპეციალისტების კრეატიულობის წყალობით ბევრი რამის ხელით დამზადებაც არის შესაძლებელი. ქვემოთ დეტალურად განვიხილავთ, თუ რა პრინციპების გათვალისწინებაა საჭირო უსინათლო ან მცირემხედველი ბავშვისთვის ფიზიკური გარემოს მოსაწყობად.

უსაფრთხოება

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის უსაფრთხოებაზე საუბრისას ექსპერტები ორი მიმართულებით ამახვილებენ ყურადღებას. ერთია ბავშვის სამყოფელი გარემოს მოწყობა საერთაშორისო პრინციპების გათვალისწინებით და მეორეა თავად ბავშვის მიერ უსაფრთხოების განცდა. ორივე ასპექტს თანაბარი ღირებულება აქვს უსინათლო და მცირემხედველი ბავშვის ჰარმონიული განვითარების პროცესში. (გარემოს მოწყობის ტექნიკური პარამეტრების შესახებ დეტალური ინფორმაციის მისაღებად იხ. „მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთა სასკოლო მზაობის გაფართოებული მხარდაჭერა _ კონცეფცია“).

ზოგჯერ სულ მცირე და უმნიშვნელო დეტალმა (მაგალითად, მოულოდნელად შეხვედრილმა ფეხის წამოსაკრავმა ზღურბლმა, დაბალმა საფეხურმა, თაროს ან ფანჯრის რაფის წვეტიანმა კუთხემ და მისთ.) შეიძლება ისე შეაშინოს ბავშვი, რომ ასაკის შესაბამისი განვითარება მხოლოდ ამ შიშის გამო შეფერხდეს. უნდა გვახსოვდეს, რომ სივრცითი ორიენტაციის უნარების განსავითარებლად უმნიშვნელოვანესია ბავშვის ნდობის მოპოვება. ის უნდა ენდობოდეს როგორც მის მასწავლებელს, ასევე იმ გარემოს, რომელშიც უწევს ყოფნა და გადაადგილება. მაგალითად, თუ ბავშვს ერთხელ ფეხი დაუცურდა და წაბორძიკდა ან წაიქცა საპირფარეშოს სველ იატაკზე, მან შესაძლოა საერთოდ უარი თქვას სკოლამდელ დაწესებულებაში ყოფნისას ტუალეტის გამოყენებაზე.

ასევე, თუ ბავშვს ისეთ თვალსაჩინოებას მივცემთ, რომელზე ხელის მოკიდებისასაც უსიამოვნო შეგრძნება დაეუფლება მისი სიუხემის ან მასზე არსებული მტერის გამო, სავარაუდოა, რომ იგი მომავალში უარს იტყვის ახალ და უცხო საგნებთან შეხებაზე.

უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად საჭიროა სწორად შევაფასოთ ის გარემო, სადაც მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს მოუწევს ყოფნა. ყურადღება უნდა მივაქციოთ ისეთ დეტალებსაც კი, რომლებთან შეხებაც ბავშვებს ბუნებრივად არ უნდა უწევდეთ. შესაძლოა ამგვარი იყოს შუქის ასანთები, ჩამრთველი, ხელსაბანის მახვილი და ბასრი კუთხე და მისთ. იმ აზრით, რომ „აქ უსინათლო ბავშვი მაინც არ მოხვდება“, შეიძლება გამოგვრჩეს მისთვის მეტად საზიანო კომპონენტი. ამიტომაც, ყოველთვის, როცა ახალ გარემოში ვაპირებთ უსინათლო ან მცირემხედველი ბავშვის შეყვანას, თავდაპირველად კარგად უნდა დავათვალიეროთ ეს სივრცე, ფურცელზე ან ტელეფონში ჩავინიშნოთ საფრთხის შემცველი ადგილები და დავფიქრდეთ, თუ როგორ შეგვიძლია მათი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. ამის შემდგომ უნდა ჩავატაროთ უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფი სამუშაოები. იმ შემთხვევაში, თუ უსინათლო ან მცირემხედველი ბავშვი ერთჯერადად, ცოტა ხნით შედის რომელიმე კონკრეტულ ოთახში, სადაც მოუნიშნავი საფეხურები, დაზიანებული კედლის კუთხე ან სხვა მსგავსი რამაა, აუცილებელია ოთახში მისი შესვლის შემდეგ იგი გავაფრთხილოთ სიტყვიერად და დავაფიქსირებინოთ კონკრეტული საფრთხის შემცველი ეს ადგილი. აუცილებლად უნდა დავრწმუნდეთ, რომ მან გაიგო, თუ ზუსტად სად არის საფრთხე და მაშინ ის მოახერხებს მისთვის თავის არიდებას.

საფრთხეების აღმოფხვრის კონკრეტულ გზებზე ფიქრისას უამრავი რამის მოფიქრებაა შესაძლებელი. ბევრი რამის გაკეთება ხელითაც შეგვიძლია. ზოგჯერ, როცა უშუალოდ საფრთხის შემცველი ადგილების გამოსწორება/შეცვლა შეუძლებელია (მაგალითად, სცენაზე ასასვლელი საფეხურებისა), საჭიროა მოვნიშნოთ ისინი ტაქტილურად (რელიეფურად) და ვიზუალურად (კონტრასტულად). რელიეფური მონიშვნა შესაძლებელია საფეხურების დასაწყისსა და ბოლოში ამობურცული ფილის ან კანტის დაწებებით (იხ. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთა სასკოლო მზაობის გაფართოებული მხარდაჭერა – კონცეფცია). თუ ესეც არ ხერხდება, მაშინ შეგვიძლია კედელზე ბავშვის ხელის მტევნის სიმაღლეზე მივამაგროთ რამე მიმანიშნებელი, მაგალითად, რეზინის ან პლასტმასის ბრტყელი ნაჭერი, ვერტიკალური სახელური, დრუბელი და სხვა. ვიზუალური მონიშვნისთვის საჭიროა პირველი და ბოლო საფეხურის ზედა და წინა მხარეების შეღებვა კონტრასტულად (სასურველია, ყვითლად) 5-10 სმ სიგანეზე საფეხურის მთელს სიგრძეზე. ამასთან, ყველა საფეხურზე უნდა დამაგრდეს ფეხის დაცურების საწინააღმდეგო კანტები, რომლებიც ფერთაც განსხვავებული იქნება საფეხურების ფერისგან. კიბეს აუცილებლად უნდა გაუკეთდეს მოაჯირი ორივე მხარეს. მათ შორის, მაშინაც, როცა კიბის გვერდით კედელია. მოაჯირი კიბის საფეხურებს 30-30 სმ-ით უნდა სცდებოდეს დასაწყისშიც და ბოლოშიც.

თუ ოთახში გვაქვს მახვილ- ან ბასრკიდებიანი ავეჯი ან კუთხეები, უნდა დავარბილოთ ისინი სპეციალური დამარბილებლებით. ალტერნატიულად შეგვიძლია გამოვიყენოთ მომრგვალებული ზედაპირის კანტები, რომლებსაც მივაწებებთ ან მივაჭედებთ მახვილ ზედაპირებზე. კარგად უნდა შემოწმდეს ყველა ჩამრთველი და შუქის ასანთები, რათა მათ გარშემო ან მათში რამე დაზიანებული ადგილი არ გამოგვჩვენოს. უსინათლო ბავშვები საკმაოდ ცნობისმოყვარენი არიან და ნებისმიერი განსხვავებული ფაქტურა თუ ფორმა საინტერესო სიახლეა მათთვის. განსაკუთრებით საყურადღებოა ადგილები, რომლებიც მოულოდნელად გვხვდება ერთგვაროვან ზედაპირზე. ბავშვები ასეთი ნაწიბურების აღმოჩენის ექსპერტები არიან და საფუძვლიანი შესწავლის გარეშე არ ტოვებენ მათ. ამიტომაც, საჭიროა გამოვიყენოთ უსაფრთხოების დამცავები ყველა ჩამრთველში. ხოლო ბავშვის ინტერესის დაკმაყოფილება შეგვიძლია მოვახერხოთ კედელზე მიუმარებელი ჩამრთველის ხელში მიცემით, რათა სრულად და კარგად დაათვალიეროს იგი და ინტერესი დაიკმაყოფილოს. ეს, რა თქმა უნდა, სამყაროს შემეცნებასაც შეუწყობს ხელს. თუ კედლებზე კიდია ჩარჩოებში ჩასმული სურათები, უნდა დავრწმუნდეთ, რომ მათი კიდებიც უსაფრთხოა ხელის შესახებად. ასევე, თუ ბავშვი მას თავს მიარტყამს, არც სურათი უნდა დაზიანდეს და არც ბავშვი. სურათებიც დიდ ინტერესს იწვევს როგორც მცირეზრდად, ასევე უსინათლო ბავშვებში. ყველაფერი, რისი აღქმაც გართულებულია, წარმოადგენს განსაკუთრებულად ბევრი შეკითხვის დასმის საგანს. შესაბამისად, მზად უნდა ვიყოთ იმისათვის, რომ თუ ერთხელ აღმოაჩენს ბავშვი ამგვარ ნივთს, მრავალჯერ მიუბრუნდება მას, დაგვისვამს უამრავ შეკითხვას და ექნება მოლოდინი, რომ ჩვენ შევძლებთ მისი ცნობისმოყვარეობის სრულად დაკმაყოფილებას. რესურსების ნაწილში დეტალურად განვიხილავთ, თუ როგორ უნდა მოვახერხოთ ეს.

განათება

შესაძლოა ერთ ბავშვს სჭირდებოდეს სინათლის ძლიერი წყარო, ხოლო მეორეს ჭარბი შუქი თავს ატკივდეს ან დანახვაში ხელს უშლიდეს. ამგვარ ინდივიდუალურ საჭიროებებს აფასებს სპეციალისტი (ოპტომეტრისტი, ოკულპაციური თერაპევტი, სპეც. მასწავლებელი და სხვა) ბავშვის ფუნქციური მხედველობის შეფასების დროს და გაწერს ინდივიდუალურ რეკომენდაციებს გარემოს მორგებისათვის. ქვემოთ აღწერილია, თუ როგორი უნდა იყოს ფიზიკური გარემოს საბაზისო მახასიათებლები საერთაშორისო სტანდარტების მიხედვით, რაც ყველასთვის მეტ-ნაკლებად ხელსაყრელ პირობებს ქმნის, თუმცა ვერ ფარავს ყველა ინდივიდუალურ საჭიროებას.

მაგალითად, თუკი სამაგიდო აქტივობების დროს გამოვიყენებთ სინათლის ლოკალიზებულ სანათებს, ზედაპირიდან არეკლილი სინათლე სახისკენ არ უნდა იყოს მიმართული. ასევე, სინათლის წყარო უნდა ანათებდეს დომინანტური ხელის საპირისპირო მხრიდან და მიმართული იყოს მხოლოდ დავალებაზე.

აუცილებელია თავიდან ავიცილოთ ზედაპირების (მაგ., მეტლახის, კედლების ან დაფის ზედაპირის) პრიალი. ამისათვის უნდა გამოვიყენოთ ან არაპრიალა მასალა, ან პრიალის შემამცირებელი განათება. მაქსიმალურად უნდა შევამციროთ პირდაპირი კაშკაშა შუქი ნებისმიერი წყაროდან, მაგ., ფანჯრებიდან და ნათურებიდან; ფანჯრიდან შემოსული ჭარბი შუქი შესაძლოა ხელის შემშლელი აღმოჩნდეს ზოგიერთი ბავშვისთვის. აუცილებელია იყოს ფარდა-ჟალუზები, რომელიც დარეგულირდება საჭიროების მიხედვით და მოერგება ბავშვის მხედველობის თავისებურებებს.

სინათლის წყარო არ უნდა იყოს განთავსებული ისე, რომ მასწავლებლის თუ აღმზრდელის მიმართულებით ყურებისას პირდაპირი სხივი სხივდებოდეს ბავშვის თვალში. თუ მასწავლებელს აქვს წინასწარ განსაზღვრული ადგილი, უნდა შეიცვალოს მისი მდებარეობა ან სინათლის წყაროს ადგილი. თუ ასეთი წინასწარ განსაზღვრული ადგილი არ არსებობს, მაშინ შესაძლებელია, რომ ბავშვებთან მუშაობის დროს ეს ფაქტორი, უბრალოდ, გაითვალისწინონ უფროსებმა და ასე შეარჩიონ საკუთარი პოზიცია.

სენსორული ნათურების შემთხვევაში (როდესაც ნათურა ავტომატურად ინთება მიახლოების დროს), მნიშვნელოვანია გათვალისწინებულ იქნეს ფოტოფობიის მქონე ბავშვების მხედველობის თავისებურებები. ასეთი განათება ხშირად გვხვდება სადარბაზოებში, დერეფნებსა და საპირფარეშოებში. სრულ სიბნელეში ან ძალიან დაბალი განათების სივრცეში შუქი მოულოდნელად და მკვეთრად არ უნდა იჭრებოდეს. სინათლის რაოდენობა ანთების შემდეგ ნელ-ნელა უნდა იმატებდეს. თუ სხვა გამოსავალი არა გვაქვს, მაშინ ბავშვთან მომუშავე უფროსებმა უნდა გაითვალისწინონ აღნიშნული გარემოება და ჯერ თავად შევიდნენ ბნელ სივრცეში, ანთონ შუქი და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიყვანონ იქ ბავშვი.

შესაძლოა ზოგ ბავშვს დაჭირდეს შუქის ყვითელი ფილტრი. თუ მას არა აქვს ფილტრიანი ყვითელი სათვალე, რეკომენდებულია სპეციალური დაფერილი გამჭვირვალე პლასტიკატის მასალის ფირფიტების გამოყენება საკითხავ თუ დასათვალიერებელ მასალაზე გამოსაყენებლად.

გასათვალისწინებელია ასევე ის ფაქტორიც, რომ ზოგიერთ ბავშვს უჭირს სინათლის მკვეთრ ცვლილებასთან სწრაფად შეგუება. მაგალითად, შედარებით ბნელი დერეფნიდან მზეზე გასვლისას ან მზიან დღეს გარედან შენობაში შესვლისას. აუცილებელია ყურადღება მივაქციოთ ბავშვის რეაქციას და მივცეთ მას საშუალება, რამდენიმე წამით შეჩერდეს შენობიდან გასვლისას ან შენობაში შესვლისას, რათა თვალებმა მოახერხოს ადაპტირება სინათლის ცვლილებასთან. სხვა შემთხვევაში შესაძლოა ბავშვი წაბორძიკდეს, დაკარგოს ორიენტაცია და წაიქცეს კიდევაც.

ფერები და კონტრასტები

მცირემხედველ ბავშვთან ურთიერთობისას აუცილებლად საგულისხმოა ფერების სწორად შერჩევა. თუ მასწავლებელი ბავშვს სთხოვს, ფერების მიხედვით საგნების დაჯგუფებას, უნდა დარწმუნდეს, რომ ის ნამდვილად ხედავს ამ ფერებს. შესაძლოა, სულ მცირე ცვლილებამ, როგორცაა ერთი ტონით უფრო მუქი ფერის საგანი, ბავშვს დავალების დამოუკიდებლად შესრულების საშუალება მისცეს. სპეციალისტებმა უნდა გაითვალისწინონ ბავშვის მხედველობის მდგომარეობაც. დასაზუსტებელია, ხომ არა აქვს მას დალტონიზმის რომელიმე ფორმა, რაც კონკრეტული ფერების აღქმაში უშლის ხელს (ამ შემთხვევაში გაუჭირდება, მაგალითად, წითელი და მწვანე ბურთების განცალკევება და მისთ.).

აქვე აუცილებელია ვიცოდეთ, თუ როგორი კონტრასტის გამოყენება იქნება სასურველი ამა თუ იმ ბავშვთან. მაგალითად, ღია ფერის მაგიდაზე უფრო ძნელია თეთრი ფურცლის დანახვა, ვიდრე მუქ მაგიდაზე. ასევე, მუქი ფერის კალამი უმჯობესია ბავშვს დავუდოთ თეთრ ან ღია ფერის ფერად ფურცელზე და არა მუქ მაგიდაზე. სკოლამდელი დაწესებულების შავი ფერის საფეხურების მონიშვნა უმჯობესი ყვითელი ფერის საღებავით იქნება, თუმცა თეთრი ფერის საფეხურების შემთხვევაში ჯობია გამოვიყენოთ შავი ან მუქი წითელი საღებავი. ზოგადად, ყვითელი ფერი ყველაზე მეტად კონტრასტულ ფერად არის მიჩნეული. კვლევების თანახმად, მხედველობადაქვეითებული ადამიანები საგნის ზომასა და ფორმას, ყველაზე კარგად ყვითელ ფერში ხედავენ. თუმცა ეს არ გვადლევს საშუალებას, მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებთან მუშაობისას უპირატესობა ყვითელ ფერს მივანიჭოთ. მათაც ისევე მოსწონთ და სჭირდებათ მრავალფეროვნება, როგორც სხვა ბავშვებს. ამასთან, აუცილებელია, რომ ბავშვი იცნობდეს ყველა ფერს და შეეძლოს მათი ადეკვატურად გამოყენება. ამიტომაც არ არის საჭირო, რეალურ საგნებს შევუცვალოთ ბუნებრივი ფერი. მაგალითისთვის, ბავშვმა უნდა იცოდეს, სინამდვილეში როგორ გამოიყურება ნაცრისფერი ღრუბელი, ყავისფერი ძაღლი, მწვანე ბალახი, ყვითელი ფოთოლი და ა.შ.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მაქსიმალურად ვიყენებთ რეალურ ფერებს, თუმცა აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ კონტრასტებიც, ანუ, რომელ საგანს როგორ ზედაპირზე უფრო დაინახავს ბავშვი უკეთ. თუ ოთახში აგია მწვანე ხალიჩა, მასზე მწვანე კუბურების პოვნა და მოგროვება, სავარაუდოდ, ძალიან რთული იქნება მცირემხედველი ბავშვისთვის. ამ შემთხვევაში შეგვიძლია ხალიჩაზე დავაფინოთ კონტრასტული ფერის საფენი, ქაღალდი, ნაჭერი ან მისთ., რომელზეც დავაწყობთ კუბურებს: მცირემხედველი ბავშვი თავისუფლად შეძლებს აქტივობაში სრულფასოვნად ჩართვას.

ფაქტორები

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს უნდა ჰქონდეს საშუალება, ხელით შეეხოს სხვადასხვაგვარ ფაქტურას, რათა კარგად შეიგრძნოს მათ შორის განსხვავება. ეს სამყაროს შემეცნების მნიშვნელოვანი ასპექტია, რაშიც ბავშვს უფროსების მხარდაჭერა სჭირდება. სასურველია, ბავშვს მივცეთ საშუალება, ხელით მოსინჯოს რამდენიმე სახის ფაქტურა: პრიალა, ხორკლიანი, რბილი, უხეში, წებოვანი და სხვ. შესაძლოა მას ზოგიერთი მათგანის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულებაც გაუჩნდეს, მაგრამ მაინც უნდა იცნობდეს ფაქტურების ნაირსახეობას. სხვადასხვაგვარი ფაქტურების გამოყენებით შეგვიძლია დავამზადოთ თვალსაჩინოებებიც. მაგალითად, წყლის იმიტაცია შეგვიძლია გავაკეთოთ სილიკონისებრი მასალით, ღრუბლები შეიძლება გამოვსახოთბამბით, ხორკლიანი, ქვიშისებრი მასალით ან ქვის ზედაპირიანი ფორმებით - მთები და მისთ. განსხვავებული ფაქტურების გამოყენება შეგვიძლია სხვადასხვა სივრცეების მოსანიშნადაც. თუ ოთახში გამიჯნულია სათამაშო, საჭმელი და სხვა სივრცეები, შეიძლება სივრცის გამყოფ თაროებზე, კედლის კონკრეტულ მონაკვეთში, იატაკზე დავამაგროთ სხვადასხვა ფაქტურის მიმანიშნებლები, რაც ბავშვს საშუალებას მისცემს, დაიცვას წესები და დარჩეს კონკრეტული აქტივობისთვის განსაზღვრულ არეალში.

სათამაშო მოედნის მოწყობა

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების ღია სივრცეში გაყვანისას განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების საკითხების გათვალისწინება. უმნიშვნელოვანესია, რომ მთლიანად სკოლამდელი დაწესებულების ეზო იყოს ბარიერებისაგან თავისუფალი, არ უნდა იყოს ორმოები, ჩამოტეხილი ბორდიურები ან საფეხურები, უსწორმასწორო ზედაპირი, ამომტვრეული ფილები ან ასფალტი და მისთ. თუმცა ეს არ არის საკმარისი, როდესაც საქმე მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის აქტიურ გართობასა და დასვენებას ეხება.

წინასწარ უნდა შემოწმდეს ყველა სათამაშო, რომელიც განთავსებულია ეზოში. სათამაშო მოედანი, ისევე, როგორც სრულიად ეზოს ტერიტორია უნდა იყოს მოწესრიგებული, ქვების, ნაგვისა და მსგავსი ზედმეტი ელემენტებისგან გაწმენდილი. სათამაშოებიც უნდა იყოს შეძლებისდაგვარად სუფთა, რათა ბავშვისთვის მათზე ხელის მოკიდება კომფორტული და სასიამოვნო იყოს. სათამაშოების, ასევე სკამებისა და მაგიდების კიდეები არ უნდა იყოს მახვილი. ხის ნივთები უნდა იყოს იმგვარად დამუშავებული, რომ ბავშვმა ხელები ხიჭვებით არ დაიზიანოს. უშუალოდ სათამაშოების ქვეშ სასურველია იყოს ხელოვნური ბალახი ან სათამაშო მოედნის სპეციალური დარბილება.

სათამაშოების გაბარიტები მორგებული უნდა იყოს ბავშვების ასაკსა და შესაძლებლობებზე. მაგალითად, სასრილოს უნდა ჰქონდეს ისეთი საფეხურები, რომელზე ასვლასაც შეძლებს მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვი. შესაძლოა, მოედანზე იყოს რამდენიმე სასრილო

სხვადასხვაგვარი კიბითა და ჩამოსასრიალებლით ან ერთი სასრიალო რამდენიმენაირი ასასვლელითა და ჩამოსასრიალებლით. ამ შემთხვევაში ყველა ბავშვისთვის იქნება შესაძლებელი შესაფერისი სათამაშოს შერჩევა. თუ მოედანზე არსებულ საქანელას არა აქვს საზურგე ან წინა დამცავი დირე, ამის შესახებ აუცილებლად უნდა გავაფრთხილოთ ბავშვი. ზოგადად, მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს უნდა მივცეთ საკმარისი დრო იმისთვის, რომ მან დეტალურად შეისწავლოს სათამაშო მოედანი და დარწმუნდეს მის უსაფრთხოებაში. ამაში მას მასწავლებელი უნდა დაეხმაროს. ბავშვს უნდა შეეძლოს მოედნის შესწავლა მაშინ, როცა იქ არ არიან სხვა ბავშვები, რათა ზედმეტმა ხმაურმა, ხალხმრავლობამ და ქაოსმა არ გაფანტოს მისი ყურადღება.

გახსოვდეთ, მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებისთვის განსაკუთრებულად ხელის შემშლელია ხმაური. უცხო გარემოს ათვისებისას მათ განსაკუთრებული მობილიზაცია და სიმშვიდე ესაჭიროებათ. უმნიშვნელოვანესია უსაფრთხოებისა და უფროსისადმი ნდობის განცდაც, რის მოსაპოვებლად და შესანარჩუნებლადაც გამუდმებით უნდა მუშაობდეს ყველა მასწავლებელი.

სათამაშო მოედნის შესწავლისას, მანამ, სანამ ბავშვს ვთხოვთ, ავიდეს საქანელაზე, სასრიალოზე, შეძვრეს ქოხში და მისთ., აუცილებელია, მას ეს სათამაშო წინასწარ კარგად დავათვალიერებინოთ. სასურველია, ვაჩვენოთ, თუ როგორ ზის ან სრიალებს მასზე სხვა ბავშვი ან თოჯინა. შესაძლებელია, შევთავაზოთ, რომ პირველ ჯერზე გაიქანავოს ან ჩამოსრილდეს მასწავლებელთან ერთად. უსინათლო ბავშვებს ხშირად აქვთ სიახლისა და უცხო საგნების შიში, რაც ნელ-ნელა, საფეხურებრივად უნდა დაიძლიოს. თავდაპირველ ეტაპზე ბავშვს არ უნდა დავაძალოთ იმ სათამაშოთი თამაში, რომელზეც ის უარს ამბობს. შეგვიძლია ის, უბრალოდ, ჩავაყენოთ ისეთ სიტუაციებში, რომელშიც შემლებს დააკვირდეს სხვა ბავშვების ჟრიამულს. მცირემხედველ ბავშვს საშუალება უნდა მივცეთ, ახლოდან დააკვირდეს თანატოლების თამაშს. შეგვიძლია, ბავშვს მივცეთ თოჯინა, რომელსაც ის თავად ასრიალებს ან აქანავებს და მხოლოდ ამ აქტივობების შემდეგ ვთხოვოთ მას, რომელიმე მეგობართან ან მასწავლებელთან ერთად თავად ჩაერთოს აქტივობაში.

ამ პროცესს შესაძლოა ერთ დღეზე მეტიც კი დასჭირდეს. მუდამ უნდა გვახსოვდეს, რომ სწორი მიდგომა და სხვადასხვა სტრატეგიის ფრთხილი გამოყენება აუცილებლად გამოიღებს შედეგს. ამასთან, გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ერთ ბავშვთან წარმატებულად გამოყენებული მეთოდი შესაძლოა სრულიად გამოუსადეგარი აღმოჩნდეს მეორე ბავშვთან. ამიტომ აუცილებელია, გავითვალისწინოთ ინდივიდუალური თავისებურებები და ისე მივუდგეთ თითოეულ მათგანს.

რესურსები

არსებული რესურსების ადაპტირება

ყველა სკოლამდელ დაწესებულებაში მოიპოვება უამრავი სათამაშო, სახარჯო მასალა თუ სხვა რესურსი, რომელიც მხედველ ბავშვებთან მუშაობის პროცესში გამოიყენება. მათი უმეტესობის გამოყენება მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებთანაც არის შესაძლებელი. მაგრამ შესაძლოა დაგვჭირდეს მცირეოდენი ცვლილების შეტანა ან მეთოდის მორგება. მაგალითად, ფერადი პირამიდა საინტერესო და სახალისო სათამაშოა, როგორც მცირემხედველი, ასევე უსინათლო ბავშვისთვისაც. თუმცა თუ პირამიდის რგოლებს ფერების სასწავლად ვიყენებთ ზოგადად, ჯგუფში, უსინათლო ბავშვის აქტივობაში ჩასართავად შეგვიძლია რგოლებს დავაწებოთ იმავე ფერის, განსხვავებული ფაქტურები, ანუ, წითელ რგოლს დავაწებოთ წითელი შალის ნაჭერი, მწვანეს – მწვანე ატლასი და ა.შ. თუ სათამაშოებს შორის გვაქვს რუბიკის კუბი, მასზეც ანალოგიურად შეგვიძლია დავაწებოთ განსხვავებული ფაქტურები. ეს მეტად საინტერესოს და სახალისოს გახდის აქტივობას მხედველი ბავშვებისთვისაც.

გასათვალისწინებელია, რომ თუ მცირემხედველ ბავშვს ფერების გამოცნობას ვასწავლით, მოგვიწევს გამოვრიცხოთ ტაქტილური განსხვავებები ფერებს შორის, ანუ, არ გამოგვადგება განსხვავებული ფაქტურის ლურჯი და თეთრი კუბურები ან რგოლები.

ამიტომაც რესურსის მომზადებისას განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა აქტივობის მიზანსა და ჩატარების ადგილს. რესურსი იმგვარად უნდა იყოს მიწოდებული ბავშვისთვის, რომ მან შეძლოს მისი სრულყოფილად აღქმა. თუ ჩვენ გვაქვს პატარა ზომის პლასტმასის სათამაშო ცხენი, რომელსაც ფაფარიც პლასტმასის აქვს, ამით მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს ვერ შევუქმნით წარმოდგენას ნამდვილ ცხენზე. მან შესაძლოა იფიქროს, რომ რეალური ცხენი პატარა, მაგარი, წვრილფეხებიანი ცხოველია, მისი ფაფარიც მყარია და არაფრით განსხვავდება სხეულის დანარჩენი ნაწილების ფაქტურისგან. მან შეიძლება ჩათვალოს, რომ ცხენის ხელში დაჭერას თავისუფლად მოახერხებს.

შეუძლებელია ყველაფერთან რეალური ურთიერთობა ჰქონდეს ბავშვს სკოლამდელი დაწესებულების გარემოში, თუმცა ამ შემთხვევაში, ჩვენი მთავარი პარტნიორი მშობელია. მასთან თანამშრომლობაზე შემდეგ თავში დეტალურად ვისაუბრებთ. სათამაშო ცხენის ჩვენების შემთხვევაში კი შეგვიძლია ნამდვილი ცხენის ჭიხინი მოვასმენინოთ ბავშვს, ავუხსნათ, რომ ნამდვილი ცხენი ბევრად დიდი ზომის არის, რომ სათამაშო ცხენისაგან განსხვავებით მას რბილი კანი და ფუმფულა ფაფარი აქვს და მისთ. მცირემხედველ ბავშვს სასურველია ვაჩვენოთ რეალური ცხენის ფოტოც.

ხელით შექმნილი რესურსები

საკუთარი ხელით შექმნილი განმავითარებელი რესურსები განსაკუთრებულად ღირებული და საყვარელია ხოლმე მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებთან მომუშავე სპეციალისტებისათვის. მათ დამზადებაში ხომ მთელი ჩვენი ფანტაზიით, ცოდნით, მოტივაციითა და ენერგიით ვერთვებით. ხელით შესაძლოა უამრავი განმავითარებელი თუ სათამაშო რესურსის დამზადება უბრალოდ მკვეთრი ფერის ნახატიდან, სათამაშო მოედნის ან რომელიმე ოთახის მინიმოდელის დამზადებამდე. ბავშვებსაც განსაკუთრებით მოსწონთ ამგვარი საგნები, რადგან ისინი ყოველთვის გარკვეულ სიახლეს წარმოადგენს მათთვის. თუმცა არის რიგი ფაქტორები, რომელთა გათვალისწინებაც სრულიად აუცილებელია და რის გარეშეც ჩვენი ნამუშევარი, დიდი მცდელობის მიუხედავად, გაუგებარი დარჩება მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის.

ფაქტორები, რომლებიც უნდა გავითვალისწინოთ ხელნაკეთი რესურსის დამზადებისას, შემდეგია:

- **ბავშვის ასაკი და უნარები** - რესურსი უნდა მოვარგოთ ბავშვის უნარებსა და გამოცდილებას. მაგალითად, თუ მას ჯერ არ უნახავს მარტივი რელიეფური მოდელი, გაუჭირდება აღიქვას სათამაშო მოედნის კომპლექსური მოდელი;
- **რესურსის დამზადებისა და გამოყენების მიზანი** - რა უნდა ისწავლოს ბავშვმა ჩვენი რესურსის გამოყენებით? რესურსი უნდა შეესაბამებოდეს აქტივობის მიზანს. მაგალითად, თუ ბავშვს ვასწავლით, თუ როგორ მოდის წვიმა, შეგვიძლია, დაველოდოთ წვიმიან ამინდს და გავიყვანოთ იგი წვიმაში, მაგრამ თუ გვინდა ვაჩვენოთ, რა ფორმა აქვს მზეს, წვიმის წვეთს, ღრუბელს, მაშინ საჭიროა, დავამზადოთ მაკეტი ან გამოვიყენოთ მკვეთრი ფოტო და ვიდეომასალა;
- **შესაძლებელია თუ არა რეალური საგნის შეხება** - თუ ვასწავლით ხილისა და ბოსტნეულის განსხვავებას, უმჯობესია ბავშვს ვაჩვენოთ ნამდვილი ხილი და ბოსტნეული, გავასინჯოთ მათი გემო, ვაყნოსოთ სუნი, დავაჭერინოთ ხელში და ამ გზით გავაცნოთ თითოეული მათგანი. ხოლო თუ ისეთ რამეს ვუხსნით, რასაც ფიზიკურად ვერ მივიტანთ სკოლამდელ დაწესებულებაში, შეგვიძლია დავამზადოთ მინიმოდელი;
- თუ **რეალური საგანი იმდენად მცირე ზომისაა**, რომ მისი ხელით შეხება და დეტალების გარჩევა შეუძლებელია (მაგალითად, ბუზი, ჭიამაია, და მისთ.). ამ შემთხვევაში ვამზადებთ ნიმუშს;
- თუ **რეალური საგანი იმდენად დიდი ზომისაა**, რომ მისი ხელით შეხება და დეტალების შესწავლა შეუძლებელია (მაგალითად, მთა, ქუჩა და სხვ.). ამ შემთხვევაში ვამზადებთ მოდელს

და ვცდილობთ, ბავშვი მოვახვედროთ რეალურ გარემოშიც, სადაც ავა მთაზე, შეიგრძნობს სიმაღლეს, მოისმენს ქუჩის ხმაურს, გადავა გზაზე და მისთ.;

- **საგანი საფრთხის შემცველია** - მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის გაუგებარია, რას წარმოადგენს საკანალიზაციო ჭა, რომელში ჩასვლის საშუალებაც მას ამ ასაკში არა აქვს. შესაბამისად, შეგვიძლია, გამოვიყენოთ მაკეტი;
- **შესაბამისი ფორმები და ფაქტურები** - რესურსი მაქსიმალურად მიახლოებული უნდა იყოს რეალურ ობიექტთან, რასაც იგი ასახავს. შესაბამისად, უნდა ვეცადოთ გამოვიყენოთ იმგვარი ფაქტურები და ფორმები, რომლებიც მიახლოებულია რეალობასთან. ამასთან, გასათვალისწინებელია ნამუშევრის ზომაც. ერთი მხრივ, იგი სრულად უნდა იყოს აღქმადი ორივე ხელის საშუალებით და ბავშვს არ უნდა დასჭირდეს მის დასათვალიერებლად ფეხზე ადგომა, მაგიდაზე გადაწოლა ან მსგავსი. თუმცა, მეორე მხრივ, მასზე მოცემული ყველა დეტალი საკმარისად დიდი ზომის უნდა იყოს, რათა თითებით მათი დიფერენცირება შესაძლებელი იყოს. იგივე ფაქტორებია გასათვალისწინებელი ვიზუალური მაკეტის დამზადებისასაც. მცირემხედველი ბავშვი სრულად უნდა აღიქვამდეს ნამუშევარს და ახერხებდეს მისი თითოეული დეტალის გარჩევასაც.

ტაქტილური რესურსების დამზადება

- ✓ აუცილებელია რესურსის მორგება ბავშვის შესაძლებლობებზე, უნარებსა და ცოდნაზე, იგი გასაგები უნდა იყოს მისთვის;
- ✓ წინასწარ განსაზღვრეთ, რომელი დეტალების ჩვენება არის აუცილებელი და რისი გამოტოვება შეიძლება, რათა პროდუქტი მარტივი და სრულად აღქმადი იყოს;
- ✓ თუ ფოტომასალას იყენებთ, მოაშორეთ გაფორმება და ზედმეტი კონტურები, რათა უკეთ შეძლოთ მნიშვნელოვანი ელემენტების გამოკვეთა;
- ✓ სანამ ბავშვს აჩვენებთ რამეს, აიხვიეთ თვალები იმგვარად, რომ მაქსიმალურად მიუახლოვდეთ ბავშვის მხედველობის დაქვეითების ფორმას და ისე დაათვალიერეთ ნამუშევარი. თუ მისი აღქმა გაგიჭირდებათ, მაშინ ის გამოუსადეგარი იქნება ბავშვისთვისაც. შესაძლოა, თვალისთვის ლამაზი და გასაგები რამ სრულიად გაუგებარი და ქაოსური იყოს თითებისთვის.

გახსოვდეთ, რომ ნებისმიერი რესურსი საჭიროებს დამატებით, ვერბალურ განმარტებას, რათა დავრწმუნდეთ, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვმა ნამდვილად კარგად გაიგო იგი.

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის ძირითად საგანმანათლებლო პროცესში ჩართვა

ღირსეული მონაწილეობისა და საგანმანათლებლო პროცესისგან სკოლამდელ ასაკში მაქსიმალური სარგებლის მიღებისთვის უმნიშვნელოვანესია, რომ ბავშვი მაქსიმალურად იყოს ჩართული და მონაწილეობდეს აქტივობებში თანატოლებთან ერთად. ამ ეტაპზე ინკლუზიურობა უკვე გულისხმობს არა მხოლოდ ბავშვის ჩართვას ჯგუფში, არამედ საგანმანათლებლო პროგრამის იმგვარად მორგებას, რომ მან მაქსიმალურად შეძლოს მონაწილეობის მიღება. ზოგადსაგანმანათლებლო საფეხურზე ინკლუზიური განათლების პრინციპების დანერგვის გარიჟრაჟზე საკმარისად მიიჩნეოდა ისიც კი, თუ ბავშვი იმავე სიერცეში ისწავლიდა, სადაც მისი თანატოლები, მიუხედავად იმისა, რომ ძირითადი სასწავლო პროცესი მიმდინარეობდა კლასის გარეთ, უმეტეს შემთხვევაში, ინდივიდუალური ფორმით.

სფეროს განვითარებასთან ერთად შეიცვალა და დაიხვეწა ხედვაც და მოთხოვნებიც. დღევანდელი მდგომარეობის გამოწვევაა, ისე ჩავრთოთ ბავშვი საგანმანათლებლო პროცესში, რომ შეძლებისდაგვარად მის შესაძლებლობებს მაქსიმალურად მოვარგოთ გარემოც და აქტივობებიც. მთელ ჯგუფს შევთავაზოთ რაღაც ისეთი, რაც საინტერესო და განვითარებაზე ორიენტირებული იქნება როგორც სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვებისთვის, ასევე მათი თანატოლებისთვის, თუნდაც ამ აქტივობაში ჩართვით ისინი ინდივიდუალურად სხვადასხვა კომპეტენციას იძენდნენ.

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, არსებობს რიგი ღონისძიებები და პრინციპები, რომელთა გათვალისწინება მნიშვნელოვნად გააადვილებს და ეფექტურს გახდის მის ჩართულობას ჯგუფში თანატოლებთან ერთად. ამ საკითხებს თავის პირველ ნაწილში განვიხილავთ, მეორე ნაწილი კი ეთმობა უსინათლო ან მცირემხედველ ბავშვებთან ინდივიდუალური მუშაობის მეთოდოლოგიას. პირველ თავში აღწერილი განვითარების თავისებურებების გააზრებით კარგი საფუძველი შეიქმნა უშუალოდ საგანმანათლებლო პროცესების და ყოველდღიური აქტივობების დაგეგმვისას გასათვალისწინებელი საკითხების გაგებისთვის.

ზოგადი პრინციპები

ქვემოთ აღწერილი პრინციპები სასკოლო მზაობის პროგრამის თანამშრომლებს მისცემს მიმართულებას მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის აქტივობების დაგეგმვისას, თუ სპონტანური მოქმედებისას. როგორც წინა თავებში ბევრჯერ აღინიშნა, სრულიად უსინათლო ბავშვების განვითარების ხელშეწყობის სპეციფიკა განსხვავებულია მცირემხედველ ბავშვების

განვითარების ხელშეწყობის თავისებურებებისგან. აღნიშნული გათვალისწინებით ქვემოთ წარმოდგებილი შესაბამისი პრინციპები.

სანამ ორი მიმართულებით გამიჯნულ პრინციპებზე გადავალთ, განვიხილოთ ის ზოგადი პრინციპები, რომელთა გათვალისწინებაც საჭიროა ორივე მდგომარობის დროს.

მონაწილეობა - მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების სწავლისა და განვითარების საბაზისო პრინციპი მაინც სოციალურია და ეფუძნება თანამონაწილეობის კონსტრუქტს. ყველა პედაგოგიური მეთოდი გრძელვადიანი ხედვით უნდა ემსახურებოდეს ბავშვის ისე მომზადებას, რომ მან მაქსიმალურად შეძლოს მონაწილეობა ზოგად პროცესებში, იქნება ეს სწავლა თუ გართობა-დასვენება. არსებობს გამოთქმა, რომ ბავშვები, რომლებიც სწავლობენ ერთად, ასევე სწავლობენ ერთად ცხოვრებას.

ქმედების საზრიანობა - შესაძლოა სპეციალისტს ძალიან კარგად შეეძლოს ბავშვის განვითარების და საჭიროებების შეფასება, ესმოდეს ამა თუ იმ აქტივობის მნიშვნელობა და სწორადაც გეგმავდეს და ახორციელებდეს მათ, მაგრამ ბავშვისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ყოველ ქმედებას მისთვის გასაგები შედეგი მოჰყვებოდეს. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვი არ ჩაერთვება აქტივობაში, თუ ის არ მიიღებს სარგებელს ახლა (იმის ახსნა, რომ მას ეს მერე გამოადგება, რა თქმა უნდა, სრულიად ფუჭია). სწორედ ამიტომ მუშაობის პროცესი ისე უნდა იყოს დაგეგმილი, რომ ბავშვი ხალისით და ინტერესით ერთვებოდეს მასში, ან აქტივობას უნდა მოჰყვებოდეს კონკრეტული მოტივატორი. მაგ., ბავშვმა იცის, რომ თუ ეზოში გაივლის მისთვის საშიშ და უინტერესო გზას სასრილოდან შადრევნამდე, იქ მას მის საყვარელ წყლის სასტვენში ჩაბერვის საშუალება მიეცემა.

ცნობისმოყვარეობის გაღვივება და დაკმაყოფილება - მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვი შესაძლოა ძალიან ცოტა ობიექტის მიმართ იჩენდეს ინტერესს, რაც შესაძლოა გამოწვეული იყოს იმით, რომ სხვების შესახებ მან, უბრალოდ, არ იცის, ან ისინი არაა მისთვის ნაცნობი და ერთგვარი შიში აქვს მათ მიმართ. მაგ., შესაძლოა მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს ამოჩემებული ჰქონდეს ერთი-ორი სათამაშო, რომელსაც კარგად იცნობს (მაგ., ხმოვანი ქვიშის საათი) და არასდროს ითხოვდეს თაროზე შემოდებულ საძერწის ფორმებს, რადგან არც იცის მათი არსებობის შესახებ. სწავლის და განვითარების ხელშეწყობისთვის, პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია, რომ ბავშვს გავუჩინოთ ინტერესი, მაგ., რამე ხმა გამოვაცემინოთ მისთვის უცნობ სათამაშოს - დავაკაკუნოთ, დავაგდოთ ძირს, ან რამე მსგავსი, რათა სათამაშოს ხმამ ბავშვის ყურადღება მიიქციოს.

მეორე მხრივ, არანაკლებ მნიშვნელოვანია, დაუკმაყოფილოთ ინტერესი, რომელსაც თავად იჩენს საგნების ან მოვლენების მიმართ, მიცვეთ საშუალება, ახლოდან ნახოს, დაათვალიეროს, შეისწავლოს... ასეთ დროს სიტყვიერი ფორმით ინფორმაციის მიწოდებაზე ოდნავ ქვემოთ ვისაუბრებთ.

კონტექსტის სწავლის ხელშეწყობა - მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია, რომ ისწავლოს კონტექსტის გაგება, იქნება ეს დროითი თუ სივრცითი. შესაძლოა უსინათლო ბავშვთან ინდივიდუალურად მუშაობა საკეტის გაღებაზე ჯგუფს გარეთ სპეციალური სასწავლო დაფის გამოყენებით (ე.წ. ბიზი ბორდი), მაგრამ ბავშვს შესაძლოა თავისით არ მოაფიქრდეს, რომ საკეტის გაღება ოთახის კარზეც შეუძლია, რადგან არც იცოდეს, რომ მისი ჯგუფის ოთახის კარს ზუსტად ისეთივე საკეტი აქვს, როგორც გაღებაც ისწავლა.

კონტექსტის პრინციპის ინტეგრირება მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო პროცესში იმ მიზეზის გამოც, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებისთვის ხშირად რთულია გარკვევა, რა ქცევა, რა მოძრაობა იქნება მიუღებელი საზოგადოებაში ყოფნის დროს, რა იქნება სხვებისთვის შესამჩნევი და რა - შეუმჩნეველი. ეს ეხება როგორც სტერეოტიპულ მოძრაობებს, ასევე ჰიგიენასთან დაკავშირებული საკითხებს, ჯდომის პოზას და ა.შ. ა ეს საკითხი მეად არის წარმოდგენილი სოციალური უნარების განვითარების ნაწილში.

დამოუკიდებლობის ხელშეწყობა - მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან უშუალოდ მუშაობის პროცესში თუ პროგრამების დაგეგმვის დროს უმნიშვნელოვანესი პრინციპია დამოუკიდებლობის ხელშეწყობა. მუდმივად უნდა გვახსოვდეს, რომ **ბავშვს არ ვეხმარებით, თუ იმას ვუკეთებთ, რისი გაკეთებაც თავად შეუძლია.** ნებისმიერი პატარა ნაბიჯი, ქმედება უნდა განხორციელდეს დამოუკიდებლად ან საჭირო მინიმალური დახმარებით, თუნდაც ეს მთელი პროცესის მცირე ნაწილი იყოს. მაგ., თუ წინდის დამოუკიდებლად ჩაცმა მისთვის ძალიან დიდ სირთულეს წარმოადგენს (დაწყებული შიდა და გარე მხარის განსხვავებით, დამთავრებული თითებზე სწორად წამოცმით), მაგრამ ამავდროულად მას უკვე შეუძლია ჩაცმული წინდის ყელის ზემოთ აწევა, აუცილებლად უნდა გავაკეთებინოთ მას ეს ნაწილი დამოუკიდებლად. ეს, ერთი მხრივ, გააღვივებს და შეინარჩუნებს ბავშვის მოტივაციას, ისწავლოს რაღაც ახალი, მეორე მხრივ კი რეალურად ხელს შეუწყობს უნარების გავარჯიშებას და გაუმჯობესებას.

ინდივიდუალური თავისებურებების მიღება - სწავლების პროცესში მნიშვნელოვანია, პროცესში ჩართული ყველა ადამიანი აღიარებდეს ცხოვრების სხვადასხვა ფორმას სხვადასხვა შესაძლებლობის გამოყენებით ერთი და იმავე მიზნის მიღწევას. შესაძლოა ეს პრინციპი იდეალისტურად და პათეტიკურადაც კი აღიქვას, მაგრამ წარმოიდგინეთ, რა გამოვა, თუ პედაგოგი ეცდება უსინათლო ბავშვს რამენაირად დაანახოს საგანი და იდარდოს იმაზე, რომ ეს ბავშვი ვერ ხედავს საგანს ისე, როგორც თავად პედაგოგი. იმის დროული აღიარება, რომ ადამიანებმა შესაძლოა გადაადგილების სხვადასხვა ფორმა გამოიყენონ, ინფორმაცია სხვადასხვა შეგრძნებით მიიღონ, სხვადასხვა ფორმით მიიღონ სიამოვნება და სხვადასხვანაირად გამოიყურებოდნენ - უმნიშვნელოვანესი და ძალიან აუცილებელი პირობაა იმისთვის, რომ სპეციალისტმა შეძლოს

ბავშვთან მუშაობა, მისი საჭიროებების და შესაძლებლობების დანახვა, სწავლების ალტერნატიული ფორმების შერჩევა და ეფექტური ჩარევა.

უსინათლო ბავშვის სწავლების და განვითარების ხელშეწყობის პრინციპები

დრო შედარებით მეტი იქნება საჭირო, ვიდრე მხედველი თანატოლებისთვის - უსინათლო ბავშვის მიერ სწავლის ხელშეწყობისას აუცილებელია გვახსოვდეს, რომ მხედველობის არხით ინფორმაციის აღქმა ბევრად უფრო სწრაფად ხდება, ვიდრე სხვა შეგრძნების არხებით, როგორცაა მაგ., შეხება, სმენა და სხვა, რაც იმას ნიშნავს, რომ თუ ბავშვს უწევს ინფორმაციის მიღება არა მხედველობით, არამედ სხვა გზებით, მას ამისთვის გარკვეულწილად მეტი დრო დასჭირდება.

გაზრდილი დროის მნიშვნელობა უფრო ადვილად გასაგები გახდება, თუ მოვიყვანთ ობიექტის აღქმის რომელიმე მარტივ მაგალითს. წარმოვიდგინოთ ორი ბავშვი, ერთი სრული მხედველობით, მეორე კი უსინათლო. იმისათვის, რომ მათ იცნონ, რა დევს მათ წინ, მაგიდაზე, ორივეს სჭირდება ყურადღების მიქცევა ამ ობიექტზე, ამის შემდეგ კი იწყება განსხვავება. მხედველი ბავშვი წამში შეხედავს, აღიქვამს ფერს, ფორმას, ზომას, ფაქტურას, სავარაუდო დანიშნულებას და სხვა მახასიათებლებს. უსინათლო ბავშვმა ჯერ უნდა მოძებნოს ეს საგანი (ნივთი/ობიექტი), კარგად დაათვალიეროს, ასე გაიგოს მისი ზომა, ფორმა, შესაძლოა დასჭირდეს შენჯღრევა ან დაკაკუნება, რომ აღიქვას ფაქტურა, კონსისტენცია და მასალა, შესაძლოა დაყნოსოს - თუ ეჭვი აქვს რამე საკვებზე. ფუნქცია-დანიშნულების სწორად დასახელებამდე კიდევ რამდენიმე საფეხური უნდა გაიაროს.

საბოლოო ჯამში, იმის გათვალისწინებით, რომ მხედველობის გარეშე აღქმის პროცესისთვის მეტი დროა საჭირო, უსინათლო ბავშვის სწავლებისას დროის ფაქტორის გათვალისწინება ძალიან მნიშვნელოვანია. თუ ჩვენ საკმარის დროს დავუთმობთ ინსტრუქციის მიცემას, ობიექტის ჩვენებას ან რომელიმე პროცესს საგანმანათლებლო პროგრამის განხორციელებისას, უსინათლო ბავშვი უკეთ შეძლებს აღქმას და მეტ სარგებელს მიიღებს საგანმანათლებლო პროცესისგან, ვიდრე დროის არასწორად გათვლის შემთხვევაში. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ საჭირო დროის რაოდენობა მაინც ინდივიდუალურია და იმის განსაზღვრა, რამე დავალების შესასრულებლად რამდენით მეტი დრო სჭირდება უსინათლო ბავშვს თავის თანატოლთან შედარებით, წინასწარ და განზოგადებულად შეუძლებელია. ამის დადგენა უნდა მოხდეს კონკრეტული ბავშვის შესაძლებლობების შეფასების შემდეგ, ამაზე დაკვირვება პედაგოგისა და ბავშვთან მომუშავე სხვა გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტებისთვის რთული არ არის.

რა ხმები შეიძლება იყოს ხელის შემშლელი და რა - ინფორმაციის მომცემი - უსინათლო ბავშვისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ რაღაც ინფორმაციის სმენით მიღებისას ეს ხმა არ ირეოდეს სხვა ხმებში ან ხმაურში. საჭიროა მინიმუმამდე დავიყვანოთ ფონური ხმაური. მაგ., თუ ბავშვს სჭირდება პედაგოგის მიერ გაცემული ინსტრუქციის მოსმენა, ის კი ამ დროს ახლოს ზის ღია

ფანჯარასთან, საიდანაც შემოდის ქუჩის ხმაური, დიდად სავარაუდოა, რომ მას ხელი შეეშლება მოსმენაში. ფონურმა ხმაურმა, ზუზუნმა და გუგუნმა შესაძლოა თავის ტკივილი გამოიწვიოს. ასეთი გარემო ხშირ შემთხვევაში ახდენს არასასურველი ქცევის პროვოცირებასაც: უსინათლო ბავშვები ღიზიანდებიან, უნდებათ სივრციდან გასვლა, თავად იწყებენ ხმაურს, მოძრაობას ან საუბარს.

როგორც აღვნიშნეთ, მნიშვნელოვანია, რომ ის წამყვანი ხმა, რომელსაც ყურადღება უნდა მიაქციოს ბავშვმა, იყოს გამოკვეთილი და არ იფარებოდეს სხვა ხმების მიერ.

ბავშვთან მომუშავე სპეციალისტებს და მშობლებს გაუადვილდებათ ამის გაგება, თუ ეცდებიან თვალდახუჭულ მდგომარეობაში მოუსმინონ რამეს. როდესაც თვალებს ვხუჭავთ და ყურადღება არ გვეფანტება ვიზუალურ სიგნალებზე, ბევრად უფრო უკეთ აღქმადი ხდება თუნდაც მცირე ფონური ხმები, რაც თვალგახელილებს საერთოდ არ გვესმოდა, მაგ., მაცივრის ზუზუნი, რემონტის ხმა მეზობელ კორპუსში, ჩიტების ჭიკჭიკი თუ კომპიუტერის პროცესორის გუგუნი.

თუ უსინათლო ბავშვს უწევს ხმაურიან გარემოში ყოფნა და ამ დროს უჭირს კონცენტრირება და ხმების დიფერენცირება, უნდა ვასწავლოთ ხმათა ამ ჯგუფიდან ცალ-ცალკე ხმების გამორჩევა და კონცენტრირება მისთვის სასურველზე/საჭიროზე. მაგ., ეზოში თავისუფალი გარე აქტივობის დროს, როდესაც უამრავი ბავშვი სხვადასხვა თამაშს თამაშობს და ეს ხმები ერთობლიობაში ფონურ ხმაურს ქმნის, შეგიძლია მას, უბრალოდ, დავუსვათ მარტივი კითხვები:

- შენი აზრით, ხმის მიხედვით, საით უნდა იყოს ქუჩა?
- შენი აზრით, რას თამაშობენ ბავშვები შენგან მარჯვნივ?
- როგორ ფიქრობ, ჩართულია თუ არა ამჟამად ეზოს შადრევანი?
- შეგიძლია მიმიტითო, საიდან გესმის ბურთით მოთამაშე ბავშვების ხმა?
- დააკვირდი ხმებს და თუ რომელიმე მხარეს გაინტერესებს, რას თამაშობენ ბავშვები, შემიძლია გიპასუხო.

ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს, რომ როდესაც სხვა ბავშვები თამაშობენ, უსინათლო ბავშვი მხოლოდ ხმების გამოცნობით უნდა დაკავდეს, არა, ეს მაგალითი მოვიყვანეთ იმის საილუსტრაციოდ, თუ როგორ შეიძლება ვასწავლოთ ბავშვს ფონური ხმაურიდან სხვადასხვა ხმების გამორჩევა და ერთმანეთისგან განსხვავება.

თუ უფროსები თავად დააკვირდებიან, რა ხმები ისმის ბავშვის სივრცეში, გაუადვილდებათ იმის მიხვედრა, რომელი შეიძლება იყოს ხელის შემშლელი ბავშვისთვის და რომელი - ინფორმაციის მომცემი.

მულტისენსორული აღქმა - სწავლების პროცესში მულტისენსორულობის პრინციპის გათვალისწინება მნიშვნელოვანია ნებისმიერი ბავშვისთვის, თუმცა რადგან ვსაუბრობთ უსინათლოებზე, აუცილებლად ცალკე ყურადღება უნდა დავუთმოთ ამ საკითხს. იმისათვის, რომ ასეთ ბავშვს შეექმნას მეტ-ნაკლებად სრული წარმოდგენა ნებისმიერ ობიექტსა და ზოგადად

სამყაროზე, მნიშვნელოვანია მან შესწავლის დროს ინფორმაცია მიიღოს მულტიმენორულად, ანუ, სხვადასხვა შეგრძნების არხით (სმენა, შეხება, ყნოსვა, გემო, კინესთეტიკურ-ვესტიბულარული...). მაგ., თუ გვინდა, რომ ვასწავლოთ ბადრიჯნის ცნობა, უნდა მივცეთ საშუალება, შეისწავლოს არა პლასტმასის ან სილიკონის, არამედ ნამდვილი ბადრიჯანი. შეეხოს მას გაუფცქველ მდგომარეობაში, შემდეგ გაფცქვილს, გაეცნოს ფორმას და ზომას, დაყნოსოს, თუ უნდა, გემოც გაუსინჯოს (თუნდაც უმს), დააგდოს ძირს და გაიგოს ხმა ან დააკაკუნოს სხვადასხვა ზედაპირზე.

უსაფრთხოების დაცვა, თუმცა არა ბავშვის დაცვა ნაჭუჭში - უსინათლო ბავშვების სწავლებისას და საგანმანათლებლო პროგრამების დანერგვისას ძალიან მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების საკითხების ცოდნა და გათვალისწინება პროცესის დაგეგმვისას. ამ საკითხს გზამკვლევის სხვა ნაწილებში უფრო დეტალურად ვეხებით და აქ დიდად აღარ გავშლით, მაგრამ მაინც შეგახსენებთ, რომ ნებისმიერი აქტივობის დაგეგმვისას მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ უსაფრთხოების საკითხი. მაგ., თუ ვგეგმავთ ეზოში ღობის გასწვრივ სირბილს, მხედველი ბავშვების შემთხვევაში შესაძლოა საერთოდ არ მივაქციოთ ყურადღება ოდნავ გამოწეულ ბუჩქის ტოტს, პატარა ჩაღრმავებას ან თავის სიმაღლეზე დაკიდებულ რკინის ყუთს, რადგან ბავშვები მას ადვილად დაინახავენ და აუცილებლად აუქცევენ გვერდს, აირიდებენ თავიდან. უსინათლო ბავშვისთვის კი პატარა და უმნიშვნელო დეტალიც შესაძლოა გახდეს დიდი ბარიერი, შემაშინებელი ან დამაზიანებელი.

უსაფრთხოების დაცვა ხშირ შემთხვევაში გაგებულება, როგორც ჰიპერმზრუნველობა ან ბავშვის საერთოდ მოწყვეტა აქტივობებისგან. კარგად უნდა გვახსოვდეს, რომ ეს არ არის დაცვა საფრთხისგან - ეს მისი განვითარებისთვის ხელის შეშლაა. რისკების და საფრთხეების შეფასება წინასწარ, დაგეგმვის დროს, ყოველთვის შესაძლებელია.

სიტყვიერი ახსნა მნიშვნელოვანია, თუმცა შეხება აუცილებელი - უსინათლო ბავშვთან მუშაობის პროცესში მნიშვნელოვანია სწორად განვსაზღვროთ, რისი თქმა გვჭირდება მისთვის. ვერბალური ინფორმაცია აუცილებელია, თუმცა არ უნდა იყოს გადაჭარბებული დოზით. მნიშვნელოვანია მივაწოდოთ მოკლე, მკაფიო და კონკრეტული ინფორმაცია იმის შესახებ, რის გაკეთებას ვაპირებთ მასთან ერთად. მაგ., თუ გვინდა, რომ ვაჩვენოთ ბაჭია და ხელი მოვაკიდებინოთ, აუცილებელია წინასწარ ვუთხრათ: „ახლა მე შენ ხელს დაგადებინებ ბაჭიას ზურგზე, ის ბეწვიანია და ფუმფულა“. ასევე, მაგ., „მე ახლა საზურგეს მივაწვები და შენს სკამს კიდევ უფრო ახლოს მივწევ მაგიდასთან“. ვერბალური (სიტყვიერი) აღწერა გვჭირდება ირგვლივ მიმდინარე მოვლენების შესახებაც. მაგ., „კარის ხმა რომ გაიგე, ოთახიდან გავიდა მუსიკის მასწავლებელი“, „გარეთ წვიმს და მიწა სველია“, „(მულტიმედია ყურებისას) ბეჭემოთი ტბასთან მივიდა და მხოლოდ ფეხებით დაიფარა წყლით“.

ამასთანავე, უმნიშვნელოვანესია გვახსოვდეს, რომ ვერბალური აღწერის დროს თავიდან ავირიდოთ ზედმეტი ინფორმაციის გადაცემა. ის, რისი აღქმაც შესაძლებელია ხელით ან სხვა შეგრძნებით, აუცილებლად შევთავაზოთ ამ გზით და არ უნდა გვეგონოს, რომ თუ ზღვა სიტყვიერ ინფორმაციას მივაწვდით უსინათლო ბავშვს, მაშინ მას ამ საგნის/მოვლენის/ობიექტის შესახებ ბევრი ეცოდინება. თუ გვინდა, რომ ბავშვმა იცოდეს, როგორია სასრილო, ნამდვილად არ გვეყოფა სიტყვიერი აღწერა, აუცილებლად გარედანაც უნდა დავათვალიერებინოთ და უნდა ჩამოვასრილოთ კიდევაც; თუ საჭიროა, პატარა მაკეტიც უნდა დავუშაბადოთ და ვაჩვენოთ.

განვითარების და არა ასაკის შესაბამისად - უსინათლო ბავშვების ზრდა-განვითარება შესაძლოა განსხვავდებოდეს თანატოლებისას. ეს თავისთავად და პირდაპირ არ ნიშნავს განვითარების შეფერხებას. განსხვავება იგრძნობა 10-12 წლამდე, განსაკუთრებით კი ადრეულ და სკოლამდელ წლებში. განვითარების პროცესში ვერც ერთი ბავშვი ვერ გადაახტება საფეხურს და სწავლებაც, შესაბამისად, თანმიმდევრულად უნდა მოხდეს. თუ მხედველი თანატოლები უკვე ფერების, ფორმის და ზომის მიხედვით ახარისხებენ ყუთებში კუბურებს, უსინათლო ბავშვს კი ყუთში მათი ჩადების მოქმედების გაგება უჭირს სივრცითი ცნებების გაგებასთან დაკავშირებული სირთულეების (შიგნით, გარეთ, გვერდით, ზემოდან ქვემოთ და სხვა) გამო, აუცილებელია მუშაობა ჯერ ამ უნარზე, ხოლო შემდგომ დახარისხებაზე ფორმის თუ ზომის მიხედვით.

კონტაქტური ჩვენების ტექნიკა - ვერბალური ახსნა მნიშვნელოვანია, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში სრულიად არასაკმარისი. ბავშვმა საგნები ნახვით უნდა გაიცნოს და არა მათ შესახებ საუბრით. არც ის იქნება სწორი, მას წინ დავუდოთ რამე და ვუთხრათ, რომ ნახოს. ზოგჯერ ჩვენების პროცესში კიდევ უფრო დეტალური ინსტრუქტაჟია საჭირო. კონტაქტურ ჩვენებას შეიძლება ახლდეს სიტყვიერი ინსტრუქციაც, თუმცა ის უნდა იყოს მაქსიმალურად მოკლე, რათა ბავშვის ყურადღება არ გაფანტოს სიტყვებმა და მან შეძლოს ყურადღების კონცენტრირება ხელით შეგრძნებაზე. „ხელი ხელზე“ და „ხელი ხელის ქვეშ“ ტექნიკის გამოყენება დაუშვებელია დამალებით, თუ ბავშვს არ სიამოვნებს შეხება ან შიში აქვს, ძალით არც რამეზე უნდა დავადებინოთ ხელი და არც ჩვენ მოვკიდოთ. სანამ კონტაქტური შეხების რომელიმე ტექნიკას გამოიყენებთ, უნდა ვუთხათ მას: „ახლა მე შენ ჩემს ხელს დაგადებ და ისე გაჩვენებ“ ან - „მე მოვკიდებ ხელს და შენ, უბრალოდ, ჩემს ხელზე მოგაკიდებინებ ხელს“.

ხელი ხელზე - ეს ტექნიკა ნიშნავს იმას, რომ მხედველი ადამიანის ხელის მტევანი ზემოდან ედება ბავშვის ხელს და მსუბუქი მოკიდებით ეხმარება მას მტევნის თუ თითების მოძრაობაში. ასეთი ჩვენებისას მნიშვნელოვანია, რომ ბავშვს საშუალება მივცეთ ხელისგულით და თითების ბალიშებით თავად დაათვალიეროს ობიექტი. ბავშვს ამგვარად შეგვიძლია ვაჩვენოთ როგორც საგანი, ასევე კონკრეტული მოძრაობა, მაგ., ელვა შესაკრავის შეკვრა ან რამე სხვა.

ხელი ხელის ქვეშ - ეს ნიშნავს, რომ ბავშვს მხედველი ადამიანის მტევანზე ზემოდან უდევს ხელი და მიჰყვება მის მოძრაობას. ეს ტექნიკა წვრილი დეტალების შესაცნობად არ გამოდგება, მაგრამ შეიძლება უფრო ეფექტური იყოს ზოგიერთი მოძრაობის საჩვენებლად, ვიდრე „ხელი ხელზე“ ტექნიკა. თუ ბავშვმა ჯერ არ იცის, რა მოძრაობა უნდა გააკეთოს, ან ეშინია დამოუკიდებლად და ვერბალური ახსნაც არ არის საკმარისი, ასე შეგვიძლია ვაჩვენოთ, თუ როგორ ვაკეთებთ ჩვენ. ეს შეიძლება გამოდგეს რამე ცხოველის, ან ფრინველის მოსაფერებლადაც, თუ ბავშვს ეშინია შეხება.

მცირემხედველი ბავშვის სწავლების და განვითარების ხელშეწყობის პრინციპები

დრო - ისევე, როგორც უსინათლო ბავშვს, მცირემხედველ ბავშვისაც სჭირდება მეტი დრო, რათა ტაქტილურად თუ ვიზუალურად შეიცნოს ობიექტი. მცირემხედველობის პირობებში თუნდაც მხედველობით დაკვირვებისთვის მეტი დროა საჭირო, ვიდრე ჩვეულებრივ მხედველი ბავშვისთვის. როგორც პირველ თავშია აღწერილი, მცირემხედველი ბავშვისთვის გამოსახულება შეიძლება იყოს არასრული - ლაქებიანი, ნაწილობრივი, ბუნდოვანი, არამკაფიო. ნებისმიერ შემთხვევაში ვიზუალური დათვალიერების და აღქმისთვის ბავშვს მეტი დრო სჭირდება, ვიდრე მის მხედველ თანატოლებს.

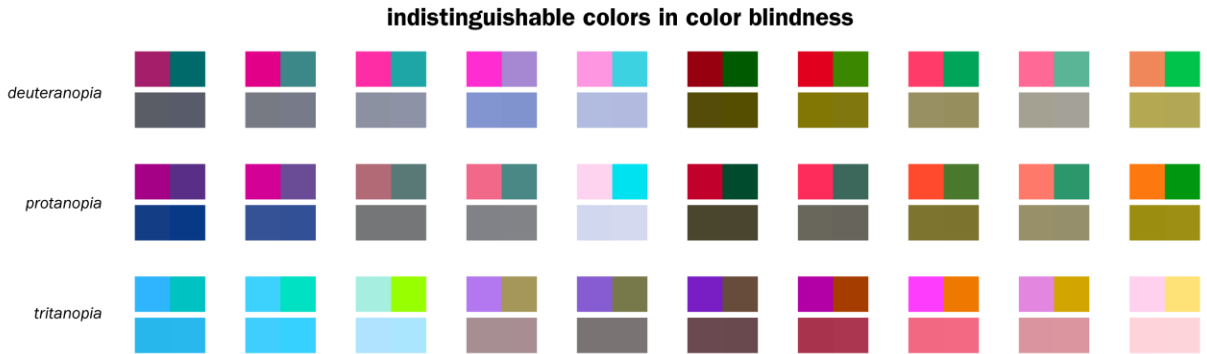
მანძილი - მცირემხედველი ბავშვის სწავლების და აღზრდის პროცესში შესაძლოა მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოგვცეს მანძილის ცვლილებამ აღსაქმელ ობიექტამდე. მაგ., თუ ბავშვს მივცემთ საშუალებას, მივიდეს ისე ახლოს, როგორც სურს ან პირიქით, უკან დაიხიოს და შორიდან შეხედოს გამოსახულებას, შესაძლოა მან ბევრად კომფორტული მანძილი იპოვოს, ვიდრე თავდაპირველი პოზიციიდან იყო. მითია ის, რომ მცირემხედველი ბავშვი სკოლაში აუცილებლად დაფასთან ახლოს უნდა იჯდეს (იგივეა სკოლამდელი დაწესებულების, თუ სასკოლო მზაობის პროგრამის ჯგუფში); ზოგიერთი ბავშვისთვის ზედმეტად ახლოს ყოფნა შეიძლება სულაც არ იყოს ხელსაყრელი და შორიდან უკეთ აღიქვამდეს გამოსახულებას. მნიშვნელობა აქვს იმასაც, თუ რის ცნობას და აღქმას ვთხოვთ ბავშვს. შესაძლოა მცირემხედველი ბავშვი აღიქვამდეს 5 მეტრის დაშორებით მდებარე ვაშლის ზომის საგნების ფერებს, თუმცა ზომის და ფორმის მისახვედრად 3 მეტრის მანძილზე მიახლოება სჭირდებოდეს, ადამიანების სახეების ცნობისთვის კი - 2-მეტრიანი დისტანცია.

განათება - მცირემხედველი ბავშვის სწავლების და ხელშეწყობის პრინციპებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს განათების სწორად შერჩევას. როგორც გარემოს მოწყობის ნაწილშია აღწერილი, ყველა ბავშვს არ სჭირდება ზედმეტად განათებული სივრცე ან ყველას არა აქვს ერთნაირი სირთულეები ღამე გადაადგილების დროს. აქტივობების დაგეგმვისას მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ ბავშვის ინდივიდუალური საჭიროებები განათებასთან დაკავშირებით და წინასწარ მოვემზადოთ. მაგ., ვიცოდეთ, დაგვჭირდება თუ არა მაგიდის სანათი კვების დროს ან

დამატებითი დაბნელება პროექტორის გამოყენებისას, ხელის შემშლელი იქნება თუ არა მზის სხივები ეზოში დაგეგმილი თამაშის დროს და სხვა.

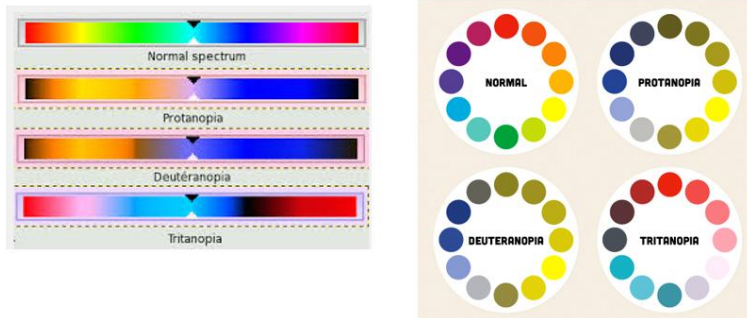
ზომა - მცირემხედველი ბავშვისთვის აქტივობების დაგეგმვისას მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ შრიფტის, ნახატის, ბურთის, ფაზლის, დეტალის და სხვათა ზომები. შესაძლოა ასეთი ბავშვი უპრობლემოდ თამაშობდეს თანატოლებთან ერთად 20 სმ დიამეტრის მქონე ბურთით, 5 სმ-იანი კი უკვე ზედმეტად პატარა იყოს მისთვის. ზოგ შემთხვევაში პირიქით - შესაძლოა გამოსახულება ზედმეტად დიდი აღმოჩნდეს აღქმისთვის. მაგ., თუ ბავშვს მხედველობის ველი დავიწროებული აქვს და 1 მეტრის დაშორებაზე მისი მხედველობის არეში სრულად მავს. 10 სმ ზომის ობიექტი ეტევა, ნაკლებად გონივრული იქნება ვაჩვენოთ მას 80 სმ-იანი ჟირაფის გამოსახულება კედელზე და მისი ამოცნობა ვთხოვოთ.

კონტრასტი და ფონი - ობიექტის ფერი - მცირემხედველთათვის საგანმანათლებლო მასალის მომზადებისას თუ გარემოს მორგებისას აუცილებელია გავითვალისწინოთ ის, რომ ბუნდოვანი მხედველობის პირობებში დიდი მნიშვნელობა აქვს მაღალ კონტრასტულობას. კონტრასტების გაზრდით ჩვენ შეგვიძლია ბავშვის დამოუკიდებლობის ხარისხიც კი გავზარდოთ. მაგ., თუ მაგიდაზე სამარилე გადასაფარებლის ფერი იქნება, ბავშვს აუცილებლად გაუჭირდება მისი პოვნა, მეტიც- შესაძლოა ხელიც გაჰკრას მას, დახმარება დასჭირდება მის პოვნაში. იმ შემთხვევაში კი, თუ ფერებს შორის საკმარისი კონტრასტი იქნება, ბავშვი ადვილად იპოვის სამარилეს, არც ხელს გაჰკრავს და დახმარებაც ნაკლებად დასჭირდება. არსებობს მხედველობის ისეთი დარღვევებიც, როდესაც მხოლოდ მაღალი კონტრასტული სხვაობა არ არის საკმარისი და მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინებაც, თუ რომელი ფერები მოხვდებიან გვერდიგვერდ (რამდენიმე ფერი ბავშვისთვის ერთნაირად აღიქმება). ყველაზე გავრცელებულია წითელი და მწვანე ფერების აღქმა ერთნაირად, ამიტომ არ არის რეკომენდებული, ამ ორი ფერის გამოყენება ფიგურა-ფონის კომბინაციაში. ქვემოთ მოცემული ცხრილი აჩვენებს, თუ რომელი ორი ფერის აღქმა ხდება ერთნაირად სხვადასხვა მდგომარეობის დროს. არარაციონალური იქნება ფერთა ამ წყვილების გამოყენება კონტრასტის შესაქმნელად:

<http://mkweb.bcgsc.ca/colorblind>

ამ სქემაზე კარგად ჩანს, რომ ფერთა აღქმის ნებისმიერი ფორმით დარღვევის შემთხვევაში ყვითელი არის ის ფერი, რომელსაც ადამიანი მეტ-ნაკლებად რეალურთან მიახლოებულად აღიქვამს (გარდა ტრიტანოპიის შემთხვევისა, თუმცა ამ დროსაც ყვითელი ფერი სხვა ფერებისგან განსხვავებულ ფერად აღიქმება). სწორედ ამიტომ, მაღალი კონტრასტის შესაქმნელად კლასიკურად ყველაზე ეფექტურია ყვითელი-შავი, ყვითელი-მუქი ლურჯი წყვილების გამოყენება.

ქცევის და ჩვევების გაგება და მიღება - მხედველობის დარღვევას შეიძლება თან ახლდეს სტერეოტიპული ქცევები, უჩვეულო მოძრაობები, განსხვავებული მანერები. ჩვეულებრივ, ბავშვები ქცევას და მოძრაობას მიბაძვით სწავლობენ, უყურებენ თანატოლებს, უფროსებს და იმეორებენ მათ მიმიკას, მოძრაობებს, ითვისებენ მანერებს. მხედველობა ამ პროცესში ცენტრალურ როლს თამაშობს. შესაბამისად, მხედველობის ნაწილობრივი დარღვევაც კი შესაძლოა ბარიერი აღმოჩნდეს ბავშვისთვის მოძრაობების ათვისებაში. ამ პროცესების გაგება ხელს გვიწყობს ბავშვის ქცევის თუ მოძრაობების გაგებაში. უჩვეულო ქცევები შეიძლება უკავშირდებოდეს სენსორულ ინტეგრაციას, სოციალურ უნარებს, ზემოთ აღწერილ იმიტირების პრობლემას და სხვა ფაქტორებს. ქცევის ფუნქციური ანალიზი და სტერეოტიპული ქცევების გამომწვევი მიზეზების ცოდნა ძალიან დაეხმარება გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტებს, პირველ რიგში, იპოვონ გამომწვევი ქცევის მიზანი ან სტერეოტიპული მოძრაობის მიზეზი და, შესაბამისად, იმუშაონ ბავშვთან. ქცევებსა და მოძრაობებზე სამუშაოდ აუცილებელია ფსიქოლოგის, ოკუპაციური თერაპევტის, ორიენტაციისა და მობილობის სპეციალისტის დაკვირვება და მულტიდისციპლინური შეფასება, თუმცა დაკვირვება და ინტერვენცია მხოლოდ მათი მოვალეობა არ არის. ძალიან მნიშვნელოვანია ინფორმაციის მოგროვების ეტაპზევე ჩაერთოს ბავშვთან მომუშავე ყველა ადამიანი, რათა მაქსიმალურად მოხდეს გააზრება, თუ რა გარემოებებში, რა სივრცეში, რომელ ადამიანებთან ერთად რა გარემო ფაქტორების მოქმედების დროს ვლინდება, იმატებს ან იკლებს აღნიშნული ქცევა. სტერეოტიპული მოძრაობების და გამომწვევი ქცევის გამო ხშირად ხდება მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების სტიგმატიზება. მათ შეიძლება ბევრი დარღვევის იარლიყი მიაკრან თუნდაც ფსიქიკური ჯანმრთელობის სფეროდან.

ამგვარად, საჭიროა ეს ქცევები შეაფასონ სპეციალისტებმა და ამავდროულად მათ შეძლონ ამ მოძრაობების მიღება როგორც გარკვეული ფაქტორებით და არა პიროვნული მახასიათებლებით

განპირობებულ მოცემულობად, ხოლო შემდგომ დაგეგმონ და განახორციელონ ინტერვენცია, იმუშაონ ქვეყნის რეგულირებაზე, მოძრაობების, ჩვევების და მანერების ჩამოყალიბებაზე.

ხედვა და დამოკიდებულებები

როდესაც გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტს პირველად უწევს შეხება მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან, მას აუცილებლად უჩნდება განცდა, რომ ამისთვის საჭიროა ძალიან სპეციფიკური უნარები, დიდი გამოცდილება და ვიწროდ სპეციალიზებული ცოდნა. ინფორმაცია და გამოცდილება, რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანია, თუმცა გადამწყვეტ როლს თამაშობს ხედვა და დამოკიდებულებები. ის წინასწარი განცდა, რითიც ბავშვთან ვიწყებთ მუშაობას, აისახება მთელი პროცესის ეფექტურობაზე. მთავარია რწმენა, რომ ამ ბავშვს ბევრი რამ შეუძლია, რომ მუშაობის დაწყებას ყოველთვის აქვს აზრი. უნდა გვახსოვდეს, რომ ბავშვია საგანმანათლებლო პროცესის წამყვანი, ის გვამღებებს საკმარის სიგნალებს და მიმართულებას, რა ნაბიჯები უნდა გადაიდგას, საიდან უნდა დავიწყოთ, რა არის მოტივატორი და რა ძლიერ მხარეებს უნდა დავეყრდნოთ.

როდესაც ღირებულებებსა და ხედვაზე ვსაუბრობთ, აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ ბავშვის დამოუკიდებლობის საკითხი. ამოსავალი წერტილი უნდა იყოს ხედვა, რომ ნელ-ნელა, ნაბიჯ-ნაბიჯ ბავშვი გახდეს დამოუკიდებელი განვითარებისთვის აქტუალურ თავის ქმედებებში. რთულია ბალანსის დაცვა ზრუნვას, უსაფრთხოების დაცვას და ავტონომია-დამოუკიდებლობას შორის, მაგრამ ეს უმნიშვნელოვანესია.

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის დამოუკიდებლობის და თავისუფლების მიცემა ადვილად შეიძლება გადაიზარდოს უფროსების მხრიდან გულგრილობასა და განურჩევლობაში. ხდება ხოლმე, რომ თუ მშობლები და აღმზრდელ-პედაგოგები გადამეტებული მზრუნველობის მდგომარეობიდან გამოდიან, ვარდებიან მეორე უკიდურესობაში: „ისწავლის თავისით“, „რაც იქნება“ ან „მანც არაფერი გამოვა“. თუ ბავშვთან პროაქტიურად არ მუშაობენ, ესმიშვებულობა ბავშვის განვითარებისთვის ბევრად უფრო ხელის შემშლელია, ვიდრე ნებისმიერი ტიპის აქტიური ჩარევა.

ძირითადი რეკომენდაციები საგანმანათლებლო პროგრამისა და პროცესის მორგებისათვის

დღის განრიგი

ფიქსირებული დღის განრიგის არსებობა და მისი ცოდნა მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც მისი მხედველი თანატოლისთვის, - იმ განსხვავებით, რომ ინდივიდუალური გრაფიკის აქტივობები შეიძლება განსხვავებული იყოს დღეების მიხედვით, თუმცა კვირის გრაფიკი მაინც სტაბილური უნდა იყოს. ასევე მნიშვნელოვანია გარდამავალი პერიოდები და ის, რომ ამ დროს არ იყოს ისეთი ქაოსი, რომლის გამოც უსინათლო ან მცირემხედველ ბავშვს შეეშინდეს და დიდი დისკომფორტი შეექმნას. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის შესაძლოა მოვამზადოთ ვიზუალიზაცია მცირემხედველი ბავშვის ხელშეწყობის პრინციპების გათვალისწინებით (მარტივი ფორმები, მკვეთრი ფერები, ფიგურა-ფონის კონტრასტულობა, განათების და მანძილის გათვალისწინება), უსინათლო ბავშვისთვის კი ეს შესაძლებელია ტაქტილური სიმბოლური მასალით გაკეთდეს, რაც სათანადო ადგილას დაიკიდება (სადაც ბავშვი ადვილად მიაგნებს და ხელით მისწვდება). დღის განრიგში ნებისმიერი ცვლილების შესახებ წინასწარ უნდა ეცნობოს ბავშვს. განრიგთან მიმართებით უმნიშვნელოვანესია, ერთი მხრივ, მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს დავალების შესასრულებლად მივცეთ იმდენი დრო, რამდენიც დასჭირდება და არ გავაწყვეტინოთ მხოლოდ იმიტომ, რომ განრიგით ახლა სხვა აქტივობის დროა, თუმცა, მეორე მხრივ, აუცილებლად ვცადოთ წინასწარვე ისე დაგეგმვა, რომ ბავშვის ფრუსტრაცია არ გამოიწვიოს აქტივობის შესრულებისას სხვებზე მეტმა დახარჯულმა დრომ (ჯგუფის სხვა წევრები უკვე სხვა აქტივობაზე არიან გადართული).

აქტივობები დიდ და მცირე ჯგუფებში

თეორიულად მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვი თავისუფლად შეიძლება ჩაერთოს როგორც დიდი, ასევე მცირე ჯგუფის აქტივობებში, თუმცა კონკრეტული ბავშვის ჩართულობის ფორმა და ხანგრძლივობა განისაზღვრება მისი შესაძლებლობებიდან გამომდინარე სპეციალისტების მხარდაჭერით. როგორც წესი, მცირე ჯგუფებში მუშაობის დროს მათთვის უფრო ადვილია კონცენტრირება, თუმცა ამის გამო ხისტად არ უნდა მივიღოთ გადაწყვეტილება და იმთავითვე არ უნდა გამოვრიცხოთ ის ყველა აქტივობიდან, რაც დიდ ჯგუფში ტარდება.

რა თქმა უნდა, პირველ რიგში, დავივიწყოთ სტერეოტიპი, რომ უსინათლო და მცირემხედველ ბავშვებს მხოლოდ წყნარი საქმიანობები უნდა შევთავაზოთ. აქტიური და წყნარი საქმიანობების მონაცვლეობა ძალიან მნიშვნელოვანია.

ერთადერთი, რაც საჭიროა გავითვალისწინოთ აქტიური ფიზიკური მოძრაობების დაგეგმვისას, ეს არის ბავშვის თვალის და დამატებითი დიაგნოზები, რის შესახებაც აუცილებელია კონსულტაცია სამედიცინო პერსონალთან.

სმხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის დღის და კვირის განრიგი არ უნდა გადაიტვიროს „სხვების“ მიერ დაგეგმილი აქტივობებით, მის ინტერესებზე დაფუძნებული თამაშისთვის საკმაოდ დრო უნდა იყოს დათმობილი. ბავშვის მიერ არჩეული აქტივობის დროს, რა თქმა უნდა, საგანმანათლებლო პერსონალი (ასისტენტი ან სხვა მასთან მყოფი ადამიანი) წამყვანი არაა, თუმცა არც სრულიად პასიურია, იგი ორიენტირებულია ბავშვის პოზიტიურ და ნაყოფიერ ჩართულობაზე, თავისუფალი კვლევის და აღმოჩენის პროცესზე.

ასისტენტი

იმისათვის, რომ მაქსიმალურად ეფექტურად მოხდეს მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის ჩართვა ნებისმიერ საგანმანათლებლო პროცესში, ამ შემთხვევაში კი სკოლამდელი მზაობის პროგრამაში, შესაძლოა საჭირო გახდეს ასისტენტის მომსახურება. ასეთი საჭიროება ძირითადად დგება მრავალი დარღვევის დროს, როდესაც ბავშვს მხედველობის დარღვევასთან ერთად სხვა სირთულეებიც აქვს, მაგ., მოძრაობა-გადაადგილების, ინტელექტუალური თუ სენსორული დარღვევა.

ასისტენტი უმეტესწილად ორი მიმართულებით მუშაობს - ფიზიკური დახმარება და ტიფლოკომენტირება - აუდიოაღწერა. ფიზიკური დახმარება საჭირო იქნება კუნთების ზედმეტად მაღალი ან დაბალი ტონუსის დროს, კიდურების პარალიზების შემთხვევებში, თანმდევი ქცევითი ან ფსიქიკური ჯანმრთელობის დარღვევების დროს.

ფიზიკური დახმარება შეიძლება საჭირო გახდეს მხოლოდ მხედველობის დარღვევის შემთხვევაშიც, როდესაც არ ვლინდება სხვა დარღვევა. ეს შეიძლება იყოს ზემოთ აღწერილი კონტაქტური ჩვენების ტექნიკა. რაც უფრო პატარაა ბავშვი ან რაც უფრო პატარა ასაკობრივ ნორმას შეესაბამება მისი განვითარება, მით მეტად არის საჭირო ფიზიკური დახმარება, თუმცა როგორც წესი, ჯგუფში ბავშვების რაციონალური რაოდენობის შემთხვევაში ასეთი ფიზიკურ დახმარებას პედაგოგი და აღმზრდელიც ახერხებენ ასისტენტის გარეშე.

მეორე მიმართულება, რაზეც ასისტენტი მუშაობს და რაც საჭიროა როგორც მხოლოდ მხედველობის, ასევე მრავლობითი დარღვევის შემთხვევაში, არის ტიფლოკომენტირება, ანუ აუდიოაღწერა. ეს არის სპეციალიზებული ვერბალური აღწერა, რაც სჭირდება მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს ირგვლივ მდებარე ობიექტების, თუ მიმდინარე პროცესების გასაგებად. აუდიოაღწერა შესაძლოა განხორციელდეს ცოცხალი ფორმით, თუმცა ასევე შესაძლებელია აუდიოფაილების მომზადება, მაგ., რამე ნახატის ან ვიდეოს უკეთ გასაგებად. აუდიოაღწერას აქვს

თავისი სტანდარტი და ეს არ არის უბრალოდ საუბარი. კომენტარი უნდა იყოს მკაფიოდ ფორმულირებული, არ უნდა გადაფაროს სხვა ხმები, რომლებიც ინფორმაციული იქნებოდა ბავშვისთვის, უნდა იყოს მაქსიმალურად კონკრეტული და ადვილად გასაგები. ამ ტიპის დახმარება მოიცავს ბავშვის იმ კითხვებზე პასუხსაც, რომლებიც პროცესში უჩნდება მას.

ასისტენტის ჩართულობით არა მხოლოდ პედაგოგის ყურადღების რაციონალური გადანაწილების პრობლემა იხსნება, არამედ იზრდება ბავშვის ჩართულობა პროცესებში, მისი მონაწილეობა ხდება უფრო ეფექტიანი და რაც მთავარია, მას უჩნდება თავდაჯერებულობის და თვითეფექტურობის განცდა. ასისტენტის მომსახურება იმით განსხვავდება შემთხვევითი ირგვლივმოფების მხარდაჭერისგან, რომ ის აღიქმება არა ალტრუისტულ დახმარებად, არამედ სისტემურ ხელშეწყობად. ასისტენტის პროცესში ჩართვის საჭიროება განისაზღვრება შიდა თუ გარე მულტიდისციპლინური შეფასების საფუძველზე.

ინდივიდუალური გრაფიკი

სასკოლო მზაობის პროგრამის ეფექტურობის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანია განისაზღვროს ინდივიდუალური გრაფიკი, რომლითაც წინასწარ განსაზღვრული იქნება, თუ რა დროს რა სივრცეში უნდა იყოს ბავშვი, რომელ აქტივობაში უნდა ჩაერთოს, რა განრიგით უნდა მოხდეს მასთან ინდივიდუალური მუშაობა სხვადასხვა სპეციალისტის მიერ და რა დრო უნდა გაატაროს ბავშვმა თანატოლთა ჯგუფში. ინდივიდუალური გრაფიკის შედგენა ასევე ხდება მულტიდისციპლინური შეფასების საფუძველზე, შესაძლოა შეიცვალოს საჭიროებისამებრ და არ მოითხოვს გრძელვადიან დამტკიცებას. ინდივიდუალური გრაფიკის მიხედვით ბავშვის ჩართულობა თანატოლთა ჯგუფში შესაძლოა პროგრესული იყოს და, მაგ., ყოველი კვირის შემდეგ 5 წუთით იზრდებოდეს მუსიკალურ ბლოკში ჯგუფთან ერთად მონაწილეობა ან, მაგ., ყოველი შემდგომი აქტივობის ხანგრძლივობა მცირდებოდეს ბავშვის გადაღლის გამო.

შესაძლებელია ინდივიდუალური გრაფიკით განისაზღვროს არასრული დღეც, თუ ბავშვი ჩართულია პროგრამის გარე სარეაბილიტაციო ან საგანმანათლებლო სერვისებში, მისი ჩართულობის უზრუნველყოფა ვერ ხერხდება ინდივიდუალური მუშაობის დროსაც კი, ან თუ ახასიათებს ადაპტაციის თავისებურებები და სრული დღე მისთვის ზედმეტად ბევრია. გასათვალისწინებელია, რომ წლის დასაწყისსა და შუა პერიოდში ინდივიდუალური განრიგი შესაძლოა მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს ერთმანეთისგან.

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან ინდივიდუალური მუშაობა და გაფართოებული კურიკულუმი

განვითარების პროცესის თავისებურებებიდან გამომდინარე, მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან საჭიროა ინდივიდუალური მუშაობაც. საბაზო განათლების საფეხურზე ეს პროცესი რეგულირებულია გაფართოებული კურიკულუმით, რომელიც ეროვნული სასწავლო გეგმის შემადგენელი ნაწილია და ემსახურება მხედველობასთან დაკავშირებული სპეციფიკური, კომპენსატორული უნარების/სფეროების განვითარებას, რომლებიც, თავის მხრივ, აუცილებელია ეროვნული სასწავლო გეგმის ეფექტიანად დაძლევისთვის (Lowa expanded core curriculum. Resource guide. 2006).

ბავშვის უნარების და მის წინაშე არსებული სირთულეების მიხედვით შესაძლოა საჭირო იყოს განსხვავებული ინდივიდუალური აქტივობები. თუ რა მუშაობა უნდა ჩატარდეს, ეს უნდა განისაზღვროს ბავშვთან მომუშავე ყველა სპეციალისტის/პერსონალის ერთობლივი შეფასებისა და დაგეგმვის საფუძველზე. რა თქმა უნდა, ინდივიდუალური მუშაობა მაქსიმალურად უნდა იყოს მორგებული უშუალოდ კონკრეტული ბავშვის საჭიროებებზე და შეესაბამებოდეს ბავშვის განვითარების ამჟამინდელ მდგომარეობას. ქვემოთ განხილულია ინდივიდუალური მუშაობის ძირითადი სფეროები მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებთან და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები.

ორიენტაცია და მობილობა

სივრცეში ორიენტაცია და მობილობა ერთ-ერთი გამორჩეულად მნიშვნელოვანი სფეროა, რომელზე მუშაობაც ცხოვრების ყველა ეტაპზე მიმდინარეობს. ადრეულ და სკოლამდელ ასაკში შექმნილი საფუძველი გადამწყვეტ მნიშვნელობას ასრულებს შემდგომ წლებში განვითარებისთვის. სივრცეში ორიენტაცია იმის განსაზღვრავს, თუ სად ვარ მე სხვა ობიექტებთან მიმართებით და რა მიმართულებით მინდა/მჭირდება გადაადგილება, მობილობა კი არის ეს გადაადგილება, საჭირო მოძრაობის შესრულება. ყველა ასაკში, მათ შორის ჩვილობაში, ორიენტაციისა და მობილობის სფეროში სხვადასხვა გამოწვევაა. მაგ., ჩვილმა უნდა ისწავლოს, თუ როგორ მისწვდეს საკუთარ ფეხს და სხვა. სწორი ხელშეწყობის პირობებში 2 წლის უსინათლო ბავშვს უკვე შეუძლია კედლის გასწვრივ სიარული, 3 წლის ასაკში - ეზოში ორიენტირება და გადაადგილება.

მობილობა-ორიენტაციის სფეროში ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ მცირემხედველმა ბავშვმა მაქსიმალურად გამოიყენოს ნარჩენი მხედველობა, თუნდაც ეს იყოს მხოლოდ ჩრდილების შემჩნევა ან სინათლის და სიბნელის გარჩევა. ორიენტაცია-მობილობისთვის შესაძლებელია ყველაზე სუსტი

ნარჩენი მხედველობის გამოყენებაც, ისეთისაც კი, რომელიც ფაქტობრივად არ ადგება ბავშვს საყოფაცხოვრებო სფეროში.

ორიენტაციის სფეროში არის რამდენიმე საკვანძო მიმართულება:

1. ორიენტირება საკუთარ სხეულზე;
2. ორიენტირება წინ, ბრტყელ, ორგანოზომილებიან სივრცეზე, (როგორიცაა, მაგ., მაგიდა, ფურცელი, თეფში და სხვა);
3. ორიენტირება გარემო სივრცეში კონტაქტით (მაგ., ხელის შეხებით);
4. ორიენტირება გარემო სივრცეში უკონტაქტოდ სხვადასხვა ინფორმაციის გამოყენებით. მაგ., ხმების, სუნის, ვიბრაციის მიხედვით;
5. რთული ორიენტირება, მაგ., გეოგრაფიული მხარეების მიხედვით და კოგნიტური ხატების (თავში შექმნილი რუკებისა და წარმოსახვითი სქემების) გამოყენებით.

ეს მიმართულებები მეტ-ნაკლებად საფეხურებს წარმოადგენს უფრო რთული საორიენტაციო უნარების გასავითარებლად, ჯერ მარტივი უნარების განვითარებაა საჭირო.

განვითარების ეტაპების მიხედვით, პატარა ჯერ იწყებს საკუთარი მოძრაობის კონტროლს, თავის და ტანის დაჭერას, შემდეგ ვითარდება მოძრაობების განხორციელება ხელების დახმარებით, ამის შემდეგ კი მოდის ფეხების გამოყენება საყრდენად და მოძრაობისთვის.

ბავშვი იწყებს მოძრაობას, რადგან ის ინტერესდება სხვადასხვა ობიექტით, მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს კი დამატებით ხელშეწყობა სჭირდება იმისათვის, რომ გარესამყარო საინტერესო გახდეს მისთვის.

უსინათლო ბავშვისთვის მოძრაობა და გადაადგილება შეიძლება შიშის მიზეზი იყოს, რადგან არ იცოდეს, ზუსტად რა შედეგი მოჰყვება მას.

ისეთ თემებს, როგორცაა ჯდომის ხელშეწყობა, წამოჯდომის სწავლება, ხოხვის და ფორთხვის ხელშეწყობა, საკუთარი სხეულის მსხვილი ნაწილების ცნობა, ამ გზამკვლევაში არ შეეხებით და საჭიროების შემთხვევაში მიმართეთ ადრეული განვითარების სპეციალისტს. განხილვას დავიწყებთ დამოუკიდებლად სიარულის საკითხით, რადგან უამრავი ბავშვია წინასასკოლო ასაკში, რომელიც დამოუკიდებლად ფაქტობრივად ვერ გადაადგილდება დახურულ სივრცეშიც კი.

კიბეზე დამოუკიდებლად სიარულის სწავლებისას მნიშვნელოვანია ვასწავლოთ მოაჯირის ან კედლის გამოყენება, პირველი და ბოლო საფეხურის პოვნა. თავდაპირველად, სწავლების ეტაპზე, უფროსი ადამიანი უნდა იდგეს საფეხურებზე ბავშვის დაბლა (კიბეზე ასვლისას აღმოჩნდება მის უკან, ხოლო ჩასვლისას - მის წინ). ჩასვლისას უფროსს მოუწევს კიბეზე უკან-უკან ჩაბიჯება, რათა ყურადღება მიაქციოს ზემოდან ჩამომავალ ბავშვს. მას ცალი ხელი უნდა ედოს მოაჯირზე, რათა საჭიროების შემთხვევაში მოახერხოს ბავშვის დაჭერა და დაგორების თავიდან არიდება.

კედლის გასწვრივ სიარულის სწავლებისას მნიშვნელოვანია ავირჩიოთ ისეთი კედელი, რომელზეც ნაკლებად არის გამოშვერილები, უსწორმასწორობები და ძირის საფარიც მეტ-ნაკლებად სწორია. ბავშვმა კედელს უნდა გააყოლოს ცალი ხელი და არა ორივე, იდგეს კედელთანმართობულად და არა სახით კედლისკენ. კედელს უნდა გააყოლოს ხელის ზურგი და არა ხელისგული. თითები უნდა იყოს ოდნავ მოხრილი, რომ ფრჩხილებში არ შეერჭოს რამე. ხელი აუცილებლად წინ უნდა უსწრებდეს ტანს.

სხეულის დაცვის ტექნიკა - ბარიერების თავიდან ასარიდებლად და უსაფრთხოდ გადაადგილებისთვის ბავშვმა უნდა იცოდეს სხეულის დაცვის ტექნიკა. არსებობს თავის და ტანის ქვედა ნაწილის დაცვის ტექნიკა. ის გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვს უწევს გავლა ისეთ ადგილას, სადაც ზუსტად არ იცის, რა ბარიერი შეიძლება დახვდეს ან პირიქით, იცის, რომ კონკრეტულ ადგილას უნდა მოელოდეს ბარიერს. თუ ბავშვმა იცის, რომ დერეფნის ბოლოს თავის სიმაღლეზე შეიძლება ღია ფანჯარა დახვდეს, ის მხოლოდ თავის და სახის დაცვის ტექნიკას გამოიყენებს; თუ მან იცის, რომ კონკრეტულ ადგილას მაგიდა დახვდება - ქვედა ტანის დაცვის ტექნიკას მიმართავს.

სახის და თავის დასაცავად ბავშვს ცალი ხელი სახის გასწვრივ უნდა ეჭიროს, ხელისგულით გარეთ, ტანის ქვედა უბნების დასაცავად კი მეორე ხელი დაბლა, დიაგონალურად, მეტ-ნაკლებად თავისუფლად დამშვებული, ხელისგულით შიგნით უნდა ეჭიროს.

ბავშვს ასევე უნდა ვასწავლოთ ხელების წინ დაჭერა და მუხლების მოხრა წინ წაქცევის დროს, რომ თავი არ დაარტყას რამეს. ასევე უნდა იცოდეს მან ხელის შეშველება უკან წაქცევის დროს.

დამხმარე საშუალებების გამოყენება დამოუკიდებლად გადაადგილებისთვის. სკოლამდელი ასაკის მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებზე ხშირად ამბობენ ხოლმე, ჯერ არ სჭირდებათ დამოუკიდებლად სიარულის სწავლა, მაინც არსად უწევთ სიარული მშობლის გარეშეო. ეს თავისთავად ძალიან მცდარი წარმოდგენაა. დამოუკიდებლად გადაადგილება ბავშვებს თავდაჯერებას სძენს, თვითრწმენას უვითარებს. სანამ ბავშვი ხელჯოხის გამოყენებას დაიწყებს, სასურველია უფრო მყარი დამხმარე საშუალებების გამოყენება. ასეთი „ვოლქერების“ დამზადება ძირითადად ხელით ხდება. ზოგი ბავშვი სხვადასხვა ბორბლებიან სათამაშოს იყენებს. ეს სასიარულოები ერთდროულად ასრულებს საყრდენის ფუნქციასაც, ეხმარება ბავშვს გადაადგილებასა და ბარიერების თავიდან არიდებაში.

ხელჯოხის გამოყენება

თეთრი ხელჯოხი მთავარი დამხმარე საშუალებაა, რომელსაც დამოუკიდებლად გადაადგილებისთვის იყენებენ როგორც ბავშვები, ასევე უფროსები. მთელ მსოფლიოში დიდი დისკუსია მიმდინარეობს იმის შესახებ, თუ რომელი ასაკიდან უნდა ვასწავლოთ ბავშვს თეთრი

ხელჯოხის გამოყენება. საქართველოში მიჩნეულია, რომ ბავშვისთვის თეთრი ხელჯოხის გაცნობა ადრეული ასაკიდანვე უნდა მოხდეს, ფუნქციურად გამოყენება კი 5-6 წლის ასაკიდან (ზოგადი ორიენტაციის და მობილობის უნარების განვითარებიდან გამომდინარე). თეთრი ხელჯოხის გამოყენების დაწყებისთვის ბავშვმა უკვე უნდა იცოდეს ცნებები: „აქეთ-იქით“, „მაღლა და დაბლა“, „გაცურება“, „დაკაკუნება“, „წინ-უკან“. თეთრი ხელჯოხის სწავლების მეთოდოლოგიას და იმას, თუ რა ეტაპზე უნდა დაიწყოს ბავშვმა მისი გამოყენება, აფასებს მობილობის და სივრცეში ორიენტაციის ინსტრუქტორი/ტრენერი/სპეციალისტი. თეთრი ხელჯოხის სწავლების კარგი წინაპირობაა სხვა დამხმარე საშუალებების გამოყენება დამოუკიდებლად სიარულისთვის, რომლებიც საყრდენსაც წარმოადგენენ ბავშვისთვის და ისინი უფრო თავდაჯერებულად გრძნობენ თავს. სპეციალისტებმა კარგად იციან, რომ თეთრი ხელჯოხის შერჩევისას ბევრი ფაქტორის გათვალისწინებაა საჭირო; ეს არის: ზომა, სიმძიმე, დაბოლოების ფორმა, მასალა, ერთიანია ხელჯოხი თუ დასაკეცი. სკოლამდელ ასაკში თეთრი ხელჯოხი არ უნდა იყოს დასაკეცი, არც ძალიან მსუბუქი, რომ ბავშვი მის მოძრაობას ვერ გრძნობდეს, თუმცა არც ზედმეტად მძიმე, რომ მაჯა არ დაეღალოს. რაც შეეხება დაბოლოებას, რეკომენდებულია, რომ თავდაპირველად სწავლება დავიწყოთ ორწერტილიანი და არა მუდმივი შეხების ტექნიკით, რაც იმას ნიშნავს, რომ უმჯობესია არაბრუნვადი თავის გამოყენება, ზომის შერჩევისას კი - კლასიკურად, ქუსლიდან ილიამდე სიგრძის.

მნიშვნელოვანია, რომ სკოლამდელ ასაკში მეცადინეობები ყოველთვის მიმდინარეობდეს დაცულ ადგილას, სადაც არ იქნება მანქანების მოძრაობის საშიშროება. ასევე მნიშვნელოვანია, რა დროს შევარჩევთ სწავლებისთვის, მეცადინეობა ისეთ პერიოდში არ უნდა ჩავატაროთ, როდესაც ახლომახლო სივრცეში ბევრი ადამიანი ირევა და ხმაურია. თუ ბავშვს სივრცითი მიმართებების აღქმა უჭირს და მისთვის ძნელია წარმოიდგინოს, მაჯის მოძრაობისას როგორ მოძრაობს მის წინ ხელჯოხი, შეგვიძლია ვაჩვენოთ ეს თოჯინის მაგალითზე, თეთრი ხელჯოხის მაგივრად კი პროპორციული ზომის ჯოხი გამოვიყენოთ.

სხვადასხვა მოძრაობის სწავლა (გაქაჩვა, გაგორება, სრიალი, ქანაობა, გაძრომა, ცოცვა, ცეკვა)

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებისთვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მოძრაობის ხელშეწყობა. ბავშვები თავისთავად სწავლობენ და ითვისებენ, ერთი შეხედვით, ისეთ მარტივ და ბუნებრივ მოძრაობებს, როგორცაა ცოცვა, გორვა, რაღაცის გაგორება, სრიალი და თუნდაც ცეკვა. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის შემთხვევაში ეს პროცესი თავისთავად არ ხდება, თუმცა უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს ზოგადი განვითარებისთვის და ამ ტიპის ფიზიკურ თამაშებს არა მხოლოდ გართობის ფუნქცია აქვს, არამედ იგი განვითარების ხელშეწყობისთვის აუცილებელი პირობაა.

საჭირო არ არის სათამაშო მოედნის (თუ დახურულ სივრცეში მოწყობილი სივრცის) სპეციფიკური აღჭურვა. მთავარია გარემო იყოს უსაფრთხო და მარტივი. ავილოთ, მაგალითად, მარტივი სასრილო. თავდაპირველად საჭირო იქნება დაათვალიერებინოთ ბავშვს, თუ როგორია ის. შემდეგ შეგიძლიათ ერთად ჩამოასრილოთ თოჯინა. ამის მერე შესთავაზეთ ბავშვს, თავად ჩამოსრილდეს ხელის მოკიდებით. საკმარის თავდაჯერებას რომ შეიძენს, შეგიძლიათ დამოუკიდებლად ჩამოასრილოთ. ამის შემდეგ კი აუცილებელია ასწავლოთ მას, თუ სად დგას სასრილო და როგორ უნდა იპოვოს მან ის (ეს ეტაპი შეგიძლიათ სულ თავიდან გაიაროთ). როდესაც ბავშვი მზად იქნება, შეგიძლიათ თანატოლებთანაც დატოვოთ, რათა რიგის დაცვით და მათთან ერთად, მათსავით ისრილოს.

იგივე შეიძლება ითქვას სხვა აქტივობებზე, თუნდაც ხეზე ცოცვაზე, გვირაბში გაძრომაზე, ქანაობაზე და ნებისმიერ რამეზე, რაც მისი თანატოლებისთვის ხელმისაწვდომია.

თუ ბავშვი ამბობს, რომ არ აინტერესებს და არ უნდა კონკრეტული რაღაც, მაგ., თოვით ქანაობა, არ ჩათვალოთ, რომ ამ თემას აღარ უნდა დაუბრუნდეთ მომავალში. ეს შიში შესაძლოა მხოლოდ იმიტომ აქვს, რომ არ იცის, რას ნიშნავს ეს ზუსტად და მის წარმოდგენაში ბევრად უფრო საშიშ რაღაცას უკავშირდებოდეს. შეიძლება მას გარკვეული აზრი შეექმნას იმ ხმების მიხედვით, რაც სხვა ბავშვების თამაშის დროს ესმის ან შეიძლება გაიგოს, რომ რომელიმე ბავშვი ჩამოვარდა და იტირა, რის შემდეგაც ის ძალიან ფრთხილდება.

სად ვარ

მხედველობის გამოყენებით ძალიან ადვილია იმის მიხვედრა თუ სად ხარ, რა ხდება შენ ირგვლივ და სად გინდა წახვიდე. მხედველობის გარეშე საჭიროა სხვა შეგრძნების არხების გამოყენება და ამ გზით მიღებული ინფორმაციის გაერთიანება, სინთეზი. ეს ძალიან კარგადაა შესაძლებელი და კარგად გავარჯიშების შემთხვევაში მხედველობის გარეშე თითქმის ისევე ზუსტად შეიძლება სივრცეში ორიენტირება, როგორც მხედველობით. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს შეიძლება ესმოდეს ხმები გარემოდან, მაგრამ ვერ ხვდებოდეს მათ მნიშვნელობას და ზუსტად ამაში სჭირდება უფროსების და მხედველი თანატოლების დახმარება. სივრცეში ორიენტირებისთვის მას დასჭირდება არა მხოლოდ იმის ცოდნა, თუ სად არის თვითონ გარშემო მყოფ ობიექტებთან მიმართებით, არამედ იმის განსაზღვრაც, თუ რა მიმართებაა ობიექტებს შორის.

ხშირად უფროსები თვლიან, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს არ სჭირდება იმის ცოდნა, თუ სად არის, - მანამ სანამ მას დამოუკიდებლად გადაადგილება არ შეეძლება. ეს წარმოდგენა მცდარია, რადგან იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ბავშვი მუდმივად გამცილებელთან ერთად

გადაადგილდება, მას სჭირდება იმის ცოდნა, თუ სად არის და როგორ უნდა მივიდეს სასურველ ადგილამდე. ეს წინა საფეხურია მეტი დამოუკიდებლობის მისაღწევად.

მარტივად აუხსენით ბავშვს, თუ რა ხდება ირგვლივ და რომელი ობიექტი მისგან ზუსტად სად მდებარეობს. შემდეგ შეგიძლიათ გამოცნობანაც ითამაშოთ, ჰკითხოთ, თუ სად არის, მისი აზრით, კარი და მისცეთ გადამოწმების საშუალება.

სკოლამდელი ასაკის ბავშვს საჭირო ხელშეწყობის პირობებში პრაქტიკულად უკვე შეუძლია ნაცნობ გარემოში დამოუკიდებლად ორიენტირება და სასურველი ადგილების პოვნა.

სამყარო სხეულთან მიმართებით

სანამ ბავშვი შეძლებს აზრი გამოთქვას, მისგან რომელ მხარეს არის კარი, რა არის მისი თავის მაღლა და რა - წინ, აუცილებელია იცოდეს საკუთარი სხეულის ძირითადი ნაწილები. შეგიძლიათ ითამაშოთ თამაშები სხეულის ნაწილების დასახელებასთან დაკავშირებით. მაგ., „გადაგორდი ისე, რომ იატაკს ეხებოდეს შენი მუცელი/ზურგი“, „დაიჭირე ბურთი შენს კისერთან ახლოს“, „მე ახლა მაჯაზე გაგიკეთებ რგოლს და შენ ააცურე მხართან“, „შეგიძლია შუბლი მიიტანო მუხლთან/ნიკაპთან/კოჭთან/იდაყვთან/ხელის გულთან/?“.

ობიექტების და სხეულის მიმართებაზე მუშაობა მხოლოდ მას შემდეგ შეგიძლიათ დაიწყოთ, რაც ბავშვი შეძლებს საკუთარი სხეულის ძირითადი ნაწილების, თუნდაც ერთ-ერთის ცნობას. მაგ., „რომელ მხარეს არის შენგან კედელი, წინ თუ უკან?“, „შენს ზურგს უკან ახლა კარია, ეცადე ისე იმოძრაო, რომ შენს ზურგს უკან იყოს კედელი“ და სხვა.

სავარჯიშოები შეგიძლიათ დაგეგმოთ ცალკეც, თუმცა საკმაოდ ეფექტურია აქტივობების ინტეგრირება. თუ სად მდებარეობენ ობიექტები სხეულთან მიმართებით, ამის გარკვევა შესაძლებელია ბავშვთან ერთად ეზოს აქტივობების დროსაც, ოთახში მუშაობის პროცესშიც და მეცადინეობებს შორისაც კი (მაგალითად, დერეფანში გადაადგილებისას).

მთავარია გახსოვდეთ, რომ როდესაც ვსაუბრობთ სხეულის და გარემოს მიმართებაზე, აუცილებლად ვგულისხმობთ არა თქვენს, არამედ ბავშვის სხეულს. ყოველთვის დაფიქრდით, სანამ იტყვით, რომ რაღაც არის მარჯვნივ, - ნამდვილად მარჯვნივაა თუ არა ეს საგანი მისგან. ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ზოგჯერ ჩვენი სხეული ერთ მხარესაა მიბრუნებული, თავი კი - მეორე. თუ ბავშვს ვეტყვით, რომ წავიდეს წინ, ამ დროს კი მისი ფეხები გვერდულად დგას, მას აუცილებლად აერევა მიმართულება.

იმის ცოდნა, თუ რა მიმართებაა ჩემს ტანს და მაგ., კედელს შორის, ბევრად უფრო რთული საორიენტაციო უნარების განვითარების საფუძველია. ძალიან დამოუკიდებელი უსინათლოებიც კი იყენებენ ისეთ დეტალებს, როგორცაა ტროტუარის კიდეებთან ფეხის გასწორება და ზუსტად

განსაზღვრა, მართობულად დგანან თუ პერპენდიკულარულად. ამ მობილობის და საორიენტაციო უნარების საფუძვლის შექმნისთვის სკოლამდელი ასაკი მანდვილად შესაფერისი დროა.

ნარჩენი მხედველობის გამოყენება

როგორც გზამკვლევაში უკვე ბევრჯერ აღინიშნა, ნარჩენი მხედველობის გამოყენებას და გამოყენების სწავლებას ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის. ეს შეიძლება იყოს მხოლოდ სინათლე-სიბნელის გარჩევა, თუმცა შეიძლება იყოს მეტიც - ფერების და ზომის განსაზღვრა. ყველა შემთხვევაში სივრცეში ორიენტირებისთვის ნარჩენი მხედველობის გამოყენებას დიდი ცვლილებების მოტანა შეუძლია. ბავშვები ამას თავისთავად და ავტომატურად ვერ ახერხებენ და არც იციან, ხედავენ თუ არა თუნდაც სინათლეს, თუ ამაზე ვინმე ყურადღებას არ გაამახვილებინებთ. შესაძლოა ჰქონდეთ განცდა, რომ ინტუიციურად ხვდებიან, თუ სად არის ფანჯარა, სინამდვილეში კი ფანჯრიდან შემოსულ სინათლეს ხედავდნენ.

ბავშვებმა, რომელთა მხედველობაც არასდროს ყოფილა სრული ან რომლებმაც პატარა ასაკში დაკარგეს მხედველობა, შესაძლოა ცნება „ხედვის“ და „დანახვის“ მნიშვნელობაც არ იცოდნენ. არის შემთხვევები, როდესაც ბავშვი არასწორად იყენებს ამ სიტყვებს და ხელჯობით რაღაც ინფორმაციის მიღებისას ან ხელით ნივთის აღქმისას ამბობს „დავინახე ტროტუარი“, „დავინახე ბურთი“. ნარჩენი მხედველობის გამოყენების სტიმულირება მხედველობის ფუნქციური შეფასების საფუძველზე უნდა მოხდეს.

სმენის, შეხების, სუნის და შეგრძნების სხვა არხების გამოყენება

მცდარია სტერეოტიპი, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს ფენომენალური სმენა ან სხვა შეგრძნებები აქვს. ისინი ჩვეულებრივი სმენის სისტემით და შეხების რეცეპტორებით იზადებიან, როგორც სხვა ბავშვები. მათ გამოყენებასთან ერთად ხდება ამ უნარების განვითარება, რასაც აუცილებლად სჭირდება სტიმულირება. სათანადო უნარების განვითარება ბავშვს ხელს შეუწყობს სამყაროს შემეცნებაში, დამოუკიდებლობასა და ზოგად განვითარებაში.

მშობელმა, საგანმანათლებლო პერსონალმამ თუ ბავშვთან მომუშავე ნებისმიერმა ადამიანმა ჩვეულებრივ ყოფით სიტუაციებში ხელი უნდა შეუწყოს შეგრძნების მრავალფეროვანი არხების გამოყენებას, ყურადღება გაამახვილებინოს იმ ხმებზე, სუნზე, გემოზე, ვესტიბულური სისტემით თუ შეხებით მიღებულ ინფორმაციაზე, რომელიც ბავშვის გარემოში ისედაც არსებობს. შესაძლოა ბავშვს ესმოდეს გარემოში არსებული ხმები, მაგრამ ვერ ხვდებოდეს მათ მნიშვნელობას, ვერ აკავშირებდეს მათ კონკრეტულ ქმედებებთან. მაგ., ავიღოთ სათამაშო კუბურების ყუთიდან გადმოყრის ხმა; აუცილებელია ამ ხმას ვერბალური კომენტარიც მოვაცოლოთ - „ახლა მართამ კუბურების ყუთი

ამოაყირავა და კუბურები ხალიჩაზე გადმოიყარავა, მოდი ვნახოთ, იგივე ხმა ექნება თუ არა ერთი კუბურის დაგდებას“ და სხვა.

დამოუკიდებელი ცხოვრების უნარები

პირადი ჰიგიენა და საპირფარეშოს მოხმარების უნარ-ჩვევები

პირადი ჰიგიენა და საპირფარეშო ის სფეროებია, რაშიც მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვები ალბათ ყველაზე ბოლოს ხდებიან დამოუკიდებლები. სკოლამდელი აღზრის და სასკოლო მზაობის პროგრამაში ამ მიმართულებით ძირითადად ოკუპაციური თერაპევტი, ნაწილობრივ, ორიენტაციისა და მობილობის სპეციალისტი უნდა ჩაერთოს. როგორც სხვა სფეროებში, აქაც დამოუკიდებლობა ნაბიჯ-ნაბიჯ მიიღწევა და ერთწლიანი მუშაობის შედეგად შესაძლოა რამე მოქმედების შესრულება მაინც ვერ მოხერხდეს სრულიად დამოუკიდებლად, თუმცა მუშაობა და თუნდაც ნაწილობრივი დამოუკიდებლობის ხელშეწყობა აუცილებელია. ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია ამ მიმართულებით მშობლების კონსულტირება. საპირფარეშოს მოხმარების სწავლებას შეიძლება შესაკრავის გახსნის სწავლება ან საპირფარეშოს გარემოს შეცნობა უძლოდეს წინ. ყველაზე ნაკლებად გარემოს აჩვენებენ ხოლმე ბავშვებს სისუფთავის დაცვის მიზნით, თუმცა ნახვა საჭიროა (თუნდაც ხელთათმანებით).

მითუმეტეს გასათვალისწინებელია, რომ სახლის ტუალეტი შეიძლება დიდად განსხვავდებოდეს სკოლამდელი დაწესებულების და სკოლის ტუალეტისგან. ტუალეტის ჩვევების სწავლისას დაცული უნდა იყოს ბავშვის პირადი სივრცე და ინტიმური ავტონომია. დამოუკიდებელი ცხოვრების უნარების სწავლებისას ძალიან დიდი მთვინეობაა საჭირო. ეს სწავლის პროცესი შეიძლება ბავშვის მაღალ შფოთვის უკავშირდებოდეს, აუცილებლად უნდა მოხდეს მისი ემოციური სფეროს გათვალისწინება.

კვება

ხდება ხოლმე, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვები მხოლოდ ერთი ტიპის საკვებს არიან მიჩვეული, უარს ამბობენ წვნიანზე ან ფანტია საკვებზე. თუმცა ამას ნაკლებად აქვს ხოლმე საგემოვნო მიზეზი და, როგორც წესი, მოქმედების დასწავლას საჭიროებს.

კვების უნარების განვითარება შეიძლება მოხდეს როგორც უშუალოდ კვების პროცესში, ასევე ინდივიდუალური მუშაობის დროს. ჯგუფთან ერთად კვების დროს მითითებების მიცემამ შეიძლება ბავშვს უხერხული სიტუაცია შეუქმნას და ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს. უმჯობესია, თუ ძალიან დეტალური მოქმედების ანალიზი გაკეთდება ოკუპაციური თერაპევტის მიერ და შემდეგ ცალკეულ მოქმედებებზე ჩატარდება ინდივიდუალური მუშაობა. მაგ., კოვზით წვნიანის აღება (შეიძლება

ვარჯიში მხოლოდ წყლის ერთი ჭურჭლიდან მეორეში გადატანაზე); ჩანგლით კონსისტენციის გამოცნობა (თხევადი, ბლანტი, რბილი, უფრო მაგარი, ფანტია, ფხვიერი და აშ); დანის მიხმარებით კოვზზე რამის დადება (მარცვლები და სხვა).

კვების უნარების სწავლებისას რეკომენდებულია საათის პრინციპის სწავლება და გამოყენება, რა თქმა უნდა, ორიენტაციისა და მობილობის სპეციალისტთან ერთად განსაზღვრული პრიორიტეტების მიხედვით. საათის პრინციპით თეფშზე ან მაგიდაზე ორიენტირება ბევრად გაუადვილებს ბავშვს მაგიდის სივრცის აღქმას. სასურველია, რომ კვების დროს მაგიდაზე მუდმივად ერთნაირი განლაგება იყოს (ეს ეხება საპურეს, წყალს, თეფშს, კოვზს, ჩანგალს). ეს ბავშვს გაუადვილებს მათ პოვნას და გაუჩენს სტაბილურობის განცდას, თავიდან აარიდებს უხერხულ სიტუაციებს.

ჩაცმა

ჩაცმის უნარების სწავლებისას, მსგავსად პირადი ჰიგიენისა, აუცილებელია განისაზღვროს პრიორიტეტები და შემდგომ გაკეთდეს კონკრეტული მოქმედების ანალიზი. მნიშვნელოვანია, რომ ინდივიდუალური მუშაობის გარდა, ბავშვის დამოუკიდებლობის ხელშეწყობა მოხდეს ზოგად პროცესშივე ინტეგრირებულად. მაგ., დილას და საღამოს ჭურთუკის ჩაცმისას, აქტივობების ცვლილებისას. ყოფით სიტუაციებში გადატანა/ტრანსფერი და განმტკიცება გაზრდის ინდივიდუალური მუშაობის ეფექტურობასაც. შესაძლებელია ბავშვისთვის ადრე იყოს მთლიანი მოქმედების დამოუკიდებლად შესრულება, მაგრამ მის მოტივაციას ერთი-ორად გაზრდის, თუ იმის გაკეთების უფლებას მისცემენ, რაც უკვე გამოსდის. მაგ., რომ ავიღოთ ისევ ელვა შესაკრავი: თუ ბავშვს ჯერ არ შეუძლია შესაკრავის ჩასმა ანჯამაში მაგრამ შეუძლია ამოწევა და გახსნა, აუცილებლად უნდა დავეხმაროთ ნაწილობრივ და მივცეთ დამოუკიდებლობა დანარჩენ ნაწილში.

უსაფრთხოება: უსაფრთხოების წესების სწავლება ბავშვისთვის

მხედველობის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციაა საფრთხის აღქმა. უსინათლო და მცირემხედველ ბავშვებს ხშირად ზედმეტად ეშინიათ ან პირიქით, არა აქვთ უსაფრთხოების საკმარისი განცდა. ჰიპერმზრუნველობითი აღზრდის სტილის შემთხვევაში ეს საკითხი კიდევ უფრო აქტუალურად დგას. ხშირად უფროსები არჩევენ ხოლმე, ბავშვს საერთოდ არ უთხრან, მაგ., ელექტროგაყვანილობის კაბელების შესახებ და თავად მოარიდონ ასეთ ადგილებს ან ჩასავარდნებს და უმოაჯირო სივრცეებს. ადრე თუ გვიან ის შეიძლება მაინც აღმოჩნდეს იმ ადგილას ან სხვა მსგავს გარემოში და იყოს სრულიად მოუმზადებელი გამოწვევებთან გასამკლავებლად.

სასკოლო მზაობის პროგრამაში უსაფრთხოების წესების სწავლება უნდა იყოს თემატური და შეეხებოდეს იმ საკითხებს, რაც იმ გარემოში და იქ მიმდინარე პროცესების დროს შეიძლება იყოს

აქტუალური. ამ საკითხზეც ძირითადად ორიენტაციისა და მობილობის სპეციალისტი და ოკუპაციური თერაპევტი მუშაობენ, თუმცა ბავშვთან მომუშავე გაფართოებული მხარდაჭერის ნებისმიერმა სპეციალისტებმა უნდა ცადოს, მიაწოდოს ბავშვს ინფორმაცია სიტუაციურად წამოჭრილი უსაფრთხოების თემების შესახებ.

- ნუ შეაშინებთ!
- აუხსენით! ისაუბრეთ კონკრეტულად!
- თუ შესაძლებელია, აჩვენეთ მას ხელით, რაზეც ესაუბრებით!

სოციალური უნარები

კომუნიკაციის პროცესში მხედველობის უდიდესი მნიშვნელობის გამო უსინათლო და მცირემხედველ ბავშვებს სოციალური უნარების განვითარებისთვისაც სჭირდებათ ხელშეწყობა. უმთავრესი ინტერვენცია, რაც შეიძლება განხორციელდეს, არის ის, რომ უზრუნველყოთ თანატოლებთან ერთად სათამაშო სივრცე და საჭიროების შემთხვევაში დაეხმაროთ მათ თამაშის ინიცირებაში, დაგეგმოთ და შესთავაზოთ ბავშვებს ისეთი აქტივობები, სადაც ერთად ჩაერთვებიან, ასევე დაუტოვოთ დრო ერთმანეთთან თავისუფალი თამაშის და კომუნიკაციისთვის. შეგიძლიათ გაახმოვანოთ ის არავერბალური აქტივობებიც, რასაც ბავშვები ერთად თამაშის დროს აკეთებენ. მაგ., „ახლა თათამ ბურთი აიღო და მის და დათასკენ გააგორა“. მსგავსი კომენტარები მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს დაეხმარება იმის გაგებაში, თუ როგორ იწყებენ სხვა ბავშვები ერთმანეთთან თამაშს.

გახსოვდეთ, ბავშვები სოციალურ უნარებს ყველაზე კარგად თამაშის და ერთმანეთთან კომუნიკაციის დროს ივითარებენ!

მნიშვნელოვანია, იმის ცოდნა, თუ რა არ შეიძლება და რა არ არის მიღებული. მაგ., უსინათლო ბავშვს შეიძლება ძალიან აინტერესებდეს, თუ რა დევს სტუმრის ჩანთაში და უჩნდებოდეს მისი დათვალიერების სურვილი; ამას გარდა, შეიძლება ის სვამდეს უამრავ კითხვას პირადი დეტალების შესახებ. ასეთ სიტუაციებში უხერხულობის თავიდან ასარიდებლად და სწორი საკომუნიკაციო სტრატეგიების ასათვისებლად აუცილებელია ბავშვს ვასწავლოთ საზღვრები, თუ რისი ინიცირება შეიძლება და რა ტიპის კითხვების დასმა იქნება სიტუაციისთვის შეუსაბამო. ეცადეთ, მსგავს საკითხებზე ესაუბროთ მას კონკრეტული შემთხვევიდან არა ძალიან დაგვიანებით, თუმცა არც იქვე, სხვების თანდასწრებით. უმჯობესია, თუ ისეთ დროს შეარჩევთ, როდესაც მარტო იქნებით. აუხსენით არა მხოლოდ ის, თუ რა არ არის მიღებული, არამედ შესთავაზეთ ალტერნატიული კითხვის ფორმები ან ქცევა, რაც შეიძლება მან განახორციელოს და რაც სოციალურ კონტექსტთან უფრო შესაბამისი იქნება.

სოციალური უნარების სწავლება ნაწილობრივ პირადი ჰიგიენის საკითხებსაც მოიცავს, რაზეც ზემოთ იყო საუბარი.

თვითადვოკატირება

ა) თვითცნობიერება - ცოდნა საკუთარი მდგომარეობის შესახებ; ბ) თხოვნა; გ) უარის თქმა არასაჭირო დახმარებაზე; დ) სექსუალური ძალადობის თავიდან არიდება.

უსინათლო და მცირემხედველი ბავშვების განვითარების და სოციალური ურთიერთობებისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია თვითცნობიერება და თვითადვოკატირება. ბავშვს უნდა მიეწოდოს ინფორმაცია საკუთარი თავის შესახებ და მას უნდა ვასწავლოთ ასაკის შესაბამისად საკუთარი უფლებების დაცვა.

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების შემთხვევაში ეს სფერო განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მის თანატოლებთან შედარებით, რადგან ისინი მეტად არიან დამოკიდებულნი სხვებზე და ხშირ შემთხვევებში გადაწყვეტილებასაც სხვები იღებენ მათ შესახებ.

თვითცნობიერება და საკუთარი თავის შესახებ ცოდნაც განსხვავებულად ყალიბდება მხედველ ბავშვებში (მხედველობით მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე).

თვითცნობიერება - ეს არის ცოდნა საკუთარი თავისა და მდგომარეობის შესახებ, თანატოლებთან მიმართებით არსებული განსხვავებების შესახებ.

უსინათლო ბავშვს ადრეულ ასაკში შესაძლოა გაუძნელდეს განსხვავების დაფიქსირება „მე - შენ“ კონსტრუქტებს შორის სხვებთან შედარებით. ამას თუ გავითვალისწინებთ, შედარებით ადვილი გასაგები იქნება, რომ ზოგადად თვითცნობიერების განვითარება ასაკთან შედარებით დაყოვნებით შეიძლება მიმდინარეობდეს. უსინათლო ბავშვს სჭირდება ცოდნა თუნდაც საკუთარი გარეგნობის შესახებ, რამდენად მსგავსად თუ განსხვავებულად შეიძლება ჰქონდეთ მის თანატოლებს ვარცხნილობა, რამდენად ერთნაირები თუ განსხვავებულნი არიან ისინი სიმაღლით; სჭირდება ცოდნა იმის შესახებ, რომ მისი ჯგუფის წევრები განსხვავებულად ხედავენ და განსხვავებული გზით იღებენ ინფორმაციას საგნების და მოვლენების შესახებ, თუმცა იმის ცოდნაც აუცილებელია, რომ არსებობენ ადამიანები, რომლებიც ისევე ხედავენ თუ ისევე ვერ ხედავენ, როგორც თავად, ისევე იყენებენ სმენას, შეხებას, სუნის თუ გემოს შეგრძნებას ინფორმაციის მისაღებად, სამყაროს გასაცნობად. ხშირად უფროსებისთვის რთულია ბავშვს მიაწოდონ აღნიშნული ინფორმაცია, შესაძლოა წინასასკოლო მზაობის პროგრამაში ჩაერთოს ბავშვი, რომელთანაც მშობლებს არასდროს უსაუბრიათ მხედველობის თემაზე. ამ საკითხში, როგორც წესი, მშობლებს დამატებითი კონსულტაცია და სპეციალისტების რეკომენდაციები სჭირდებათ, თუმცა ზოგიერთი მათგანი არაჩვეულებრივად ართმევს ამას თავს. მშობლებისთვის ძალიან ნაყოფიერი და საინტერესო შეიძლება აღმოჩნდეს ამ თემებზე სხვა მშობლების გამოცდილების გაზიარება. უფროსებს ზოგჯერ აშინებთ კითხვები, რომლებიც შესაძლოა

ბავშვმა დასვას. ფიქრობენ, რომ ბავშვისთვის ეს დიდ უარყოფით ემოციებთან იქნება დაკავშირებული. თუმცა მთავარი მიწოდების ფორმაა. რაც უფრო ნაკლებად შეიტანენ უფროსები სენტემენტალურ ემოციებს ამ საკითხში, მით უფრო ადვილად, სწორად და ჯანსაღად აღიქვამს ბავშვი მიწოდებულ ინფორმაციას. როგორც წესი, ბავშვები სულაც არ განიცდიან ამ საკითხებს ისე მძაფრად, როგორც უფროსები და თუ ბავშვისთვის თემა უარყოფით ემოციებს უკავშირდება, ეს მხოლოდ სხვების გავლენით. სკოლამდელი მზაობის ჯგუფში ბავშვს უნდა შეეძლოს საკუთარი თავის შესახებ საუბრისას აღნიშნოს უსინათლობის ან მცირემხედველობის შესახებ და მხედველობის ფორმის მიხედვით მოკლედ აღწეროს ის თავისი ასაკის შესაბამისად.

საკუთარი თავის შესახებ ინფორმაციის გარდა, აუცილებელია ბავშვს ვასწავლოთ ასაკის შესაბამისი თვითადვოკატირება. მან უნდა იცოდეს, რომ შეუძლია უარი თქვას არასაჭირო დახმარებაზე, ან პირიქით - ითხოვოს დახმარება და თავადვე დააზუსტოს, თუ რა ფორმით სჭირდება ის. მაგ., ითხოვოს დახმარება ჭიქის მოძებნაში, მაგრამ არა ისე, რომ მას პირდაპირ ხელში მიაწოდონ, არამედ უთხრან, რა ადგილას დევს მაგიდაზე. უსინათლო ადამიანების, მათ შორის მოზრდილების შემთხვევაშიც ძალიან ხშირია, როდესაც მათ არასაჭირო დახმარებას უწევენ, არ ითვალისწინებენ სურვილებს და აზრს, არ ეკითხებიან, სჭირდებათ თუ არა დახმარება და ისე აკეთებენ რამეს მათ მაგივრად. ძნელი წარმოსადგენი არაა, რომ ეს ფაქტორები განსაკუთრებით მძაფრია ბავშვობის ასაკში.

უსინათლო ბავშვების შემთხვევაში მომატებულია სექსუალური ძალადობის რისკიც, რადგან ისინი ხდებიან არასასურველი ქცევის განხორციელების მსხვერპლნი. შესაძლოა მათ სხეულს ვინმე შეეხოს უნებართვოდ ან პირიქით, საკუთარი სხეულის დათვალიერება დააწყებინოს. უსინათლო ბავშვს უნდა ვასწავლოთ მსგავს სიტუაციებში მოქცევა და სირთულებთან გამკლავება. უნდა იცოდეს, რომ შეუძლია თქვას მტკიცე „არა“, მიმართოს დახმარებისთვის უფროსს და ასეთი შემთხვევების შესახებ აუცილებლად უთხრას მშობლებს ან სანდო ადამიანებს.

როდესაც თვითადვოკატირებაზე ვსაუბრობთ, მნიშვნელოვანია ადრეული ასაკიდანვე ვასწავლოთ ბავშვს საკუთარი ინტერესების დაცვის შესახებ. მას უნდა შეეძლოს საკუთარი აზრის გამოხატვა კორექტულად და სოციალურად მისაღები ფორმით; მაგ., „მე თვითონ“, „გმადლობთ, ამჯერად დახმარების გარეშე შევძლებ“, „ვეცდები თავად შევასრულო“, „ამჟამადარ მჭირდება დახმარება“, „დახმარებისთვის თავად მოგმართავთ, თუ დამჭირდება“, „თუ შეიძლება მითხარით, რა ვარიანტებია და თავად ავირჩევ“ და სხვა. რა თქმა უნდა, ეს ლექსიკა უნდა შეესაბამებოდეს ბავშვის ასაკს და სოციალურ კონტექსტს, რომ არ იყოს ზედმეტად არაბუნებრივი და შეუსაბამო.

თვითადვოკატირების უნარების და თვითცნობიერების განვითარება სკოლამდელ ასაკში, შესაძლოა, ბევრი სავარჯიშოთი მოხდეს. ეფექტურია როლური თამაშები, რომლებშიც მასთან ერთად ჩართული იქნება ინდივიდუალურად მომუშავე სპეციალისტი, აღმზრდელი ან სხვა ბავშვები. ასევე ასაკის შესაბამისი სიმულაციური თამაშები სათამაშოებით - მათი გახმოვანება და სწავლება

პროექციული გზით. მნიშვნელოვანია რეფლექსიის და დებრიფინგის მეთოდის გამოყენებაც, რათა თავად იცოდეთ, რა სიტუაციებში გრძნობს ბავშვი თავს კომფორტულად ან პირიქით, დისკომფორტულად, რათა შესაბამისი გამკლავების სტრატეგიები ასწავლოთ.

კომპენსატორული წინარეკადემიური უნარები

სასკოლო მზაობის პროგრამაში კომპენსატორულ წინარეკადემიურ უნარებზე ძირითადად სპეციალური პედაგოგი და ფსიქოლოგი მუშაობენ. ასევე ხდება ბავშვის ინტეგრირება ჯგუფის საგანმანათლებლო პერსონალის მიერ (აღმზრდელ-პედაგოგი, აღმზრდელი) ჯგუფურ აქტივობებში.

როგორც ამ გზამკვლევაში ბევრჯერ არის აღნიშნული, მრავალფეროვანი გამოცდილების მიღებას გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ბავშვისთვის, ამ შემთხვევაში კი კონკრეტულად წინარეკადემიური კომპენსატორული უნარების განვითარებისთვის!

ობიექტების ცნობა ერთერთი ძირითადი საფუძველია იმის, რომ ბავშვი უკეთ შეძლებს მის გარესამყაროს შესწავლას და, შესაბამისად, ბევრი რამის უკეთ გაგებას, ცოდნის დაშენებას და გამოყენებას. ობიექტების ცნობა დიდწილად სენსორული კომპენსატორული უნარების გამოყენებასა და აღქმის პროცესებზეა დამოკიდებული. რაც მეტად იქნება ინფორმაციის მიღება გავარჯიშებული შეგრძნების სხვადასხვა არხის მეშვეობით და რაც უფრო მრავალფეროვანი გამოცდილება ექნება ბავშვს (რასაც შეადარებს ნანახ ობიექტს), მით უკეთ შეძლებს ის ობიექტების ცნობას.

ცნებების გაგება

იმიტაცია, ანუ რაღაცის გამეორება, იქნება ეს მოძრაობა, სიტყვის გამოთქმა თუ ნებისმიერი სხვა რამ, დასწავლის ერთ-ერთი წინაპირობაა. თუ ბავშვმა ვერ შეძლო მიბადვით გამეორება, მას გაუჭირდება იმის დამოუკიდებლად გამოყენება, რასაც ასწავლიან. შესაძლებელია ცალკე მუშაობა გახდეს საჭირო იმაზე, რომ მან გაიმეოროს კონკრეტული მოძრაობები. დაიწყეთ მარტივით. დააკვირდით, რისი იმიტირება შეუძლია მას უკვე და დაიწყეთ იმ სირთულის დავალებებიდან. რაც უფრო უკეთ შეძლებს ბავშვი იმის გაგებას, რის გამეორებასაც მოითხოვენ მისგან, მით უკეთესი იქნება შედეგი. გამოიყენეთ ზემოთ აღწერილი კონტაქტური ჩვენების ტექნიკა და აუცილებლად გამოიყენეთ სოციალური განმამტკიცებლები იმიტირების უნარზე მუშაობისას.

მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების აღმოჩენაც ძირითადად მხედველობით მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე ხდება, მხედველობის დარღვევის შემთხვევაში კი, შესაბამისად, თანატოლებთან შედარებით განსხვავებულად მიმდინარეობს. მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების გაგების ხელშეწყობისთვის გამოიყენეთ კეთებით სწავლების მეთოდი. მაქსიმალურად ჩართეთ ექსპერიმენტები და თვითგამოცდილება. ნუ დაგენანებათ ის დრო, რაც ჩვენებაში დაიხარჯება, რადგან უსინათლო ან მცირემხედველი ბავშვისთვის ამას ძალიან დიდი ხელშემწყობი ფუნქცია აქვს.

ვერბალური ახსნა და ზეპირი ინფორმაციის მიწოდება მოვლენების შესახებ სრულიად არაფუნქციურია, როდესაც მოვლენებს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების აღმოჩენა-გაგებაზე ვსაუბრობთ.

პრობლემის გადაჭრის უნარები უდავოდ საჭიროა აკადემიური წარმატებისთვის. სხვა უნარებთან შედარებით შეიძლება არ ჩანს პირდაპირი კავშირი მხედველობასთან, თუნდაც ლოგიკური დავალებების შესრულებაც კი სივრცითი აღქმის უნარებს უკავშირდება, რომ აღარ ვისაუბროთ მოტორულ-სივრცითი დავალებების შესრულებაზე, რაც თვალისა და ხელის კოორდინაციას მოითხოვს. ეს თავისებურება განპირობებულია მუშა მეხსიერების ქვესისტემის - ვიზუალურ-სივრცითი საცავით, რომელიც პასუხისმგებელია არა მხოლოდ მხედველობითი და სივრცითი ინფორმაციის მიღებაზე, არამედ ვერბალურისაც, თუმცა ზოგად კოგნიტურ პროცესებს აქ არ განვიხილავთ. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს უნდა შეეთავაზოთ განვითარების ეტაპის შესაბამისი დავალებები, რომლებიც პრობლემის გადაჭრაზე ორიენტირებული (ესენია: კვანძების გახსნა, პატერნების მორგება, საკეტების გახსნა, განსხვავებულის პოვნა და შემდეგ უფრო რთული, რამდენიმესაფეხურიანი „პრობლემები“).

კატეგორიზება პირდაპირ კავშირშია, პირველ რიგში, აღქმის პროცესებთან, ასევე ობიექტის ცნობასა და ცნებების ჩამოყალიბებასთან. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან, რა თქმა უნდა, დაუშვებელია კატეგორიზებაზე მუშაობა ზეპირი თეორიული ცოდნის საფუძველზე, პრაქტიკული გამოცდილების გარეშე. მაგ., უსინათლო ბავშვმა შეიძლება ძალიან ადვილად დაისწავლოს, რომ ბადრიჯანი, კარტოფილი, კომბოსტო და სტაფილო ბოსტნეულია, მაგრამ ვერც ერთი მათგანი ვერ იცნოს ვერც გემოთი და ვერც ხელის შეხებით. მაქსიმალურად უნდა ვეცადოთ, რომ ლექსივით გაზეპირებული ცოდნა ავირიდოთ თავიდან. სწორედ აღქმის და ცნობის პროცესების ხანგრძლივობის გამო (თანატოლების უმრავლესობასთან შედარებით) კატეგორიზების უნარის გამომუშავებაც შეიძლება ოდნავ მოგვიანებით მოხდეს, თუმცა თუ ბავშვი ობიექტს ცნობს და ცნება ჩამოყალიბებული აქვს, მაშინ მისთვის კატეგორიზება თანატოლებთან შედარებით განსაკუთრებულ სირთულეს არ წარმოადგენს.

სწავლა და ორგანიზების უნარები: თვითორგანიზება შეიძლება ძალიან დიდი გამოწვევა იყოს მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისთვის. ეს სივრცეში ორიენტაციის უნარსაც ეხება, ნატიფ და მსხვილ მოტორიკასაც. საგანმანათლებლო და პირადი ნივთების ორგანიზება მნიშვნელოვნად ცვლის ბავშვის დამოუკიდებლობის ხარისხს. რა თქმა უნდა, ის ბევრად უფრო თავდაჯერებულია, როდესაც შეუძლია საკუთარ ჩანთაში/უჯრაში სასურველი ნივთის პოვნა ან შენახვა. თვითორგანიზების უნარის განვითარებაც პირდაპირ უკავშირდება ჰიპერმზრუნველობაზე უარის თქმას. ავილოთ, მაგალითად ჩანთა, რომელიც ბავშვს, პირველ რიგში, ნივთებისგან თავისუფალ მდგომარეობაში უნდა დავათვალიერებინოთ, ვაჩვენოთ, თუ რა სივრცეები და ჯიბეებია შიგნით, როგორ იკეტება და იხსნება

ისინი. შემდეგ შეგვიძლია ვცადოთ ერთ-ორი ნივთის ჩაგდება, რომელიც შედარებით მარტივია. მოგვიანებით ასევე შეგვიძლია ვცადოთ უკვე ჩალაგებულ ჩანთაში კონკრეტული ნივთების მოძებნა და ამოღება.

სასურველია, თუ მშობლებსაც გავუწევთ რეკომენდაციას ბავშვის პირადი სივრცის ორგანიზების შესახებ, რათა ის იყოს ადვილად აღქმადი, ორგანიზებული და ყველა ნივთს ჰქონდეს მეტ-ნაკლებად მუდმივი ადგილი. თუ საჭიროა, შეგვიძლია გამოვიყენოთ (და მშობელსაც ვურჩიოთ) დამატებითი სათავსოები, უჯრები, კონტეინერები ან პატარა ჩანთები წვრილი ნივთების ორგანიზებისთვის. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ნივთები შეძლებისდაგვარად ისე ეწყოს, რომ თავისით არ მოძრაობდეს, არ გორავდეს და არ ცურდებოდეს. თუ საჭიროა, შესაძლოა გამოვიყენოთ თასები და სამაგრებიც, რომ, მაგ., რამე ნივთი ბავშვის მივამაგროთ სამუშაო მაგიდაზე, რათა მოძებნის და აღების დროს არ გადაუვარდეს ის. სამუშაო სივრცის ორგანიზებასთან ერთად აუცილებელია ძიების ტექნიკის სწავლებაც, რაც კარგად ნაცნობია მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებთან მომუშავე ოკუპაციური თერაპევტის, საყოფაცხოვრებო უნარების სივრცითი ორიენტაციისა და მობილობის სპეციალისტებისთვის.

მოსმენა: შესაძლოა გაკვირვება გამოიწვიოს წინამდებარე გზამკვლევაში მოსმენის ცალკე აღნიშვნამ, რადგან ყველამ იცის, რომ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებისთვის სმენა ერთ-ერთი ძირითადი კომპენსატორული უნარია. უსინათლო ბავშვს შესაძლოა დასჭირდეს მცირედი ხელშეწყობა და სწავლება, თუ როგორ მიიღოს სმენით ინფორმაცია. უსინათლო ბავშვს შესაძლოა გაუჭირდეს საუბრის და ფონური ხმაურის დიფერენცირება, ამის შესახებ თქმა კი მოერიდოს. მან უნდა იცოდეს, რომ შეუძლია დასვას კითხვა, თუ ვერ გაიგო ან ვერ მოისმინა სრულყოფილად საგანმანათლებლო პერსონალის საუბარი. მოსმენის, როგორც წინარეაკადემიური უნარის განვითარების დროს აქცენტი უნდა გაკეთდეს აქტიური მოსმენის უნარებსა და თვითადვოკატორების ელემენტებზე.

წინარემათემატიკურ უნარებზე მუშაობისას გამოიყენეთ სხვადასხვა თვალსაჩინოება, თვლა, გადათვლა, დაჯგუფება... ასევე აქტიურად გამოიყენეთ ტაქტილური ხაზვის დამხმარე საშუალებები, სპეციალური ტაქტილური ხაზვის ჩარჩო-დაფა, სქელი ფურცლები და უმელნო კალმები, რათა იმუშაოთ წერტილების დასმაზე, ხაზების გავლებასა და მარტივი ფიგურების გადახაზვაზე. წინარემათემატიკურ უნარებზე მუშაობისას ძირითადად მხოლოდ მასალის ფორმის ცვლილებაა ხოლმე საჭირო, შინაარსობრივი ნაწილი კი შეიძლება იგივე იყოს, რაც თანატოლებისთვისაა განსაზღვრული.

წერისა და კითხვის წინარე უნარები მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის შემთხვევაში მჭიდროდ უკავშირდება ნატიფ მოტორიკას და თითების მომზადებას წერისა და კითხვისთვის. თუ მხედველი ბავშვის შემთხვევაში თვალის გაყოლებაზე ვმუშაობთ, აქ თითის გაყოლებასა და

ვიზუალური ყურადღების გადატანაზე, დათვალეობაზე და მიდევნებაზე უნდა ვიმუშაოთ. მართალია, სასკოლო მზაობის პროგრამაში ჩართულ ბავშვს არ ვასწავლით ბრაილის შრიფტით ასოების წერას და კითხვას, თუმცა ინდივიდუალურად თუ ჯგუფთან მომუშავე ყველა პრეტიკოსს უნდა ჰქონდეს მინიმალური ცოდნა ბრაილის შრიფტის შესახებ. სხვადასხვა ობიექტზე ბრაილის შრიფტით წარწერა ისევე ეხმარება უსინათლო ბავშვს შემდგომ ანბანის ათვისებაში, როგორც მხედველ ბავშვს ეხმარება წარწერები, მიუხედავად იმისა, იცის თუ არა მან ჯერ ასოები. ნატიფი მოტორიკის განვითარებისთვის სავარჯიშოების განსაზღვრა და აქტივობების დაგეგმვა სპეციალური მასწავლებლის, ფსიქოლოგის და ოკუპაციური თერაპევტისთვის არც ისე რთულ დავალებას წარმოადგენს. თუმცა ამ მიმართულებით მუშაობა უნდა მოხდეს ძირითად ასაკობრივ ჯგუფში და საჭიროების შემთხვევაში, - დამატებით, ინდივიდუალურადაც. ბრაილის შრიფტის სწავლისთვის ბავშვის მომზადების შესახებ საჭიროა, რომ გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტები დამატებით დეტალურად გაეცნონ მასალებს და გამოიყენონ სპეციალური რესურსები.

აბილიტაციის პროგრამები

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვების განვითარების ხელშეწყობისთვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ზოგადი ადრეული ჩარევა ან სკოლამდელი პროგრამა, არამედ სპეციფიკური აბილიტაციის მიმართულებები. დღეისათვის მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში წარმატებით იყენებენ ჰიპო(ცხენით)-, იგივე რაიდ- და დოგოთერაპიებს (მაღლით), ასევე ცურვას ან აქვათერაპიას და ვიზუალურ სტიმულაციას ნარჩენი მხედველობის ხელშეწყობისთვის. ამ პროგრამებში ჩართვა შესაძლოა მოხდეს როგორც წინასასკოლო მზაობის პროგრამის გარეთ, ასევე მასში ინტეგრირებით (შესაძლებლობის მიხედვით).

ვიზუალური სტიმულაცია

ვიზუალური სტიმულაცია მთლიანად ეყრდნობა იმ დებულებას, რომ მხედველობა ისწავლება და ვითარდება. ჩვენ არ ვიბადებით უკვე სრულად ჩამოყალიბებული მხედველობით. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ თუნდაც ძალიან მცირე ნარჩენი მხედველობის პირობებში შესაძლებელია ვიზუალურმა სტიმულაციამ გააუმჯობესოს მდგომარეობა. სხვადასხვა დიაგნოზის დროს სხვადასხვა ჩარევა შეიძლება განხორციელდეს. მუშაობა იგეგმება იმის მიხედვით, თუ რომელი ფუნქციაა შენარჩუნებული: ვიზუალური ყურადღება, ფიქსაცია, ვერტიკალური, ჰორიზონტალური და წრიული მოძრაობისთვის თვალის მიდევნება, ფერების ცნობა, სახეების ცნობა, სიმკვეთრის და კონტურების აღქმა და სხვა.

არ არის აუცილებელი, რომ ვიზუალური სტიმულაცია ჩაატაროს მედიცინის მუშაკმა, ოფთალმოლოგმა ან ოპტიკოსმა. ის შესაძლოა ჩაატაროს ადრეული ხელშეწყობის სპეციალურად მომზადებულმა სპეციალისტმა ან ოკუპაციურმა თერაპევტმა.

ვიზუალური სტიმულაციისთვის საჭიროა გარემოს მოწყობა, შესაძლოა საჭირო გახდეს ბნელი ოთახი, მასტიმულირებელი მანათობლებით აღჭურვა ან მარტივი მოწყობილობები, როგორც არის ე.წ. ლაით ბოქსი ან ულტრაიისფერი სხივების სანათი.

მნიშვნელოვანია, რომ მცირემხედველი ბავშვების შემთხვევაში ვიზუალური სტიმულაციის ელემენტები ინტეგრირებული იყოს საგანმანათლებლო გარემოსა და პროცესებში. გამოყენებული იქნეს კონტრასტული ფერები, მხედველობის მასტიმულირებელი ხალიჩები/ფარდები/ქაღალუხები/გადასაფარებლები, ფანჯრის ფერადი მოზაიკები, დეკორაციული სანთები და სხვა.

ჰიპოთერაპია

ჰიპოთერაპია, იგივე რაიდთერაპია, ანუ, თერაპიული პროცესი ცხენების დახმარებით ცნობილია, როგორც ერთ-ერთი ეფექტური მეთოდი მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებთან მუშაობისას. ჰიპოთერაპიას ატარებენ ამ მიმართულებით სპეციფიკური ცოდნის მქონე ადამიანები; ცხენიც კი თერაპიის პროცესისთვის შესაბამისი უნდა იყოს, ამ ტიპის მანიპულაციის ჩატარება არ ხდება ნებისმიერი ჯიშის ცხენით. ჰიპოთერაპია ხელს უწყობს საკუთარი სხეულის აღქმას, თავისუფალი მოძრაობის სწავლას, სივრცეში ორიენტირების უნარის განვითარებას, ზოგადად, ნდობის გაჩენას და ემოციური სფეროს განვითარებას. ჰიპოთერაპიის ვიზიტები ძირითადად ტარდება ციკლურად, იგეგმება რამდენიმე ვიზიტი მიყოლებით, თუმცა შესაძლებელია მთელი წლის განმავლობაში თანაბრად განაწილება.

დოგოთერაპია

დოგო- ანუ ძაღლით თერაპიასაც კარგად იცნობენ ევროპასა და ამერიკაში, აქტიურად იყენებენ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვებთან მუშაობის დროს. დოგოთერაპია უმთავრესად ბავშვის ემოციურ დასტაბილურებაზე მუშაობს, თუმცა სხვადასხვა აქტივობა შესაძლოა მიმართული იყოს დამატებით სხვა უნარების განვითარებაზეც. მაგ., ისევ სივრცითი ორიენტაცია, თვითმოვლა, ჩაცმა, კვება, მობილობა, მეტყველების განვითარება და სხვა.

ცურვა და აქვათერაპია

ცურვისა და აქვათერაპიის შესახებ უმთავრესი, რაც უნდა ითქვას, არის ის, რომ იგი კარგად ავითარებს სხეულის აღქმას, ფლობას, მსხვილ მოტორულ უნარებს, სივრცით ორიენტაციას, სმენით კომპენსატორულ უნარს. თავისთავად დადებითად მოქმედებს ემოციურ სფეროზე, რადგან ბავშვს ემატება თვითრწმენა, სილაღე და მოტორული თვითეფექტურობის განცდა.

ამ თერაპიების განხორციელება საკმაოდ რთული იქნება სკოლამდელი დაწესებულების სივრცეში, თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ საჭიროების შემთხვევაში სპეციალისტებმა მშობლებს გაუწიონ კონსულტაცია და მისცენ შესაბამისი თერაპიის გამოყენების რეკომენდაციები.

განსხვავებული ქეისების მართვა

გაფართოებული მხარდაჭერის მომსახურების წარმატებით მიწოდებაში განსაკუთრებული როლი ენიჭება ყველა ჩართული მხარის ურთიერთთანამშრომლობას. მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთა ინდივიდუალური თავისებურებებისა და საჭიროებების გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ მაქსიმალური შედეგის მისაღებად აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობა გაფართოებული მხარდაჭერის გუნდის წევრებს შორის, მათ შორის პედაგოგსა და აღმზრდელ-პედაგოგთან, ბავშვის მშობელთან, ბავშვის ჯგუფელებთან, ჯგუფელების მშობლებთან და დაწესებულების ადმინისტრაციასთან. რიგ შემთხვევებში, თუ ბავშვი, სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულების გარეთ სარგებლობს რამე სპეციფიკური მომსახურებით, შესაძლოა, საჭირო გახდეს გარკვეული თანამშრომლობის დაგეგმვა ამ მომსახურების განმახორციელებლებთანაც. ამგვარი თანამშრომლობა შესაძლოა იყოს ერთჯერადი ან რეგულარული ხასიათის.

საჭიროების მიხედვით კომუნიკაცია შესაძლოა მოიცავდეს სატელეფონო საუბარს, ელფოსტით მიმოწერას ან პირისპირ შეხვედრას. ამ შემთხვევაში თანამშრომლობის სურვილი უნდა გააჩნდეს ორივე მხარეს, რათა კომუნიკაცია ეფექტიანი იყოს. თუ გარე მომსახურების მიმწოდებლებთან ურთიერთობა ნებაყოფლობითია და შესაძლოა ყოველთვის წარმატებული არ გამოვიდეს, ბავშვის მშობლებთან/მზრუნველებთან, ჯგუფელებთან და მათ მშობლებთან, დაწესებულების ადმინისტრაციასთან და თავად გაფართოებული მხარდაჭერის გუნდის შიგნით მჭიდრო თანამშრომლობა აუცილებელია. ამგვარი თანამშრომლობის დაგეგმვასა და განხორციელებას სპეციალისტებმა სათანადო დრო და რესურსი უნდა დაუთმონ. ამ პროცესში შესაძლოა საჭირო გახდეს, ინდივიდუალური შეხვედრების დაგეგმვა გარკვეული სახის მიმოწერა, სატელეფონო საუბარი, ერთობლივი ღონისძიების მოწყობა ან ტრენინგის ჩატარებაც კი.

მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის შესახებ ობიექტური ინფორმაციის მოსაპოვებლად საჭიროა როგორც მშობელთან ინტერვიუს ჩატარება, ან მშობლის მიერ კითხვარის შევსება, ასევე უშუალოდ ბავშვზე დაკვირვება სხვადასხვა გარემოსა და სიტუაციაში. დაკვირვების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია უნდა შეჯერდეს გუნდის წევრებს შორის და ერთობლივად დაიგეგმოს შესაბამისი ჩარევა. გაფართოებული მხარდაჭერის გუნდის წევრებს შორის სასურველია რეგულარული შეხვედრების ჩატარება მოსაზრებათა გაზიარების მიზნით, ურთიერთმხარდაჭერისთვის, მიღწევების გასაანალიზებლად და გამოწვევების დაძლევის გზებზე მსჯელობისთვის. მსგავსი შეხვედრები კიდევ

უფრო მეტად გააძლიერებს გუნდის თითოეულ წევრს და ნათლად გამოაჩენს არსებულ პრობლემებსა თუ წარმატებებს. მსგავსი შეხვედრები მშობლებთან თანამშრომლობის დროსაც დაგეხმარებათ (მნიშვნელოვანი საკითხების მათთვის მიწოდებასა და, ზოგადად, კომუნიკაციის ყველაზე შესაბამისი ფორმის მოძიებაში).

ქვემოთ დეტალურად არის განხილული თითოეული ტიპის თანამშრომლობა, ხელშემწყობი და ხელის შემშლელი ფაქტორები, წარმატებული ურთიერთობის სხვადასხვა საშუალებები.

დაკვირვება

ბავშვზე დაკვირვება შესაძლოა სხვადასხვა მიზნით დაიგეგმოს და განხორციელდეს. მაგალითად:

- ბავშვის უნარების და საჭიროებების გამოსავლენად;
- მიღწეული შედეგების მონიტორინგისა და შეფასებისთვის;
- უფროდ გამოვლენილ განსხვავებულ ქცევასა, ან საჭიროებაზე დეტალური ინფორმაციის მოსაპოვებლად;
- გაფართოებული მხარდაჭერის გუნდის რომელიმე სპეციალისტისთვის მუშაობის პროცესში მხარდაჭერის აღმოსაჩენად;

ყველა შემთხვევაში დამკვირვებელს უნდა ჰქონდეს წინასწარ შედგენილი მონახაზი, თუ როგორ გარემოში, რა სიტუაციაში, რომელ სპეციალისტთან ყოფნისას აკვირდება ბავშვს, რა მიზანი აქვს დაკვირვებას და რა არის სამიზნე ქცევა/აქტივობა, რასაც ვაკვირდებით. ასევე მნიშვნელოვანია, წინასწარ შევუთანხმდეთ იმ უფროსს/უფროსებს, რომლებთან ერთადაც იმყოფება ბავშვი დაკვირვების პროცესში. მან აუცილებლად უნდა იცოდეს, რომ დამკვირვებელი იმავე სივრცეში იმყოფება, სადაც თვითონაა, რადგან სხვა გარშემომყოფები ამას ყველა შემთხვევაში ხედავენ.

შესაძლოა ბავშვს არ ვამცნოთ, რომ მას ვაკვირდებით, მაგრამ მან აუცილებლად უნდა იცოდეს, ვინ არის მასთან ერთად. კარგი იქნება, თუ დამკვირვებელს გარკვეული ფუნქციაც ექნება დაკვირვების პროცესში, რათა მისმა, ერთი შეხედვით, ჩუმად და უმოქმედოდ ჯდომამ ბავშვების დაბნეულობა არ გამოიწვიოს. თუმცა დამკვირვებლის როლი იმდენად მცირე უნდა იყოს, რომ მან შეძლოს, კონცენტრირება დაკვირვების ობიექტზე. დაკვირვების პროცესში სურვილისა და საჭიროების მიხედვით შესაძლოა, გამოვიყენოთ ვიდეო- ან აუდიოჩაწერა. ამის შესახებაც აუცილებლად უნდა იყოს ინფორმირებული ბავშვთან მომუშავე სპეციალისტი/სპეციალისტები. ალტერნატიულ შემთხვევაში დამკვირვებელს შეუძლია ხელით აწარმოოს ჩანაწერები, რათა მოგვიანებით არ გამოჩეს ან არ დაავიწყდეს მნიშვნელოვანი დეტალები.

დაკვირვების შედეგების გაცნობა მეტად მნიშვნელოვანია მშობლისთვის, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც დაკვირვება ხდება გუნდის რომელიმე სპეციალისტის გაძლიერების მიზნით ან რამე სხვა კონფიდენციალური მიზეზით.

საკონსულტაციო შეხვედრები: გაზიარება, დაგეგმვა, პროფესიული მხარდაჭერა და სუპერვიზია

სპეციფიკური შემთხვევების ეფექტიანი მართვისთვის მნიშვნელოვანია რეგულარული შეხვედრების მოწყობა გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტების მონაწილეობით. ამგვარ შეხვედრებს საჭიროების შემთხვევაში შესაძლოა დაწესებულების ადმინისტრაცია ან სამიზნე ბავშვის მშობელი/მზრუნველიც ესწრებოდეს. აქ შეიძლება განიხილებოდეს შემდეგი საკითხები:

- ბავშვზე დაკვირვების ჩატარების საჭიროება და ფორმები;
- განხორციელებული დაკვირვების შედეგები;
- გუნდის ერთი, რამდენიმე ან ყველა წევრის პროფესიული ზრდის საჭიროება, რესურსები და საშუალებები;
- მშობელთან კომუნიკაციასთან დაკავშირებული საკითხები;
- ზოგადად, მუშაობის პროგრესი, მონიტორინგი და შეფასების შედეგები;
- მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან და მის გაფართოებულ მხარდაჭერასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები, რომლებიც საჭიროებენ ერთობლივი ძალებით ჩარევას.

სასურველია, თითოეულ შეხვედრას ჰყავდეს წამყვანი/ფასილიტატორი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება მის დაგეგმვასა და ჩატარებაზე, საჭიროების შემთხვევაში, გარკვეული ინფორმაციის მოძიებასა თუ მასალის მომზადებაზე. ასევე, ყველა საჭირო ადამიანის მოწვევასა და შეხვედრის ოქმების მომზადებაზე. ეს პირები, შესაძლოა საჭიროებისამებრ იცვლებოდნენ, მაგალითად, შეგვიძლია, თითოეული ბავშვი მივამაგროთ ერთ კონკრეტულ სპეციალისტს, შეხვედრის შესაძლო საკითხები დავანაწილოთ ან, უბრალოდ, შეხვედრების ინიცირება მოხდეს უშუალოდ, რომელიმე სპეციალისტის მიერ დანახულ საჭიროებაზე დაყრდნობით, როცა იგი თავად იქნება შეხვედრის ფასილიტატორი.

საჭიროების შემთხვევაში გაფართოებული მხარდაჭერის გუნდის წევრებმა შეიძლება, ერთმანეთს გაუწიონ კონსულტირება იმ საკითხზე, რომელშიც რომელიმე მათგანი იქნება სხვებზე მეტად კომპეტენტური. ამგვარი კონსულტირება უნდა ემსახურებოდეს გუნდის გაძლიერებას და მიმართული იყოს კონსტრუქციული მხარდაჭერის და არა მხოლოდ კრიტიკისკენ. გუნდში მიღწევების გაზიარება ისევე აუცილებელია, როგორც წარუმატებლობებისა და დაბრკოლებების. მუშაობის პროცესში გამოვლენილი სირთულეების დამალვა ან შელამაზება ბავშვისთვის საზიანო იქნება და ვერ შეუწყობს ხელს მის ჰარმონიულ განვითარებას. საპირისპიროდ, ამით შეფერხდება მისი პროგრესი. სამაგიეროდ,

სირთულეებისა და გამოწვევების დროული გამოვლენა ხელს შეუწყობს როგორც გუნდის ერთსულოვნებას, ურთიერთმხარდაჭერას, კონსტრუქციულ თანამშრომლობას, ასევე ბავშვის სწორი მიმართულებით განვითარებას და მისი შესაძლებლობების მაქსიმალურ რეალიზებას.

შესაძლოა მუშაობის პროცესში გამოიკვეთოს დაუძლეველი ბარიერები, რომლებიც ხელს უშლის მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვს უნარების განვითარებაში, საკუთარი პოტენციალის გამოვლენაში. თუ გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტები გარკვეულ საკითხებში გრძნობენ კომპეტენციების ნაკლებობას, შესაძლოა დადგეს გარე სუპერვიზორის მოწვევის საჭიროება. მსგავსი საჭიროების იდენტიფიცირება შესაძლოა მოხდეს დაწესებულების ადმინისტრაციის ან თავად სპეციალისტების მხრიდან. სუპერვიზორი დააკვირდება სპეციალისტების მუშაობის პროცესს და მისცემს მათ შესაბამის რეკომენდაციებს. საჭიროების შემთხვევაში შესაძლოა თავადაც ჩაერთოს უშუალოდ ბავშვთან მუშაობის პროცესში. ესეც უნდა იყოს აღქმული, როგორც დაწესებულების შიდა ადამიანური რესურსის გაძლიერება და არა, მათი უკანა პლანზე გადაწევა. გაფართოებული მხარდაჭერის სპეციალისტებმა ყველა ღონე უნდა იხმარონ, რათა მაქსიმალურად გაითვალისწინონ გარეშე სუპერვიზორის რეკომენდაციები და გააუმჯობესონ მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვთან მუშაობა.

ჯგუფელებისა და ჯგუფელების მშობლებთან ურთიერთობა

საყურადღებოა ისიც, რომ ხშირად მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის ჯგუფელის მშობლებს შესაძლოა არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება ჰქონდეთ მათი შვილის ჯგუფში „განსხვავებული“ ბავშვის ყოფნასთან დაკავშირებით. ეს ხშირად ინფორმაციის ნაკლებობით არის ხოლმე გამოწვეული. აუცილებელია, რომ როგორც ჯგუფის პედაგოგმა და აღმზრდელმა, ასევე გაფართოებული მხარდაჭერის სხვა სპეციალისტებმა იმუშაონ ბავშვებთან და მშობლებთან. სასურველია, მოხდეს ინდივიდუალური გასაუბრება იმ მშობლებთან, რომლებიც პრეტენზიას გამოთქვამენ მათი შვილების ჯგუფში მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვის ყოფნასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, შეიძლება, მშობელთა კრებაზე მიეწოდოთ მათ ინფორმაცია ამ საკითხის შესახებ, თუმცა დელიკატურად, ისე, რომ გათვალისწინებული იყოს მხედველობის დარღვევის მქონე ბავშვისა და მისი მშობლების ინტერესები. ამის შესახებ წინასწარ უნდა მოხდეს შეთანხმება უსინათლო ბავშვის მშობლებთან. სპეციალისტებმა უნდა აიღონ ნებართვა მათი შვილის შესახებ სხვა მშობლებისათვის ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებით. თუ უსინათლო ბავშვის მშობელი ამის წინააღმდეგია, მაშინ ამგვარ მუშაობას ვერ ჩავატარებთ, თუმცა შეიძლება პირიქითაც კი მოხდეს და მშობელმა თავად მოისურვოს, მიმართოს თავისი შვილის ჯგუფელების მშობლებს. ბავშვებთან მომუშავე სპეციალისტების როლია, ურთიერთობა დაამყარონ, როგორც მხედველობის დარღვევის

მქონე, ასევე დანარჩენი ბავშვების მშობლებთან და ხელი შეუწყობთ მათ შორის პოზიტიური, ემპათიასა და განსხვავებულის პატივისცემაზე დამყარებული ურთიერთობის ჩამოყალიბებას.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია თავად ბავშვებთან მუშაობაც. პედაგოგებმა უნდა მოიფიქრონ და დაგეგმონ ისეთი აქტივობები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ბავშვების მიერ მათ შორის განსხვავებულობის გაგება-გააზრებას ასაკის შესაბამისად. ხშირად ბავშვები თავად ხდებიან ხოლმე საკუთარი მშობლებისათვის მაგალითის მიმცემნი ისეთ სიტუაციებში, როცა საქმე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ადამიანების მიმართ სტერეოტიპულ დამოკიდებულებას ეხება.

ბიბლიოგრაფია

- Corn, A.L. & Eren, A.J. (2010). Foundations of low vision: clinical and functional perspectives; AFB press;
- Drave, W. Mehls, H. (2006) 200 Jahre Blindenbildung in Deutschland (1806-2006), edition Benheim Wuerzburg;
- Dutten, G. N. Bax, M. (2010). Visual impairment in children due to damage to the brain. Mac Keith Press;
- Gregory, R.L. (1997). Eye and Brain; Princeton university press; fifth edition;
- Jakson, A.J. Wolffsohn, J.S. (2007). Low vision manual; butter worth Heinemann Elsevier; Randall, K. H. Lawrence, G.A. Sanford, L. Burnett, R. (2000) visual impairment in the schools; Charles c Thomas. Publisher, Ltd;
- Holbrook, M.G. Koenig, A.J. (2011) Foundations of education; second edition; volume I; history and theory of teaching children and youth with visual impairments. New York press;
- Holbrook, M.G. Koenig, A.J. (2011) foundations of education; second edition; volume II; instructional strategies for teaching children and youth with visual impairments. New York press;
- Hyvarinen, L. Jacob, N. (2011) What and how does the child see; VISTEST Ltd. Helsinki, Finland;
- Mason, H. McCall, S. Arter, C. McLinden, M. Stone, J. (1997) Visual impairment; Access to education for children and young people; David Fulton Publishers LTD;
- Niemann, S. Jacob, N. (2000) Helping Children Who are Blind, Family and community support for children with vision problems, The Hesperian Foundation – Early Assistance Series for Children with Disabilities;
- Nielsen, L. (2006) Greife und du kannst begreifen, edition Benheim Wuerzburg, 3. Unveraend. Auflage;
- Valberg A. (2005) Light Vision Color John Wiley and Sons, Ltd, England;
- Walthes, R. (2003) Einfuehrung in die Blinden- und Sehbehinderten- paedagogik, Ernst Reinhardt Verlag Muenchen Basel;
- გაერთიანებული ერების კონვენცია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ, 2006;
- კვაჭაძე ჟ. (2015), გზამკვლევი - გაფართოებული სასწავლო გეგმა მოსწავლეებისთვის მხედველობის დარღვევით;
- ნიკოლაშვილი ც., ოგანეზოვა ლ., 2014, სწავლების მეთოდები უსინათლო და მცირემხედველი მოსწავლეებისთვის, მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრი;

- პაჭკორია თ., მხედველობის დარღვევის მქონე მოსწავლეების სწავლება, საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო, თბილისი;
- ჩარგეიშვილი ს., ჯამათაშვილი გ., ადანაია ზ., (2016) უსინათლო და მცირემხედველი პირების ინკლუზია არაფორმალური განათლების აქტივობებში - გზამკვლევი ტრენინგების და ორგანიზატორებისთვის, ააიპ მარიანი, თბილისი.